

de Kanttekening

JULI 2021 | DEKANTTEKENING.NL | PRIJS €5,99

MAGAZINE

5 jaar na de coup: hoe zit het met de Turkse spanningen in Nederland?

Waarom pakt Den Haag
antisemitisme steviger aan
dan moslimhaat?

Bicultureel leed door
Rotterdams woonbeleid:
'Onzichtbare sociale zuivering'

Inhoudsopgave

de Kanttekening MAGAZINE

COLOFON

Juli 2021

Jaargang 4 - nr. 44

UITGEVER

De Kanttekening B.V.

HOOFDREDACTEUR

Mehmet Cerit

EINDREDACTEUR

Arnout Maat

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE

Chris Aalberts, Tayfun Balcik,
Tineke Bennema, Mercita Coronel,
Thomas von der Dunk, Jaswina Elahi,
Dave Ensberg-Kleijkers,
Han Entzinger, Gert Jan Geling,
Anne-Rose Hermer, Fitria Jelyta,
Lody van de Kamp, Ewout Klei,
Kiza Magendane, Shantie Singh,
Pieter Verbeek, Süheyla Yalcin

CONTACT / INFORMATIE

010-2013740

info@dekanttekening.nl

www.dekanttekening.nl

Vrij. Moedig. Inclusief.

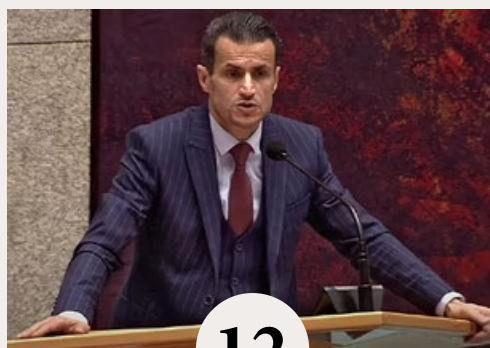
De uitgave van dit blad wordt
mede mogelijk gemaakt door:

Derman Projects B.V.

5 jaar na de coup: hoe zit het met de Turkse spanningen in Nederland?

6

● SAMENLEVING

12

Waarom pakt Den Haag antisemitisme steviger aan dan moslimhaat?

● SAMENLEVING

● SAMENLEVING

6 5 jaar na de coup: hoe zit het met de Turkse spanningen in Nederland? 10 Süheyla Yalcin - Hoe humaniseren we ons collectieve herdenken? 12 Waarom pakt Den Haag antisemitisme steviger aan dan moslimhaat? 14 Jaswina Elahi - Rechtse hypocrisie inzake vrouwen in de politiek 15 Tayfun Balcik - Sywerds witte privilege en de verkrachting van Nederland	16 Nederlands moet geen afrekenmechanisme zijn 18 Steeds meer Brazilianen in Nederland, met vaak een zorgelijk bestaan 20 Han Entzinger - De minister van Migratie en Samenleven 21 Gert Jan Geling - Is het wijs om jihadisten terug te halen? De tijd zal het leren 22 Bicultureel leed door Rotterdams woonbeleid: 'Onzichtbare sociale zuivering' 24 BLM volgens witte Nederlanders: te confronterend of juist verbindend?

22

Bicultureel leed door Rotterdams woonbeleid: 'Onzichtbare sociale zuivering'

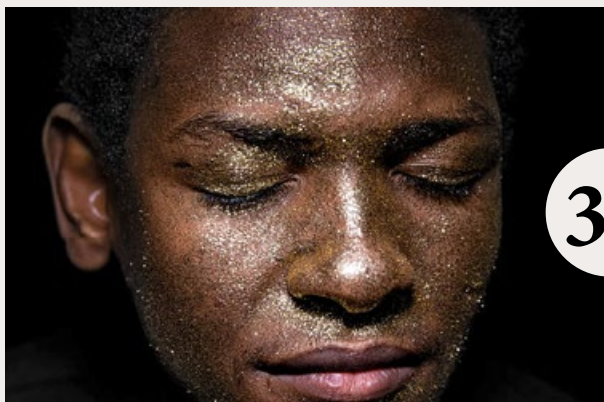
● SAMENLEVING

'Scholen niet gewend om een zichtbare moslima te zien als docent'

● NIEUW IN NEDERLAND

36

38

Fototentoonstelling over vluchtelingen voorbij de clichés: 'We zijn niet zielig'

● KUNST & CULTUUR

- 27 Chris Aalberts - Blijk ik opeens een sympathisant van Sylvana Simons
- 28 Wie staat er stil bij het lot van de Indonesië-weigeraars?
- 31 Kiza Magendane - Poging om trots op Nederland te zijn

● WERELD

- 32 Wat het nieuwe kabinet ook wordt, een heel ander Israëlbeleid zit er niet in
- 34 Thomas von der Dunk - Is Rutte de Nederlandse Netanyahu?
- 35 Lody van de Kamp - Beesten met Dion

● NIEUW IN NEDERLAND

- 36 'Scholen niet gewend om een zichtbare moslima te zien als docent'

● KUNST & CULTUUR

- 38 Fototentoonstelling over vluchtelingen voorbij de clichés: 'We zijn niet zielig'
- 41 Shantie Singh - Geen Simon, Hendrik, Anton, maar Soesma, Hayat, Alicia
- 42 'De essentie van roofkunst teruggeven is een relatie helen die kapot is gegaan'
- 46 Dave Ensberg-Kleijkers - Oranjegevoel in postcoronatijd

Dries van Agt verlaat CDA vanwege omgang met Palestijnen

Oud-premier Dries van Agt heeft zijn lidmaatschap van het CDA opgezegd. In een verklaring zegt hij de partij 'met zwaar gemoed' te verlaten. De reden: de opstelling van het CDA tegenover de Palestijnen.

De oud-premier laakt dat 'het CDA het hoofd blijft afwenden van het immense leed dat het Palestijnse volk wordt aangedaan' en handelt 'tegen de christelijke inspiratie die de partij in zijn vaandel voert'.

Van Agt richtte de pro-Palestijnse organisatie The Rights Forum op en zette zich in om zijn partij tot een andere opstelling te bewegen. Dat is mislukt, zegt hij nu.

Eind mei stemde de CDA-fractie tegen moties die onder meer de aanvallen van Israël op Gaza en de - internationaalrechtelijk illegale - Israëliëse kolonisering van de Westelijke Jordaanoever veroordelen. Voor Van Agt was dit de druppel, schijft hij op de website van The Rights Forum:

'Ik heb de hoop verloren dat het CDA de kant van het recht, de rechtvaardigheid en de solidariteit met mensen in verdrukking zal kiezen. Ik voel me dan ook vervreemd van mijn partij en me er niet meer thuis, en kan nu niet anders meer doen dan mijn lidmaatschap opzeggen.'

Van Agt (90) was ruim vijftig jaar lid van het CDA en voorloper KVP. Van 1977 tot 1982 was hij premier voor het CDA. In 2017 stemde Van Agt al niet meer op het CDA, zo liet hij weten na vragen hierover, maar op GroenLinks.

'Het gedrag van de CDA-fractie heeft mij diep teleurgesteld en gegriefd', besluit van Agt in zijn verklaring. 'Ik zeg u vaarwel in treurnis.'

'Erg jammer', is de reactie van CDA-leider Wopke Hoekstra. 'Mijn

BEELD: WIKIMEDIA COMMONS / MINISTER-PRESIDENT

vriendschap en contact met hem waardeer ik zeer en dat zal niet veranderen. We blijven ons als partij inzetten voor duurzame vrede in het Midden-Oosten door te werken aan een tweestatenoplossing.'

De Palestijnse vertegenwoordiger in Nederland is wel blij met Van

Agts vertrek en dankt hem 'voor zijn principiële houding, aan de goede kant van de geschiedenis, tegen de voortdurende bezetting en onteigening van mijn volk. Onze strijd voor rechtvaardigheid, gelijkheid en vrijheid is universeel en gaat standvastig door'. ●

Turkije: verbod op pro-Koerdische oppositiepartij HDP komt dichterbij

Het Constitutioneel Hof van Turkije heeft een zaak aanvaard die kan leiden tot een verbod op de pro-Koerdische oppositiepartij HDP.

DE TURKSE PRESIDENT ERDOGAN EN HDP-LEIDER PERVIN BULDAN (BEELD: YOUTUBE)

De reden: vermeende banden met de PKK, die in Turkije, de VS en de EU op de terreurlijst staat. Onder het mom van 'banden met de PKK' draaiden de afgelopen jaren al vele Koerdische kopstukken de bak in, waaronder oud-HDP-leider Selahattin Demirtas. Volgens critici gebruikt Turkije de aantijging van 'banden met de PKK' om dissidente stemmen de kop in te drukken.

In de 850 pagina's tellende aanklacht roept de hoofdaanklager op om de HDP te sluiten en vijfhonderd partijleden, zoals covoorzitters Pervin Buldar (foto) en Mithat Sancar, een beroepsverbod te geven. Ook moet het rekeningnummer van de pro-Koerdische partij worden bevroren.

'Recht en rechtvaardigheid' hebben hun laagste punt bereikt in Turkije', reageert de HDP op Twitter. Wat er nu gaat gebeuren is onzeker. In ieder geval heeft de HDP nog twee maanden om zichzelf te verdedigen.

De laatste twee jaar heeft de Turkse regering de toch al harde aanpak van de HDP opgevoerd. Sinds 2019 zijn bijna alle 65 gekozen HDP-burgemeesters in de overwegend Koerdische oostelijke regio's van Turkije uit hun ambt ontheven op grond van 'terreur'-onderzoeken. ●

CDA nam de verkeerde afslag

MEHMET CERIT

Hoofredacteur / Directeur.

Negen zetels. Zo klein was het CDA in de *EenVandaag*-peiling van 29 juni. Een historisch dieptepunt. Democratische logica: weinig mensen zullen het CDA missen in het centrum van de macht, mocht de partij definitief een kleine partij worden.

Maar de neergang van het CDA is zonde als je bedenkt dat het van oudsher een belangrijke positie vervulde in ons politieke en maatschappelijke landschap. Een brede middenpartij die groepen Nederlanders met elkaar verbond op basis van christelijke beginselen. Het is extra zonde als je bedenkt dat het CDA dit allemaal had kunnen voorkomen.

Het afgelopen decennium was er een van verdere secularisering, individualisering, liberalisering, verrechtsing, veroudering en diversifiëring van onze samenleving. Trends die niet in het voordeel van het CDA werken. Trends ook waar de partij op had moeten anticiperen of reageren. De oplossing lag in verbreding, diversifiëring en verduurzaming, het midden opnieuw definiëren. Wat het werd: platte verrechtsing.

In 2010, toen Jan-Peter Balkenende het onderspit delfde, kwam het CDA in een identiteitscrisis. Het kon vanuit christelijke waarden een alternatief ontwikkelen voor de opstomende Geert Wilders. Maar nee: het CDA werkte met de PVV samen. Na dit korte huwelijk bleef het CDA flirten met populistisch gedachtegoed: denk aan het gehamer van toenmalig partijleider Sybrand Buma op de 'joods-christelijke cultuur' van Nederland. Of neem de latere samenwerking met

De oplossing lag in verbreding, diversifiëring en verduurzaming, het midden opnieuw definiëren. Wat het werd: platte verrechtsing

Forum voor Democratie in Brabant.

Nog zo'n bepalend moment: 2014, als Tunahan Kuzu en Selcuk Öztürk breken met de PvdA na een conflict met minister Lodewijk Asscher. Die wilde onderzoek doen naar Turkse religieuze organisaties omdat deze niet transparant zouden zijn en de integratie zouden tegenwerken. Een verkeerd signaal richting een groot deel van het Turks-Nederlandse en moslim-electoraat.

Op dat moment had het CDA, als 'verbindende' christelijke partij, voor moslims kunnen opkomen. Het gebeurde niet. Sterker nog: het CDA steunde Asscher. Veel moslims voelden zich door deze partijen gecriminaliseerd. Denk kon een electoraal succes worden. En het integratiedebat polariseerde niet-zo-vrolijk verder.

De verbinding tussen protestants-katholiek, platteland-stad en moslims-niet-moslims hield geen stand bij het CDA. Het CDA heeft een sterke leider nodig om de vele bloedgroepen bij elkaar te houden.

Aanvankelijk was het CDA als christendemocratische partij een politieke groepering waar ook moslims zich thuis voelden. In tegenstelling tot de kleine christelijke

partijen ChristenUnie en SGP is het CDA in theorie open voor iedereen. Echt inclusief werd het CDA echter nooit. In 2013 verscheen het rapport *Gedeelde waarden: Moslims in het CDA*, waarin werd geconcludeerd dat moslims en christenen veelal dezelfde waarden koesteren. Maar het rapport belandde in een la met de vele andere rapporten uit het afgelopen decennium.

Het CDA koos voor de conservatieve, populistische koers van Buma. In zijn geruchtmakende H.J. Schoo-lezing uit 2017 nam hij het op voor de 'boze burger', die volgens hem de 'gewone Nederlander' was. Islamitische Nederlanders weken af van deze norm. Volgens Buma was de hoop dat moslim-migranten uiteindelijk hier een 'verlichte islam' zouden gaan aanhangen 'ijdel gebleken'. Daarbij vond hij dat we 'onze cultuur, onze tradities' niet mochten laten verwateren. Ze moesten juist worden versterkt.

In 2017 zegde rabbijn en *Kanttekening*-columnist Lody van de Kamp zijn CDA-lidmaatschap op. Hij stelde dat die partij moslims uitsluit. 'Joden weten wat beperkt, gediscrimineerd en gestigmatiseerd worden is. Hoe sommige Nederlanders, vooral moslims, zich nu voelen

is voor mij heel herkenbaar', zei hij daarover tegen *de Kanttekening*.

Ook een andere *Kanttekening*-columnist, bestuurder Dave Ensberg-Kleijckers, zegde onlangs zijn CDA-lidmaatschap op. Hij verwoordde wat de linkervleugel al langer dwarszat op multicultureel gebied. Over vluchtelingen in Moria: 'Kinderen worden door raten gebeten. Vrouwen moeten na een keizersnede direct terug naar de tent, lopen een infectieziekte op. (...) Als je er als christendemocraat niet voor deze mensen wilt zijn (...) waarvoor dan wel?' En over de Brabantse samenwerking met FvD: 'Dat je gaat samenwerken met een partij waarvan de leider zegt dat mijn dochter een exponent is van homeopathische verdunding. Waarom doe je dit?'

Het CDA had vanuit christelijke waarden een belangrijke en betekenisvolle rol in het culturele midden kunnen spelen, maar verkwanselde die in ruil voor rechtse stemmen. De partij gokte erop dat het binnenkort afgelopen zou zijn met de hegemonie van Mark Rutte, en Wopke Hoekstra dan als vanzelf het stokje zou kunnen overnemen. Ook dat gebeurde niet. Het is juist deze, mede door het CDA geschapen, polarisatie die de partij nu parten speelt.

En dat terwijl het CDA dichtbij huis zo'n makkelijk voorbeeld had om van af te kunnen kijken: Angela Merkel CDU, een van de weinige christendemocratische partijen in Europa waar de electorale neergang (nog) niet is ingezet. Enkele benodigdheden: niet samenwerken met, maar krachtig optreden tegen radicaal-rechts. En misschien wat meer 'Wir schaffen das' en minder Moria-deals. •

5 jaar na de coup: hoe zit het met Nederland?

TURKSE NEDERLANDERS LOPEN OVER DE ROTTERDAMSE ERASMUSBRUG OM HUN STEUN TE BETUIGEN AAN DE TURKSE REGERING, JULI 2016 (BEELD: ANP / FRANK DE ROO)

Schrijfster Lale Gül herinnerde ons eraan: intimidatie vanuit Turks-nationalistische hoek. Nederlandse Gülen-sympathisanten kunnen erover meepraten. Zij worden door veel Turken en Turkse Nederlanders gezien als leden van een organisatie die achter de Turkse coup van 2016 zouden zitten. De Turkse spanningen in Nederland zijn nu wel minder, maar van goede verhoudingen is nog lang geen sprake.

et de Turkse spanningen in

Jullie zijn toch dat FETÖ-blad?’ vraagt een Turks-Nederlandse jongen die we in Utrecht aanspreken. ‘FETÖ’ staat voor ‘Fethullistische Terreurorganisatie’. Met deze term duidt de Turkse regering de Gülenbeweging aan sinds de mislukte coup van 15 juli 2016, nu vijf jaar geleden. De in Amerika woonachtige islamitische geestelijke Fethullah Gülen, die elke betrokkenheid ontkent, en zijn sympathisanten worden vanaf die dag als terroristen gezien. Tienduizenden Gülen-sympathisanten belandden in Turkije achter tralies.

Ook in Nederland leidde de mislukte coup tot grote spanningen. Turkse Nederlanders haalden hun kinderen van zogenoemde ‘Gülen-scholen’. En een opmerkelijke rol was weggelegd voor het Turkse staatsgodsdienstorgaan Diyanet, waarbij 150 Nederlandse moskeeën aangesloten zijn.

Zo belandden Nederlandse Gülen-sympathisanten door toedoen van een Diyanet-gezant in Nederland op een zwarte lijst, speciaal opgevraagd door de Turkse overheid. Diyanet-imams uit Lelystad en Zwijndrecht riepen op Gülen-sympathisanten te verklaren bij de Turkse overheid. Een imam uit Rotterdam gebod Turkse Nederlanders hun lichamen als schilden in te zetten om deze ‘schoften’ toegang tot het ‘vaderland’ te beletten. Op een moskeedeur in Breda stond dat Gülen-sympathisanten niet welkom waren. Een moskeeganger uit Dieren kreeg zelfs een doodsbepreiging van zijn eigen imam, die na aangifte uit Nederland vertrok.

Omdat Gülen-sympathisanten door de Turkse regering werden zwartgemaakt, besloot de Nederlandse tak van de Gülenbeweging op 29 juli 2016 om een persconferentie te beleggen. Selma Ablak

(40) was een van de woordvoerders.

‘Ik werd zo een bekend gezicht van de beweging. Ik ben daarnaast op televisie geweest en heb in verschillende kranten gestaan, ook met opiniestukken. Elke keer dat ik in de media verscheen, liep mijn inbox vol met hatelijke verwensingen en bedreigingen.’

op social media een oproep om mij te bespugen. Daartegen ik heb toen aangifte gedaan. Vanwege de spanningen ging ik ook niet meer naar de Turkse Diyanet-moskee in Rotterdam-West. Het leek mij wijs om als Gülen-sympathisant Turkse Nederlanders zo min mogelijk op te zoeken.’

2016 was echt een heel heftig

‘Ik ken zelf ook een Gülenist. Ik en veel andere Turken gaan niet meer met hem en met zijn familie om. Er is geen haat, maar wel uitsluiting’

Het bleef niet bij boze e-mails. ‘Ik ben in Rotterdam lastiggevalven op straat, omdat mensen wisten dat ik een Gülen-sympathisant ben. Mensen zeiden dat ze mij zouden verklappen. Mijn moeder werd omvergeduwd, omdat mensen boos waren dat haar dochter - ik dus - een Gülen-sympathisant is. En mijn zoon werd nageroepen in de klas. Gelukkig woon ik nu in Amsterdam, waar de Turkse gemeenschap mij niet kent, maar wat was 2016 voor ons een vreselijk jaar.’

Burhan Karademir (48), die als huisarts werkt bij Sanitas, verloor een boel patiënten, die niet meer door hem behandeld wilden worden vanwege zijn connectie met de Gülenbeweging. ‘Het meest heftige was dat ik bedreigd werd door een van mijn patiënten. Hij deed

jaar, vertelt ook Ahmet Taskan (53). ‘De hetze tegen Gülen-sympathisanten werd georganiseerd en aangemoedigd door de Turkse overheid.’ Taskan werd op social media uitgescholden en bedreigd. Tegen twee mensen heeft hij aangifte gedaan, één van hen is daadwerkelijk veroordeeld. ‘Hij had op social media gezegd dat ik moest worden vermoord.’

Saniye Calkin (46), prominent Gülen-sympathisant in Nederland, kreeg enkele dagen na de coup een dreigend telefoontje van iemand. ‘Hij vroeg mij waar ik was op dat moment. Ik was toen op het kantoor. Hij dreigde ook naar mij toe te gaan. Ik vond het doodeng, maar probeerde desalniettemin het gesprek aan te gaan. Hij beschuldigde mij van alles, wat er de dagen ervoor in Turkije was gebeurd. Ik

was daar ook persoonlijk schuldig aan.’

Hoe zien Turkse Nederlanders die niet aan de Gülen-beweging gelieerd zijn hen nu? Zij spreken ons liever niet over de coup-saga, ook niet als ze anoniem zouden worden opgevoerd. Enerzijds door de gevoeligheid van het onderwerp, anderzijds doordat de *Kanttekening* de opvolger is van *Zaman Vandaag*. Ewoud Butter van de multiculturele website *Republiek Allochtonië* verbaast zich niet over deze terughoudendheid.

‘Voor fanatieke Erdogan-aanhangers blijven Gülenisten de verraders’, laat hij weten. Seculieren, alevieten en kemalisten hebben de islamitische beweging nooit vertrouwd, en doen dat nog steeds niet, voegt hij toe.

Wie wel met ons wil spreken is Bilal*, die wel eens naar een Diyanet-moskee gaat. Vlak na de coup moest de Gülenbeweging het bij zijn imam ontgelden. ‘Alle terreur is voor ons hetzelfde, of het nu de PKK, IS of FETÖ betreft’, zei de imam toen.’

Volgens Bilal zijn Turkse Nederlanders buitengewoon loyaal aan de Turkse overheid. ‘Dat kon ver gaan. Mensen kozen toen partij voor de overheid, zelfs als een familielid in Turkije werd ontslagen vanwege vermeende Gülenistische sympathieën. ‘Als je ergens van verdacht wordt, dan zal er vast wel iets ernstigs aan de hand zijn’, was de gedachte.’

Tegenwoordig lijken Turkse Nederlanders wat kritischer vanwege de economische problemen in Turkije, vertelt hij, ‘maar in de ogen van veel Turkse Nederlanders kan Erdogan gewoon niets verkeers doen’.

Een ontmoeting met een groepje Turks-Nederlandse mbo-jongeren op station Utrecht Centraal illustreert dit. ‘Erdogan is goed, want hij heeft van Turkije een topland gemaakt’, zegt een

‘Tegen niet Turkse mensen vertel ik wel over mijn Gülen sympathieën, maar ik hou mijn mening wijselijk voor mij in gesprekken met Turkse Nederlanders’

jongen. ‘Hij is een echte man en komt op voor de Palestijnen’, zegt een ander. Van de Gülenbeweging moeten de jongeren nog steeds niets hebben.

‘FETÖ-terroristen zijn de slaven van Amerika’, roept een van hen. De leider van het groepje, Osman, legt uit dat hij tegen de Gülenbeweging is, die volgens hem voor 100 procent achter de coup tegen Erdogan zit. Toch heeft hij geen persoonlijke hekel aan Gülen-sympathisanten, benadrukt hij.

‘Ik ken meerdere Gülenisten uit mijn omgeving en ik respecteer ze nog steeds. Het zijn ook gewoon mensen. Ik denk wel dat ze een fout maken met de keuze om achter Gülen te staan. Ze staan achter een moordenaar die mensen heeft geprobeerd uit te roeien. Ze staan achter een politieke beweging die eigenlijk niets meer met Turkije te maken heeft.’

Mustafa: ‘Ik ken zelf ook een Gülenist. Hij gaat niet meer naar Turkije, dat kan nu niet meer. Ik en veel andere Turken gaan niet meer met hem en met zijn familie om. Er is geen haat tegen Gülenisten, maar wel uitsluiting. Vooral AKP-supporters gaan niet met ze om. Voor de coup was dit heel anders.’

Het verhaal van Mustafa wordt bevestigd door de vier Gülen-sympathisanten die we spreken. Hoewel ze nu niet of nauwelijks nog bedreigd meer worden, worden ze sociaal buitengesloten door andere Turkse Nederlanders.

‘Ik zoek de confrontaties niet meer op’, zegt Karademir. ‘Op social media houd ik mij rustig, ik

ga politieke discussies met mijn Turkse patiënten uit de weg en ook met mijn broer - een fervent aanhanger van Erdogans AKP - spreek ik niet meer over politiek. Dat leek ons wel zo verstandig. Vlak na de coup had hij de broederband met mij verbroken, maar gelukkig gaan we nu wel weer met elkaar om.’

Nog altijd gaat het verklappen van Turkse Nederlanders aan de Turkse autoriteiten door, via de consulaten in Nederland, onthulde de *Groene Amsterdammer* vorige maand. Wie eenmaal in Turkije op een lijst van verdachten staat, komt vrijwel zeker in een Turkse gevangenis terecht. Naar Turkije durft Karademir niet meer te gaan, omdat hij dan mogelijk wordt opgepakt. ‘Mijn ooms in Turkije vinden dat wel jammer - met hen had ik een goede band -, maar ze snappen wel dat het voor mij te gevaarlijk is.’

Ook heeft Karademir sinds de coup geen voet meer gezet in een Turks-Nederlandse moskee. ‘Dat komt niet zozeer omdat ik bang ben, maar Turkse moskeeën vertegenwoordigen gelovigen als ik niet meer. Wel heb ik als arts één keer het grafgebed gedaan bij een Diyanet-moskee, nadat een patiënt was overleden, en twee keer bij een moskee van Milli Görüs (een conservatieve Turkse moskeekoepel, red.). In alle drie de gevallen wisten ze niet wie ik was, gelukkig. Tegen niet-Turkse mensen vertel ik wel over mijn Gülen-sympathieën, maar ik hou mijn mening wijselijk voor mij in gesprekken met Turkse Nederlanders.’

Ahmet Taskan mijdt tegen-

woordig eveneens het onderwerp Turkse politiek, zegt hij. ‘Mijn familieleden zijn geen Gülen-sympathisanten. Ze weten natuurlijk dat ik geen terrorist ben, maar het lijkt mij verstandig om eventuele conflictsituaties uit de weg te gaan door niet hierover te beginnen.’

Tegenwoordig gaat het er veel minder heftig aan toe, is Taskan indruk. Bovendien zijn Turkse Nederlanders kritischer over Erdogan geworden, zegt hij. ‘Dat heeft te maken met de slechte Turkse economie, maar ook met het gebrek aan vrijheid in het land. Ik hoor via-via verhalen van mensen die in Turkije op vakantie zijn geweest, maar het gevoel hebben dat het land in negatieve zin aan het veranderen is, als gevolg van het gebrek aan democratie, de corruptie, de vriendjespolitiek.’

Taskan peinst er echter niet over om zelf naar Turkije op vakantie te gaan. ‘Ik heb een uitgesproken mening. En die uit ik ook. Als ik een retour Turkije koop, zal dat best wel eens een enkele reis kunnen zijn.’

Ook voor Ablak werd het steeds rustiger, maar in mei 2020 was het opnieuw raak. Ze had net een lintje gekregen voor haar vrijwilligerswerk, net als enkele andere

ons te demoniseren’, zegt Ablak. ‘Denk heeft een grote aanhang in Amsterdam onder Turkse en Marokkaanse Nederlanders. Ik voel mij nu ongemakkelijk en onveilig als ik Denk-vrijwilligers tegenkom tijdens de verkiezingscampagne. Dan loop ik liever even een blokje om.’

Toch hebben de coup en de spanningen in de Turks-Nederlandse gemeenschap ook een positief effect gehad, aldus Ablak. ‘We zijn ons meer bewust geworden van andere mensen die onderdrukt en vervolgd worden, en zijn solidair met hen. Eigenlijk begrijpen we nu pas de brede visie van Gülen op mens en samenleving beter. Een geluk bij een ongeluk.’

Hoewel de ergste storm ook voor Calkin nu voorbij is, wordt ze regelmatig nog geïntimideerd via social media. ‘De laatste keer was toen ik twitterde over de ontvoering van zes leraren uit Kosovo, die ook Gülen-sympathisanten zijn. Iemand twitterde: ‘Wacht maar, en je zult het zelf zien en voelen, wanneer je het niet verwacht gaan ze jou pakken.’ Dit vind ik eng, onlangs is er een docent uit Kirgizië ontvoerd. Vijf jaar na de coup. In totaal zijn in 33 landen 113 mensen

‘Als ik Turkse mensen zie, bijvoorbeeld in het park, ben ik voorzichtig om met ze in gesprek te gaan’

Gülen-sympathisanten. Hier had het Amsterdamse Denk-raadslid Numan Yilmaz grote moeite mee. Hij vergeleek Gülen-aanhangers met aanhangers van Hitler, Mussolini, Mladic en Franco, wat leidde tot raadvragen en een veroordeling door emancipatiewethouder Rutger Groot Wassink (Groen-Links).

‘Yilmaz doet er echt alles aan om

illegaal ontvoerd door de Turkse geheime dienst. Als je dan zo’n tweet krijgt dat ze ook voor mij komen, is dat schokkend.’

Calkin gaat zonder vrees over straat. Toch is het anders geworden na 15 juli 2016, vertelt ze. ‘Als ik Turkse mensen zie, bijvoorbeeld in het park, ben ik voorzichtig om met ze in gesprek te gaan.’ Calkin is wel bereid tot dialoog, benadrukt ze.

‘Als vertegenwoordiger van de Hizmet-beweging spreek ik ook met vertegenwoordigers van Diyanet en Milli Görüs bij het ministerie van Binnenlandse Zaken.’

De mislukte staatsgreep in Turkije heeft niet geleid tot een permanente breuk in haar familie. ‘Mijn familieleden zijn geen Gülen-sympathisanten. Ze maakten zich grote zorgen over mij vlak na de coup. Maar ze accepteren en respecteren mijn keuzes, hoewel ze het niet met die keuzes eens zijn.’

Hoewel Calkin in principe open staat voor dialoog lijkt sociale uitsluiting het nieuwe normaal te zijn geworden. Zijn er wel dialoogpogingen geweest vanuit de Turks-Nederlandse koepelorganen?

‘We houden ons niet bezig met wat er in Turkije gebeurt, vanwege de diverse achterban die wij hebben’, zegt een medewerker van het Inspraakorgaan Turken in Nederland in eerste instantie. Als we aangeven dat het ons om spanningen in Nederland te doen is, reageert hij: ‘Als er spanningen zijn, dan kijken we wat we kunnen doen. Maar we gaan alleen op kwesties in als onze achterban hierom vraagt. Hierover hebben we geen vraag gekregen. Gülenisten hebben hier blijkbaar geen behoefte aan, en hun tegenstanders al helemaal niet.’ De Islamitische Stichting Nederland, een Nederlandse moskeekoepel die gelieerd is aan Diyanet, reageert niet op onze vragen.

Het eerder genoemde Amsterdamse Denk-raadslid Numan Yilmaz, inmiddels ook fractievoorzitter, zegt in principe open te staan voor een gesprek met Gülen-sympathisanten. Maar dan moet er wel eerst aan bepaalde voorwaarden worden voldaan.

‘Gülen-aanhangers moeten duidelijk afstand nemen van de coup en niet als een blind paard achter Gülen aanlopen’, zegt hij. ‘Als je oprecht gelooft dat Gülen niet het brein is achter de coup - dat kan - maar de coup ondubbelzinnig veroorzaakt, dan moet een gesprek in principe mogelijk zijn.’

Hij voegt er meteen aan toe dat veel Turkse Nederlanders niet meer geloven in die dialoog, en dat die de komende vijf à tien jaar ook niet zal plaatsvinden. ‘Er is te veel gebeurd. Er zijn te veel mensen gestorven die nacht. Veel mensen

hebben er nog trauma’s van. Ik ook. Als ik een vliegtuig laag hoor overvliegen, moet ik weer denken aan 15 juli. Die herinneringen zijn springlevend.’

Hij vindt echter niet dat moskeeën Gülen-sympathisanten moeten weigeren. ‘Je kan niemand weigeren een moskee binnen te komen. Niemand is eigenaar van een moskee. De deuren van de moskee staan open voor iedereen.’ •

Dit artikel kwam tot stand met behulp van Kanttekening-journalist Caner Mert.

‘Gülen aanhangers moeten duidelijk afstand nemen van de coup en niet als een blind paard achter Gülen aanlopen’

DENK-RAADSLID NUMAN YILMAZ (BEELD: GEMEENTE AMSTERDAM)

Toch nog even over die leiding van het lintje dat Selma Ablak kreeg, waarna Denk-raadslid Numan Yilmaz Gülen-sympathisanten vergeleek met nazi's. ‘Mijn kritiek op de lintjes-regen was niet gericht tegen mevrouw Ablak, maar tegen FETÖ in het algemeen’, geeft Yilmaz aan. ‘FETÖ is echt een hele kwalijke beweging. Ik weet wat zij hebben gedaan. Niet alleen Erdogan-aanhangers, maar vrijwel alle Turken hebben problemen met deze organisatie, die eigenlijk geen plek verdient hebben in een democratisch land. Het is een terreurorganisatie, onschuldige mensen zijn dankzij FETÖ achter de tralies beland.’

Yilmaz doelt op de beruchte Ergekon-zaak van 2007-2012, waarbij Gülenistische politieagenten bewijzen zouden hebben vervalst tegen een vermeend geheim verbond dat de regering ten val zou willen brengen. Kwalijker vindt Yilmaz echter de coup van 15 juli 2016.

‘Gülen zelf gaf opdracht om het parlement te bombarderen, zijn volk aan te vallen. Dat is terrorisme. Dat betekent overigens niet dat Nederlandse FETÖ-aanhangers ook allemaal terroristen zijn. Dat weet ik niet. Maar ze zijn wel sympathisanten van een terreurorganisatie. Daar vind ik iets van. Zoals ik ook kritisch ben over mensen die IS verdedigen.’

Saniye Calkin: ‘Nota bene

Gülen zelf heeft vlak na de coup meteen duidelijk gemaakt dat hij hier niets mee te maken heeft. Misschien kunnen militairen met Gülen-sympathieën betrokken zijn geweest bij de coup, dat wil ik niet uitsluiten. Wie er bij de coup betrokken is geweest moeten gestraft worden, ook al zijn het Gülenisten. Nu worden wij als Gülen-sympathisanten collectief gestraft. Omdat wij allemaal achter de staatsgreep zouden zitten. Dat is pertinent onjuist. Overigens heb ik persoonlijk, maar ook namens de Hizmet-beweging in Nederland, meteen afstand genomen van de coup. Dus ik hoop dat dit voldoende is om met Yilmaz in gesprek te kunnen gaan.’

SÜHEYLA YALCIN

Redacteur de
Correspondent
en podcast
Fufu & Dadels.

Hoe humaniseren we ons collectieve herdenken?

Ellenlange witte grafstenen temidden van een groen weiland. Dat is hoe het visuele beeld van de Srebrenica-herdenking eruit ziet. Een genocide die zich onder Nederlands gezag heeft afgespeeld en die we nooit meer mogen vergeten. Maar kan dat nooit meer vergeten er ook anders uit zien?

Afgelopen juni werd oorlogsmisdadiger Ratko Mladic veroordeeld tot een levenslange celstraf voor de genocide op Joegoslavische moslims in Srebrenica. De veroordeling is voor nabestaanden slechts een pleister op een open wond. Hij werd namelijk wél vrijgesproken van genocides in andere plaatsen, zoals het in Bosnië gelegen Prijedor.

De oorlog in voormalig Joegoslavië is de eerste oorlog die ik me als kind actief herinner. De beelden van leeftijdsgenoten die op mij lijken, in volgepropte bussen op weg naar veiligheid: ze staan gegript in mijn geheugen. Later op de middelbare school sloot ik veel vriendschappen met kinderen die zo'n reis gemaakt hebben.

Mijn bi-etnische Turks-zijn en hun Bosnisch-zijn vormde een soort vanzelfsprekende *siblinghood*. Een blijk aan herkenning van culturele normen en waarden en een

De manier waarop we denken aan de slachtoffers in Srebrenica is vooral gericht op hun slachtofferschap, minder op wie zij als mens waren

equivalente relatie tot religie creëerde een stevige basis voor ons contact. Veel van die vrienden noem ik dan ook familie.

Ik heb een grote interesse naar wat zich heeft afgespeeld in de geboortedorpen waar zij vandaan komen. En heel soms willen ze mij daarover vertellen. De een laat mij foto's van haar moeder zien, een jonge twintiger die zich in de jaren tachtig vertoefde in Sarajevo, de Olympische hoofdstad van 1984. De ander vertelt over hoe hij als baby sliep in een kast, zodat hij bij een mogelijke inval niet ontdekt werd. Deze verhalen speelden zich af voor de ogen van de Nederlandse Dutchbatters, maar ze haalden nooit de krant of het nieuws. De berichtgeving ging niet over het leven van slachtoffers voor de oorlog of de herinneringen van de overlevenden aan hen. Het gaat enkel over leven of dood.

In aanloop naar de zomer staan we gelukkig in steeds grotere getale stil bij de slachtoffers, en ook bij ons collectieve falen in wat er zich in

Bosnië heeft afgespeeld. Maar de manier waarop we denken aan de slachtoffers is vooral gericht op hun slachtofferschap, minder op wie zij als mens waren. Zo blijft het voor niet-Bosniërs een ver-van-ons-bed-show.

Het platform *Facing Srebrenica* houdt zich bezig met de toekomst van de herinneringen aan de Bosnische stad middels kunst en fotografie. Het platform verzamelt foto's die tussen 1994 en 1995 genomen zijn in de Srebrenica-enclave. In die periode maakten Nederlandse militairen vaak foto's van de bevolking. Het is Azmir Osmanovic, een *tour-guide* in Srebrenica, die op zoek gaat naar de persoon die zesentwintig jaar geleden een foto van zijn broertje en zusje heeft genomen. Osmanovic stelt dat de visuele representatie van de oorlog altijd geleund heeft op bewijsmateriaal van genocide. Iets dat begrijpelijk is, maar tegelijkertijd ook bijdraagt aan het vergeten besef dat er heel wat aan een genocide vooraf gaat.

Facing Srebrenica pleit voor zichtbaarheid van de menselijke en individuele herinneringen. Foto's van het dagelijkse leven, beelden die laten zien dat slachtoffers in eerste plaats mens zijn. Dat ze lijken op u en mij. Deze lessen kun je ook toepassen op andere herdenkingen zoals Keti Koti, de afschaffing van de slavernij, op 1 juli.

Via Simon(e) van Saarloos' essay *Herdenken herdacht* heb ik geleerd om vragen te stellen. Wat wordt er herdacht, waarom en hoe? Door deze vragen te beantwoorden vallen de puzzelstukjes in elkaar. Ik herdenk Srebrenica door de verhalen van mijn vrienden te delen en door slachtoffers te noemen. Ook denk ik aan het aandeel van Nederland en de educatie hierover in ons regulier onderwijs. Maar te weinig denk ik aan wie de mensen waren voordat zij slachtoffer werden. Welke muziek luisterden zij? Waar hielden ze van? Welke popsterren waren favoriet? Welke films werden er gemaakt?

Facing Srebrenica verruimt onze blik op herdenken. Niet enkel in de vorm van de belofte 'Dit nooit weer', of het verdelen van mensen in slachtoffers en daders. We zien Srebrenica als volwaardige stad, waar mensen een leven hadden. Voor, tijdens en na een genocide.

Een mooi voorbeeld van zo'n manier van herdenken vormen de 25 portretten van 25-jarige Bosnische Nederlanders in het kunstproject 'Srebrenica is Nederlandse geschiedenis' (2020). De tentoonstelling is ook dit jaar te zien op de Wilhelminakade in Rotterdam, tot en met 18 juli. •

Friswerkt voor een nieuwe frisse start!

Opleiding en Training

- Cursus Nederlands privés
- Inburgeringcursus (A1 / A2)
- NT2 Staatsexamen 1
- NT2 Staatsexamen 2

- ✓ Kleine groepen
- ✓ Extra arbeidsmarkt begeleiding

Re-integratiediensten

Onze trajecten van het UWV zijn:

- Job coaching
- Werkfit maken
- Naar werk

Of modulaire diensten:

- Participatie interventie
- Bevorderen maatschappelijke deelname
- Begeleiding bij scholing

Arbeidsbemiddeling

Ben je opzoek naar een baan?

Wij re-integreren en bemiddelen mensen naar een nieuwe baan.

Waarom pakt Den Haag antisemiti

Afgelopen kabinetsperiode vonden een specifieke aanpak en landelijk coördinator tegen antisemitisme het levenslicht, maar niet tegen moslimhaat. Veel moslims voelen zich achtergesteld.

● ARNOUT MAAT, EWOUT KLEI, FITRIA JELYTA

Deze ramadan kende een golf aan aanvallen op moskeeën: van dreigbrieven, luiers en verscheurde Koranverzen bij meerdere moskeeën tot een brandstichting in Gouda. Toen Denk op 1 juni een motie voor een aanpak tegen moslimhaat indiende, leek de timing goed gekozen. Bovendien leeft onder moslims het idee dat men wordt achtergesteld ten opzichte van Joden. De Denk-motie noemde dat we landelijk wél al een specifieke antisemitisme-aanpak kennen.

Helaas voor Denk: coalitiepartijen VVD, CDA en CU stemden tegen, evenals alle partijen ter verre rechterzijde. Saillant: al deze fracties stemden twee weken daarvoor wél voor een motie om antisemitisme Europabreed stevig aan te pakken.

Het Denk-plan voor een specifieke moslimhaat-aanpak maakt deel uit van een bredere initiatiefnota van Denk, die na het zomerreces wordt besproken. In schriftelijke vragen vanuit de veiligheidscommissie in de Kamer wordt Denk beschuldigd van het knippen en plakken van de initiatiefnota uit 2019 van VVD en ChristenUnie over, jawel, een aanpak tegen antisemitisme.

Even terug naar 2019. Bij het bespreken van deze antisemitismenota vroeg de SP of er niet óók een aanpak van moslimhaat moest komen. VVD en ChristenUnie antwoordden alle vormen van discriminatie belangrijk te vinden, maar dat antisemitisme een specifiek probleem is. Dat was ook het argument

van de rechtse en christelijke partijen toen Denk en GroenLinks dat jaar een vergelijkbaar plan tegen moslimhaat bepleitten. Minister Ferd Grapperhaus (Justitie & Veiligheid) liet in 2019 weten: 'Het antisemitismeplan is heel duidelijk een plan gericht op de specifieke problematiek die heel concreet daar speelt. Daar houden we het ook bij.' Zo meldde EenVandaag in 2018 dat de helft van alle joden in Nederland zich niet vrij voelt om openlijk joods te zijn.

Volgens Denk is moslimhaat een groeiend probleem in Nederland, dat daarom toch een specifieke aanpak verdient. Maar cijfers geven een diffuus beeld. De vierde Monitor Moslimdiscriminatie (2021) geeft aan dat het aantal meldingen meedeint met de intensiteit van het debat over islam en moslims. Nu zijn er minder meldingen dan in 2015 - een periode van vluchtelingencrisis en aanslagen -, maar dit kan zo weer oplaaien, stelt de monitor. En het aantal aanvallen tegen moskeeën nam na een piek in 2015 en 2016 af, maar ligt nog altijd hoger dan voor 2015.

Instantie Meld Islamofobie voegt toe dat het aantal meldingen en daaraan afgelezen trends niet veel hoeven te zeggen over de werkelijke trend. Verschillende antidiscriminatiebureaus laten verschillende trends zien. Wel meldde Meld Islamofobie eind 2020 dat het boerkaverbod uit 2019 heeft geleid tot meer haat tegen moslimvrouwen, ook zonder gezichtssluier.

Maar het vervelende van al die cijfers: zij geven geen betrouwbaar beeld, zegt Roemer van Oordt. Hij is

onderzoeker op het gebied van de islam in Nederland en co-auteur van de vierde Monitor Moslimdiscriminatie. 'Voor moslims is het melden van discriminatie een grote drempel, een nog grotere drempel dan voor andere minderheden. Er treedt bovendien een enorme gewinning op. Discriminatie wordt steeds vaker als 'normaal' beschouwd.' Dankzij zijn netwerk in islamitisch Nederland weet hij dat veel dreigbrieven, haatmails en bekladdingen niet worden gemeld. 'Het wantrouwen van moslims tegen de instituties is bovendien groter. Velen hebben slechte ervaringen met de behandeling en registratie door de politie.'

Wat doen Joden 'beter'?

Dit melden doen Joden dan ook vaker dan moslims, stelt Saida Derazi, medeoprichter en coördinator van moslimvrouwenorganisatie S.P.E.A.K en lid van het antiracistische Comité 21 maart. 'Zodra incidenten van antisemitisme plaatsvinden, dan gaan de meeste Joden ook gelijk naar de juiste

instellingen om het te melden.' Daarmee bedoelt ze dat de meeste Joden die willen melden weten waar ze heen moeten, maar dat bij moslims een dergelijk besef meer ontbreekt. Ook merkt zij dat bij moslims 'islamofobie feitelijk bijna normaal is geworden. Men laat het over zich heen komen, is minder geneigd melding te doen'.

Daarbij registreert de politie, na dat een aantal jaren wel te hebben gedaan, sinds 2019 moslimdiscriminatie niet apart, zoals hij antisemitisme wel het geval is. 'Dat zou wel moeten', zegt Van Oordt. 'Maar bij de politie heeft moslimdiscriminatie kennelijk onvoldoende prioriteit.'

Dit heeft, ironisch genoeg, grote gevolgen voor de kansen om een aanpak van moslimhaat onder de aandacht van Den Haag te brengen, ziet Derazi: 'Er is geen goed plan van aanpak om moslimhaat te bestrijden, grotendeels door gebrek aan registratie van moslimdiscriminatie. Daardoor is moslimhaat ook niet zichtbaar in cijfers, en zonder die cijfers kun je geen goed lobby-

isme steviger aan dan moslimhaat?

DENK-KAMERLID FARID AZARKAN (BEELD: YOUTUBE)

‘Er is geen goed plan van aanpak om moslimhaat te bestrijden, grotendeels door gebrek aan registratie van moslimdiscriminatie’

beeld van moslims. ‘De veiligheidsproblemen van moslims zijn volgens Den Haag niet het belangrijkste probleem, moslims worden door Den Haag juist vooral gezien als veiligheidsprobleem. Denk hierbij bijvoorbeeld aan terrorisme, radicalisering. Daarnaast stelt Den Haag vooral steeds centraal dat een deel van de moslims anders denkt over bijvoorbeeld vrouwenrechten, LHBT-rechten en onverdoofd ritueel slachten. In de Haagse retoriek zit een sterk wij-zij-denken verholen.’

Hoe nu verder?

Er wordt nu druk geformeerd. Hoe linkser de uitkomst, hoe meer kans op een moslimhaat-aanpak. Delen van zo’n aanpak staan al in de verschillende programma’s. Zo wil de PvdA meer aandacht voor moslimhaat bij politie, Openbaar Ministerie en scholen. GroenLinks wil moslimhaat apart registreren. En GroenLinks en D66 willen het boerkaverbod afschaffen en een ‘nationaal coördinator tegen discriminatie’, analoog aan de huidige nationaal coördinatoren voor antisemitismebestrijding, waartoe ook moslimhaat zal worden gerekend. Dat mag nog wel wat specifieker, vindt Saida Derrazi: zij pleit voor een nationaal coördinator tegen moslimhaat.

‘Het Comité 21 maart heeft hierover een brief geschreven aan informateur Hamer om racisme centraal te stellen in het regeerakkoord, waarbij ook speciaal aandacht wordt besteed aan de aanpak tegen anti-moslimracisme. Deze

brief is inmiddels ondertekend door 160 andere maatschappelijke organisaties. Het zou goed zijn als hier gehoor aan wordt gegeven, en de regering samen met deze maatschappelijke organisaties werkt aan een nationale aanpak tegen moslimhaat.’

Dat vindt Roemer van Oordt ook. ‘Het is goed dat er een aparte coördinator is om Jodenhaat aan te pakken, maar er moet ook een coördinator komen om moslimhaat aan te pakken. Het onderwerp verdient specifieke aandacht.’

Wat kan Den Haag verder doen tegen moslimhaat? Het weer apart registreren is een goede eerste stap, vindt Van Oordt. Derrazi beaamt: ‘Registratie van moslimhaat is de verantwoordelijkheid van de staat, en instellingen van de staat. Zolang die geen verantwoordelijkheid nemen om moslimdiscriminatie apart te registreren, blijven de cijfers ontbreken en is er daardoor geen prioriteit om moslimhaat aan te pakken.’

Ook wil Van Oordt dat gepleegde moslimdiscriminatie daadwerkelijk actiever vervolgd wordt. Het Openbaar Ministerie doet nu heel weinig met dit soort zaken, ziet hij, allereerst omdat discriminatie ontzettend moeilijk te bewijzen is. Maar er speelt volgens hem meer.

‘Het oproepen tot verzet tegen de islam, wat de PVV doet, maar ook extreemrechtse buitenparlementaire organisaties als Pegida en Identitair Verzet, is niet strafbaar. Ik merk dat de moslimgemeenschap dit niet goed begrijpt, dat organisa-

ties als Pegida niet keihard worden aangepakt. Let wel: deze organisaties doen aan opruiing, maar worden hier niet of nauwelijks voor bestraft. Ook moslimdiscriminatie op social media wordt niet of nauwelijks bestraft. En als iemand toch veroordeeld wordt, dan is de straf ontzettend mild.’

Ook ziet van Oordt, buiten het opstellen van wetten of instituties om, een rol voor de politiek. ‘Moslims hebben een sterk gevoel van achterstelling. Het zou fijn zijn als er vanuit de politiek een meer inclusief verhaal over moslims komt, dat ze niet langer als ‘probleem’ worden gezien. Het anti-geluid is op dit moment heel sterk, het geluid over inclusie is te zwak.’

VVD en CDA laten hun oren te veel hangen naar de PVV, vindt hij. ‘Ik zeg niet dat deze partijen net als de PVV lak hebben aan Artikel 1 van de Grondwet, maar hun verhaal is niet inclusief. Het politiek-maatschappelijke discours is ook ingrijpend veranderd. Wat Hans Janmaat van de Centruumpartij in de jaren tachtig over ‘buitenlanders’ zei, is nu normaal geworden. Daarom is het belangrijk dat het gevoel van inclusie bevorderd wordt. Diversiteit en inclusie zijn belangrijke zaken, het mogen nooit slechts leuzen worden.’ ●

werk verrichten.’

Daarbij is de islamitische lobby van oudsher zwak, vertelt Van Oordt. Joodse Nederlanders, maar ook de LHBT-gemeenschap en Black Lives Matter-activisten weten hun weg naar Den Haag beter te vinden. Een van de problemen van moslims is dat ze te weinig als een eenheid optreden, zegt hij.

‘Geert Wilders mag de moslims in Nederland als één groot monolithisch blok voorstellen, maar dat zijn moslims zeer zeker niet. Die interne diversiteit is natuurlijk heel mooi. Maar als je moslimhaat hoog op de agenda wilt zetten, moet je de handen ineenslaan, samen een vuist maken. Dit gebeurt vooralsnog te weinig.’ Maar, zegt hij ook: ‘Tegelijkertijd zie je nu een kentering plaatsvinden, met clubs als Meld Islamofobie. Jongere generaties zijn mondiger.’

Een ander Haags obstakel voor een plan van aanpak tegen moslimhaat, zegt Van Oordt, is dat vooral de christelijke en rechtse partijen kampen met een eenzijdig dader-

Hoe zit het nu eigenlijk precies met die cijfers van meldingsbereidheid na een discriminerende ervaring, zowel bij moslims als bij Joden? De Monitor Moslimdiscriminatie (2021) spreekt van 3 tot 7 procent onder moslims die hierna melding deed bij de politie of een antidiscriminatievoorziening. Het EU-agentschap voor de Fundamentele Rechten meldt in een rapport (2018) dat één op de vier Nederlandse Joden na een antisemitische ervaring hetzelfde deed.

JASWINA ELAHI

Cultuurwetenschapper.
Onderzoeker
Grootstedelijke
Ontwikkelingen aan de
Haagse Hogeschool.

Rechtse hypocrisie inzake vrouwen in de politiek

De NAVO-top van vorige maand trok veel bekijks, mede omdat het de eerste topontmoeting was sinds de coronacrisis begon. Het gezamenlijke fotomoment, iets dat we lang niet hadden gezien, was ook om een andere reden opvallend: het toonde op pijnlijke wijze de achterstelling van Westerse vrouwen in dit deel van de politiek. Slechts zes van de dertig regeringsleiders waren vrouw.

NAVO-land Nederland heeft zelfs nooit een vrouwelijke premier gehad. Opmerkelijk, want Nederland klopt zichzelf graag op de borst als het gaat om progressiviteit en vrouwenemancipatie. Dat gepoach heeft vaak betrekking op het aandeel van vrouwen op de arbeidsmarkt. Onterecht: de arbeidsparticipatie van vrouwen is met 76 procent vrij hoog, maar vrouwen werken aanzienlijk vaker in deeltijd dan mannen.

Vaak is dit een keuze die uit praktische overwegingen voortkomt. Nog steeds is sprake van een inkomensongelijkheid tussen mannen en vrouwen, de loonkloof is bij de overheid 8 procent, in het bedrijfsleven 19 procent. Kinderen opvoeden in combinatie met een baan komt daarom vaak op het bordje van de vrouw

te liggen, een dubbele belasting die mannen kennelijk *niet* aankunnen.

Ook qua vrouwen aan de top in het bedrijfsleven doet Nederland het slecht. De bestuurskamers van grote bedrijven zijn nog altijd overwegend wit en man. Het vereist veel interventies van de politiek, zoals het instellen van een quotum, om het aantal vrouwen in deze posities te vergroten.

Het waren vrouwelijke ministers die, met veel gelobby en het constant agenderen van dit thema, de Tweede Kamer van het belang ervan wisten te overtuigen. Maar de uitvoering van het huidige quotum, dat in 2019 werd ingevoerd - beursgenoteerde bedrijven moeten zorgen dat 30 procent van hun Raad van Commissarissen vrouw is - gaat nog altijd moeizaam.

Als we hieruit de bereidheid voor gendergelijkheid aan de top van het bedrijfsleven aflezen, valt vooral de onwelwillendheid op. Want aan het aantal gekwalificeerde vrouwen kan het niet liggen. We zien dat aanbod van capabele vrouwen bijvoorbeeld terug in de vele commissies in de politiek en ook op de lijsten van verschillende partijen.

Toch valt uit de lijsten van politieke partijen nog iets anders op: het aantal vrouwen is hoog bij linkse partijen en middenpartijen,

maar bij rechtse partijen zeer beperkt. De rechtse partijen kennen ook geen vrouwelijke lijsttrekkers. Binnen de VVD heeft Rita Verdonk het ooit gedurfd zich kandidaat te stellen als fractieleider, maar moest het toen afleggen tegen de toen aanzienlijk minder ervaren Mark Rutte. Liever een onervaren man dan een ervaren vrouw, zo lijkt het.

Ondertussen zijn er nog rechtser partijen bij gekomen, immens populair bij een groot deel van de Nederlandse bevolking. Tel daarbij op dat Rutte ondanks zijn gelieg, gekonkel, achterkamertjespolitiek en doctrines telkens weer wordt herkozen als premier. Dan is de enige conclusie dat de rechtse bevolking een sterke mannelijke oriëntatie heeft, waarin vrouwen overduidelijk niet voor vol en competent worden aangezien. En zeker niet als mogelijke premier.

Actiegroepen als 'Stem op een Vrouw' werpen bij deze groep weinig vruchten af. In het Nederlands politiek landschap verloopt de breuklijn niet alleen langs ideologie, maar gaapt ondanks de vooruitgang ook een grote kloof langs lijnen van gender.

De hypocrisie van de rechtse partijen valt des te meer op wanneer zij etnische minderheden verwijten achterlijk te zijn, onder meer omdat vrouwen in deze etnische

groepen geen gelijkwaardige positie zouden innemen. Laten we erkennen dat die ongelijkheid er onder de etnische minderheden is, zoals die er ook is in delen van de boeren- en arbeidersklasse, de SGP en andere sociale milieus. Dan wordt het interessant wanneer rechts de achterstelling van vrouwen vooral lokaliseert in niet-westerse samenlevingen, vooral binnen islamitische culturen. Maar landen als India, Pakistan, Ethiopië, Tanzania, Chili en Argentinië hebben reeds vrouwelijke regeringsleiders gehad.

Als vrouwen in Nederland uiteindelijk een hoge politiek-bestuurlijke positie hebben weten te verwerven, is de hoeveelheid drek die zij zich moeten laten welgevallen beschamend groot: variërend van seksisme en intimidaties tot regelrechte doodsb bedreigingen, bleek in maart uit onderzoek door *de Groene Amsterdammer* en de universiteit Utrecht. Het is dit deel van Nederland dat achterlijke trekken vertoont wat vrouwen in de politiek betreft, niet de niet-westerse landen en niet-westerse culturen. Zolang er maatschappelijk en politiek geen echt draagvlak is voor vrouwelijke regeringsleiders, zal het nog lang duren voordat wij bij een NAVO-bijeenkomst door een vrouwelijke premier worden vertegenwoordigd. •

TAYFUN BALCIK

Programmacoördinator
bij The Hague Peace
Projects voor de Armeens
Koerdische Turkse
werkgroep. Lid van de
Nieuw Amsterdam Raad
(Pakhuis de Zwijger).

Sywerts witte privilege en de verkrachting van Nederland

CDA-lid Sywert van Lienden die negen miljoen euro Nederlands belastinggeld op zijn bankrekening heeft gekregen, voor mondkapjes die het niet waard zijn. Het is alles wat je hoeft te weten over de verrechtsing, verrijking binnen en ja, zelfs verkrachting van Nederland.

Nu lezen we stukken in de krant over Sywerts 'belezenheid', 'intelligentie' en 'straatvechtersmentaliteit'. 'Was-ie Marokkaan geweest, dan was de hele Marokkaanse gemeenschap, wat zeg ik, elke allochtoon gecriminaliseerd', tweede *Frontaal Naakt*-columnist Peter Breedveld.

Abdelkader Benali was het daar helemaal mee eens: 'Dit is zo'n observatie die elke migrant en nieuwkomer deze week dacht en voelde.'

Ik had exact dezelfde gevoelens. Een zogenaamd gedegen jonge witte man - want frauderen is toch iets allochtoons? - die ons met mooie woorden in het pak naait. Terwijl we letterlijk geen kant op konden tijdens de lockdown. Terwijl het halve land van opdracht naar opdracht zucht en mensen werkloos thuiszitten, zijn de mondkapjes die we verplicht moeten dragen in één klap het symbool geworden van de schaam-

Het witte systeem waarin we leven maakt witte mensen by default onverdacht, betrouwbaar en objectief

teloze verrijking en oplichting in een crisissituatie.

De verklaring, zoals Breedveld zei, ligt in wit privilege. Niks meer, niks minder. De koppeling met Sywerts witte huidskleur zullen velen onkies vinden, maar toch is deze koppeling precies nodig bij types als Sywert van Lienden, Thierry Baudet, Geert Wilders en ja, ook Mark Rutte. Politici en 'mediapersoonlijkheden' die groot zijn geworden met het aanwakken van nationalistische en racistische allochtonenhaat en angstbeelden voor minderheden. Ze hebben jarenlang de focus gelegd op 'de ander', 'de buitenlander', de zogenaamde bedreigers van 'onze manier van leven'. Een witte machtskliek in Den Haag, waardoor Pieter Omtzigt nu overspannen thuiszit en duizenden

allochtonen geruïneerd zijn vanwege institutionele discriminatie bij de toeslagenaffaire.

Terwijl witte media zich bezighouden met verdrinkende vluchtelingen als bedreiging neer te zetten en een Grieks doofmaak-kanon aan de grens weigeren te beschrijven als fundamentele mensenrechtenschending, verrijken de zwendelaars in haat zich. Ze intimideren journalisten die hen confronteren met verkrachting in de Tweede Kamer, zoals met de ex van PVV'er Dion Graus is gebeurd. De geradicaliseerde witte generatie na Fortuyn kan alles maken wat het allochtonen verwijt, terwijl elke allochtoon duizend jaar verantwoording moet afleggen voor elke Turkse of islamitische scheet die wordt gelaten.

Het witte systeem waarin we

leven maakt witte mensen *by default* onverdacht, betrouwbaar en objectief. Tegelijk worden niet-witte mensen door ditzelfde systeem automatisch geframed als onbetrouwbaar, crimineel, frauduleus, een vijfde colonne, enzo-voorts. En daardoor kunnen de Sywerts van deze wereld zich verrijken.

Voor de arme witte sloebers geen brood en spelen, maar waar-deloos wit nationalisme om de aandacht te verleggen. En ja, witte sloeber, je trapt er elke keer weer in. Door op PVV, FVD, JA21, VVD en dus ook CDA te stemmen. Maar ja, het is je eigen 'witte patriot' die jou voor negen miljoen euro heeft zitten tillen. Geen allochtoon of moslim is daar aan te pas gekomen.

Moeten we nu alle witte mannen met alleen de Nederlandse nationaliteit institutioneel laten discrimineren door de Belastingdienst? Nee. Maar dat is dus wel met allochtone Nederlanders gebeurd na de zogenoemde 'Bulgarenfraude', waar ongeveer vier miljoen euro mee was gemoeid. Sywert van Lienden heeft meer dan het dubbele daarvan nu op zijn rekening. Ik herhaal: één witte man heeft meer dan het dubbele daarvan op zijn bankrekening. Laat staan wat al die witte fraudeurs in het bankwezen op hun bankrekening hebben staan. •

Nederlands moet geen afrekenm

BEELD: UNSPLASH

Is foutloos gebruik van de Nederlandse taal iets van alleen Noord-Europese, witte, elitaire mensen? En zo ja, is het politiek correct om dan maar minder streng te zijn op spel- en taalfouten, zodat gekleurde Nederlanders en laaggeletterden beter kunnen meedoen? Taalwetenschappers zijn er niet enthousiast over, maar wat coulanter mag het hier en daar wel.

● PIETER VERBEEK

In reactie op het besluit van de Britse Universiteit van Hull om fouten in spelling, grammatica en interpunctie toe te staan, omdat dit gelijkheid zou bevorderen onder etnische minderheden, ontstond er ook in ons land een felle discussie. In haar opiniestuk in *de Volkskrant* deed HKU-student Hilde Roothart er nog een schepje bovenop: zij stelde dat de taal gekoloniseerd is door een homogene groep die Noord-Europees, wit, mannelijk en elitair is, en dat laaggeletterden buiten de boot vallen.

Maar hoe belangrijk is eigenlijk goede beheersing van de Nederlandse taal als norm om succesvol mee te draaien met de maatschappij? Zou het minder streng zijn op taalfouten echt zorgen voor gelijke kansen voor groepen die de taal minder goed beheersen? Of is dit betuttelracisme van de bovenste plank?

Taalwetenschappers en deskundigen noemen het een ingewikkelde discussie. Al is de vraag niet óf de standaardtaal elitair is, want dat is nu eenmaal zo, stelt promovendus Nederlandse taal en cultuur Marten van der Meulen (Radboud Universiteit Nijmegen). Vanaf de zestiende eeuw is het Nederlands namelijk afgebakend en bepaald door de elite. Nog steeds wordt de taal bewaakt van bovenaf, door instanties als onderwijs en overheid.

‘Aan de ene kant is het heel goed dat de universiteit minder discrimineert op taal’, stelt de promovendus. ‘Zodat niet meer, zoals vroeger, mensen die bijvoorbeeld ‘plat’ praten, minder kans op toelating hebben.’ Tegelijk noemt Van

der Meulen het wrang dat juist de universiteit van bovenaf bepaalt om de standaardtaal niet meer aan te leren. Hiermee ontnemen je studenten de kans kapitaal op te bouwen. Goede taalbeheersing is immers net als tafelmanieren een toegangsbewijs, een visitekaartje, aldus de promovendus.

Het ligt er wel aan over welk genre taal je het hebt, nuanceert Jacomine Nortier, universitair hoofddocent Taalkunde aan de Universiteit Utrecht. ‘Er is bijvoorbeeld een groot verschil tussen spreek- en schrijftaal. Serieuze media, informatieve teksten moeten foutloos zijn, vind ik. Ik kan bijvoorbeeld websites die vol spelfouten staan niet serieus nemen. Ik vind dat daar best wel strenge normen voor mogen gelden. Ook als universiteit mag je de norm van foutloos taalgebruik hanteren. Maar voor verschillende andere genres gelden weer andere regels. Op social media als Facebook en Twitter vind je bijvoorbeeld groepen laaggeletterde Nederlanders, die daarvoor nooit schreven en zich nu voor het eerst van geschreven taal bedienen. En ja, ze

‘Studenten worden in de maatschappij wél afgerekend op hun taal’

schrijven de ene na de andere spelfout. Daar kan je je misschien aan ergeren, maar hier moet je overheen kunnen stappen, vind ik. Dan moeten we niet te belerend zijn.’

Ook moeten we ons ervan bewust zijn dat de taal continu verandert, en dat dus ook de taalregels veranderen, stelt Nortier. ‘Studenten schrijven bijvoorbeeld nu heel vaak ‘als eerste’ in plaats van ‘ten eerste’, of gebruiken ‘zich focussen’, terwijl het ‘focussen’ is. Ik kom dat zo vaak tegen dat ik dat niet meer verbeter. Je ziet ook steeds meer verengelsing. Steeds meer mensen gebruiken ‘adresseren van een onderwerp’ in plaats van ‘een onderwerp aansnijden’. Vroeger werd ik zelf nog gecorrigeerd op het woord ‘uitvergrooten’, dat was een germanisme. Dat is nu ook niet meer voor te stellen.’

mechanisme zijn

Toch gaat het toestaan van spelfouten in het onderwijs te ver, vindt ook Floris Roelofsen, taalwetenschapper aan de UvA. 'Duidelijk taalgebruik en argumentatie zijn natuurlijk wel ontzettend belangrijk. Dat moet niet in gevaar komen. Het volgen van grammaticale regels is daarvoor in het algemeen wel een basisvoorwaarde. Maar het is een complexe discussie. Tegelijk zijn er ook bepaalde spelling- en grammaticaregels, waar we wat mij betreft niet zo zwaar aan zouden moeten tillen, bijvoorbeeld de beruchte 'd'-tjes en 't'-tjes.'

Ook Khalid Mourigh, taalonderzoeker en expert van Nederlandse straattaal, denkt dat we met kleine foutjes wat coulanter kunnen zijn. 'Kijk naar een taalvorm zoals 'groter dan'. Dat is de norm, maar 'groter als' wordt ook heel veel gebruikt. Is er dan iemand die dan niet begrijpt wat je bedoelt?'

Toch is Mourigh nadrukkelijk geen voorstander van het aanpassen van taalnormen omdat mensen het niet beheersen, zoals de Britse universiteit wil. 'Wat is ons einddoel daarmee dan? Wil je dan zoveel mogelijk mensen laten slagen, of wil je studenten afleveren die een gelijk taalniveau hebben? Een onderwijsinstelling moet het natuurlijk zelf bepalen, maar ik denk dat de gevolgen van het loslaten van foutloos Nederlands wel ten koste gaat van je status als universiteit.'

En of het echt gelijke kansen oplevert, betwijfelt hij. 'Persoonlijk vind ik versoepeling van taalnormen een beetje paternalistisch. Je ziet dat een groep niet mee kan, dus dan ga je de normen verlagen, zodat iedereen mee kan. Wij zorgen er wel even voor dat jullie allemaal slagen. Het is een beetje een kortetermijnvisie. Die studenten worden immers in de maatschappij wél afgerekend op hun taal. In plaats van versoepelen van taalnormen zouden we juist meer geld moeten investeren om ervoor te zorgen dat leerlingen aan de taalnormen voldoen.'

Want spelfouten in e-mails of in sollicitatiebrieven hebben wel grote gevolgen. Die leiden juist tot het tegenovergestelde effect dat het loslaten van foutloos Nederlands als doel heeft, stelt Mourigh. 'Het sluit juist mensen uit. Leerlingen in taalarme omgevingen komen nog meer op achterstand. Daarom ben ik er voorstander van dat taalnormen worden gehandhaafd. Het zou alleen werken als het maatschappijbreed wordt toegepast. Dus ook op alle scholen en universiteiten.'

Ongelijkheid

Mourigh vindt dat er meer aandacht moet komen voor sommige groepen in onze samenleving die het Nederlands niet beheersen. 'School

'Waar het om draait is dat iedereen, ongeacht afkomst of achtergrond, dezelfde kansen krijgt om de Nederlandse taal te leren'

speelt een enorm belangrijke rol. Als je studenten niet de goede basis geeft, belemmer je hen kansen op de arbeidsmarkt. Taalgebruik is toch een van de manieren hoe je je presenteert bij een sollicitatie, bijvoorbeeld. Het is dus de taak van het onderwijs. Scholen moeten het meegeven aan jongeren die er moeite mee hebben, zodat die er niet op worden beoordeeld.'

Want sommige jongeren worden al op zoveel beoordeeld, zoals een etnische achtergrond, voegt Mourigh toe. 'Zorg er daarom in ieder geval voor dat je taal goed is. 60 procent van de taal leer je buiten school. Via ouders, familie en vrienden, maar ook via televisie en online. Ik heb onderzoek gedaan naar wijken in Gouda, waar jongeren onvoldoende input krijgen om goed Nederlands te leren. Stel je voor: op straat spreek je straattaal en thuis vooral Turks, Marokkaans Berber of Pools. Waar leer je dan nog goed Nederlands om voor jezelf in de maatschappij een plek mee te bemachtigen? Dat is heel beperkt. Er is echt meer ondersteuning nodig. Ik heb zelf persoonlijk ervaren hoe belangrijk taal is.'

De ongelijkheid zit dan ook niet in de taal, maar in de samenleving, in de kansen voor taalaanbod, stelt taalwetenschapper Gerrit Jan Kootstra van de Radboud Universiteit.

'Dat geldt niet alleen voor verschillende groepen in de samenleving, maar ook tussen hoog- en laaggeletterden. Waar het om draait is dat iedereen, ongeacht afkomst of achtergrond, dezelfde kansen krijgt om de Nederlandse taal te leren. Hier stappen in zetten is dan ook meer een opdracht voor het onderwijs en de maatschappij. Denk aan ruimschoots toegang bieden aan boeken voor bepaalde groepen in de samenleving, of goede ondersteuning bieden aan bevolkingsgroepen die minder kansen hebben.'

Ook zou het helpen als de taal minder als afrekenmechanisme zou werken, stelt Kootstra. 'Het is echt een middel om te communiceren. De norm voor sollicitatiebrieven zou bijvoorbeeld in bepaalde situaties best wat relaxter kunnen, denk ik. Als je bijvoorbeeld solliciteert als journalist of taalkundige, dan mag wel van je verwacht worden dat je een foutloze sollicitatiebrief kunt schrijven. Maar solliciteer je bijvoorbeeld als hovenier, is het dan werkelijk zo erg als er een spelfoutje in de brief staat, terwijl je als kandidaat alle juiste ervaring in huis hebt? Een verzorgde tekst laat zien dat je er aandacht aan hebt besteed en zorgvuldig kunt werken, maar het zegt natuurlijk niet alles over je ervaring, expertise en inhoud. Als je een interessant profiel voor je hebt, echt een topkandidaat, en die heeft een d/t-fout in zijn brief staan, nodig je die persoon dan echt niet uit?'

Helaas gebeurt het nog te veel dat mensen die goed Nederlands spreken worden afgerekend op bepaalde aspecten van hun taalgebruik, aldus de taalwetenschapper. 'NT2-ers (mensen die een andere moedertaal spreken en op latere leeftijd Nederlands leren, red.) hebben bijvoorbeeld heel veel moeite met het juiste gebruik van 'de' en 'het'. Als ze daarop 'betrap' worden is dat eigenlijk heel jammer, als ze zich verder prima kunnen uiten. Iemand die heel goed Nederlands kan spreken kan wel dat soort fouten maken met schrijven. Ik kan mij voorstellen dat veel anderstaligen het gevoel hebben daarop te worden afgerekend. Dat lijkt me niet nodig.'

Het gaat erom dat mensen goed een boodschap kunnen overbrengen, aangepast aan het juiste publiek, benadrukt Kootstra. 'Hier heb je uiteraard wel bepaalde taalvaardigheden voor nodig. De juiste tekstopbouw, woorden, grammatica en spellingsregels helpen immers om die boodschap ook daadwerkelijk over te brengen.'

De vorm van taal is van nature belangrijk, en hier moet uiteraard aandacht aan worden besteed in het onderwijs, stelt hij. Het eenzijdig afrekenen op taal- en spellingsfouten die niet enorm afleiden van de boodschap ondersteunt hij echter niet, ook als het gaat om taalfouten die terug te voeren zijn op bepaalde moeilijkheden bij het taalleerproces van anderstaligen.

'In plaats van afrekenen zou ik er feedback op geven. Maar het is complex, hoor. Het hangt wel af van de hoeveelheid fouten. Als een stuk er van wemelt, zal dit de leesbaarheid in belangrijke mate verminderen. We moeten wel vasthouden aan bepaalde regels om succesvolle communicatie te kunnen hebben', zegt Kootstra. 'Stel je voor dat iedereen zijn eigen spellingregels hanteert, dan is de kans op succesvolle communicatie nihil.' ●

Steeds meer Brazilianen in Nederland

In tien jaar tijd is het aantal Brazilianen in Nederland verdubbeld, zegt het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Met een deel gaat het prima, maar velen zijn ongedocumenteerd en afhankelijk van voedselhulp.

● ANNE-ROSE HERMER

MARLÈNE NASCIMENTO MAAKT VOEDSELPAKKETTEN GEREED VOOR BRAZILIAANSE MIGRANTEN (BEELD: ANNE-ROSE HERMER)

Flavia Ramos Costa kwam achttien jaar geleden naar Nederland. Ze had het behoorlijk lastig, dus gelukkig vingen haar partner, schoonfamilie en nieuwe vrienden haar op. Toch bleef ze zich buitengesloten voelen, ondanks het feit dat ze hoger opgeleid was. Ze leerde Nederlands, ging aan de slag als maatschappelijk werker en richtte een paar jaar geleden Compasso Social op.

‘Eigenlijk is het een commercieel-sociaal bedrijf. Ik help Portugees sprekende mensen bij hun inburgering en integratie in Nederland’, vertelt ze. ‘Ze komen bij mij via onder andere mond-tot-mond-reclame, sociale media, welzijns-

organisaties en psychologiepraktijken.’

Volgens het CBS zijn er 33.000 Brazilianen in Nederland, het Braziliaanse consulaat schat dat het er drie keer zo veel kunnen zijn. Daar zitten ook Brazilianen met een dubbele nationaliteit tussen, die soms niet worden meegerekend.

‘Bijna 90 procent van de Brazilianen die we helpen is ongedocumenteerd’

Voor na de Tweede Wereldoorlog kwamen er veel Italianen, Portugezen en Duitsers naar Brazilië. Hun nabestaanden hebben vaak twee nationaliteiten.

‘Via een paspoort uit een EU-land kun je veel makkelijker naar Europa komen’, zegt Ramos Costa. ‘Deze immigranten worden in

sommige gevallen geregistreerd als bijvoorbeeld Duitser, maar het zijn in feite geboren en getogen Brazilianen. Verder gaat het veelal om ongedocumenteerden.’

Dit geldt bijvoorbeeld voor Franciale* (28). Aan een procedure beginnen om haar verblijf legaal te maken, ziet ze niet zitten. Veel te complex en veel te weinig kans dat ze mag blijven, denkt ze.

Eigenlijk vindt ze het in Nederland - ze woont hier nu drie jaar - helemaal niet zo leuk, maar ze is gekomen om zich bij haar familie te voegen. Ze miste hen erg. ‘Ook al ben ik liever in Brazilië, mijn familie missen is erger dan in Nederland wonen én in dit land is het rustiger en veiliger.’

Voor de onrust en onzekerheid in Brazilië vormen een grote motivatie voor migranten om het land te verlaten. Het in Brazilië totaal uit de hand gelopen coronavirus draagt bij aan het toenemende aantal Braziliaanse migranten, maar dit is volgens Ramos Costa slechts het topje van de ijsberg, ook omdat het juist door het coronavirus lastiger is om naar Nederland te emigreren.

‘De afgelopen vijf jaar zijn veel kennismigrant naar Nederland gekomen, zoals IT’ers. Opleiding en motivatie zijn twee belangrijke schakels voor succes en geluk in het nieuwe land’, aldus Ramos Costa. Zij merkt dat hoogopgeleide kennismigrant uit Brazilië in een isolement raken als zij de Nederlandse taal niet spreken en geen baan hebben. ‘Door Nederlands te leren, kunnen ze dat opheffen.’

Veel Brazilianen die alleen naar het buitenland emigreren missen hun familie, gaat zij verder. ‘In de Braziliaanse cultuur staan familie en saamhorigheid centraal. Je kunt altijd op hen terugvallen. In Brazilië

nd, met vaak een zorgelijk bestaan

ben je constant in gezelschap van vrienden en familie. In combinatie met de koude winter kan het zonder hen heel zwaar zijn. Nederlands leren heeft mij geholpen om hier vrienden te maken, te werken en de Nederlandse cultuur te kennen. Dit gun ik mijn cliënten van harte.'

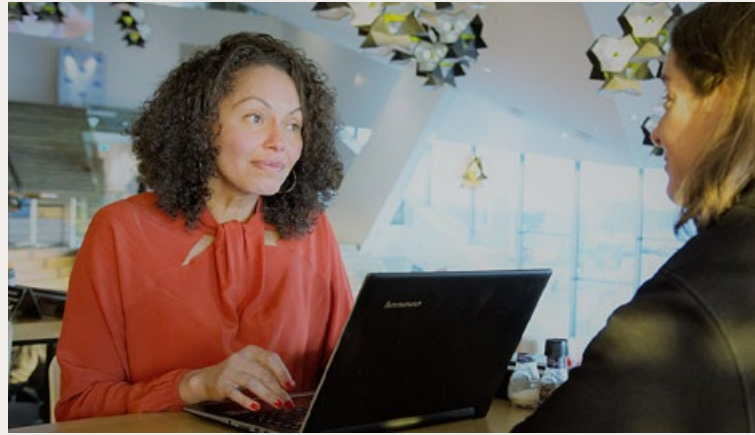
Ook Braziliaanse gezinnen die naar Nederland emigreren kunnen in een isolement raken en daardoor in de problemen komen. Dit viel de Braziliaans-Nederlandse Marlène Nascimento op. Samen met haar team richtte zij een voedselbank op voor de veelal ongedocumenteerde Brazilianen.

'Ons project begon vijf jaar geleden met kleine ogenschijnlijk simpele dingen, zoals met mensen meegaan naar de dokter om te tolken', vertelt zij. 'Langzaam begon ons project te groeien en kwam er voedselhulp bij voor ongeveer dertig à veertig families. In maart 2020 kwam hier drastisch verandering in door de coronapandemie. Anno nu zijn er ongeveer negenhonderd Braziliaanse migranten in de problemen geraakt, voor zover wij weten.'

Zelf woont Nascimento elf jaar in Nederland. Ze werkt als accountant bij een groot Amerikaans bedrijf. Dit doet ze fulltime. De rest van haar tijd besteedt ze aan dit project.

'Ik begin 's ochtends vrij vroeg om tijd over te houden. Het is echt nodig. Bijna 90 procent van de Brazilianen die we helpen is ongedocumenteerd. Ze kunnen nergens op terugvallen en hebben sinds corona minder inkomsten, meestal omdat ze schoonmaakwerk doen. Op de adressen waar ze schoonmaakten waren ze niet meer welkom, omdat hun klanten bang waren met het virus besmet te worden. Daar staat tegenover dat ze vaak enorm hoge huren betalen.'

Ongedocumenteerden kunnen niet langs de gangbare weg huren. Verhuurders die een oogje dicht doen bij gebrek aan een verblijfsvergunning laten hun huurders flink betalen voor deze 'service'. Huren van 1.600 euro of zelfs 2.000

FLÁVIA RAMOS COSTA, LINKS (BEELD: FEMKE BERKHOUT)

'De grootste barrière is voor veel mensen de Nederlandse taal. Die is moeilijk'

euro per maand vormen geen uitzondering.

Nascimento: 'Maar de grootste barrière is voor veel mensen de Nederlandse taal. Die is moeilijk. De meeste ongedocumenteerde Brazilianen spreken alleen Portugees en amper Engels. Bovendien gaan ze, zodra ze in Nederland zijn, ergens aan de slag om hun vaste lasten te kunnen betalen en hebben eigenlijk geen tijd om Nederlands te leren.'

Met haar project kan Nascimento en haar team tot vierhonderd voedselpakketten per week uitdelen aan hulpbehoevende Braziliaanse gezinnen en alleenstaanden. Ongeveer 80 procent van de families die zij met haar initiatief helpt is Braziliaans. De overige 20 procent bestaat uit Latino's en Filippijnen.

Er zijn mensen die elke week een hulppakket komen halen. Anderen komen eens in de twee weken. De pakketten bevatten standaard groente, fruit, vlees, brood, rijst, bonen, eieren, bloem

en zwarte bonen.

'Voor Brazilianen zijn zwarte bonen met rijst het nationale gerecht. Bij wat we zelf aanschaffen houden we daar rekening mee', zegt Nascimento. 'We hebben drie belangrijke sponsors: Het Rode Kruis, Human Aid Now en Hoop Voor Morgen - de voedselbank in Amsterdam Zuidoost. Via Het Rode Kruis ontvangen we cadeaukaarten van de Albert Heijn. De stichting Human Aid Now helpt ongedocumenteerden, en dankzij hen hebben we zwarte bonen, rijst, eieren en melk. De voedselbank schenkt ons voedsel waarvan de houdbaarheidsdatum nadert, zoals groenten en brood. De rest krijgen we van donateurs.'

Een van de mensen die voedselpakketten van Nascimento ontvangt is de Braziliaanse Marilda* (54). Zij woont al negentien jaar in Nederland. Hoewel ze nog steeds ongedocumenteerd is, is ze niet bang om uitgezet te worden. Ze doet immers niets fout. Door corona heeft zij minder inkomsten,

waardoor ze de voedselhulp goed kan gebruiken.

'Het helpt echt een heleboel. Ik moet 2.800 euro aan huur betalen. Daarom verhuur ik kamers, anders red ik het niet.' Ze heeft meerdere redenen om in Nederland te blijven. Twee daarvan zijn de onveiligheid in Brazilië en het feit dat ze niet tegen de hitte kan.

Omdat er in Brazilië geen oorlog aan de gang is, verklaart de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) het land als 'veilig'. Brazilianen worden daarom vaak als economische vluchtelingen aangemerkt. Volgens Nascimento klopt dat beeld niet, want veel Brazilianen verlaten hun land juist uit onveiligheid.

'Je kunt in veel buurten in Brazilië niet eens buiten bellen, omdat je meteen van je telefoon wordt beroofd. Ik ken een echtpaar dat jaren in Nederland had gewerkt en goed had verdiend. Ze gingen terug naar Brazilië en openden daar een ijssalon. De zaak werd overvallen en ze werden bijna vermoord. Daarna zijn ze teruggekeerd naar Nederland', vertelt zij.

Veel Brazilianen hebben soortgelijke ervaringen, waardoor zij terughoudend zijn om terug te keren naar hun vaderland. Nascimento schat dat slechts 5 procent van de Brazilianen in Nederland uiteindelijk terugkeren.

Ook Janaina* (48), die nu vier jaar in Nederland, wil op een moment weer terug naar Brazilië. 'Ik ben alleen. Mijn kinderen wonen in Brazilië én ik ben óma', verklaart ze. 'Aan de procedure om legaal te worden, begin ik niet', gaat ze verder. 'Je bent bijna kansloos.'

Wel doet ze erg haar best om Nederlands te leren. Een moeilijke taal, maar dat houdt haar niet tegen. Janaina is tevens vrijwilliger bij het voedselproject van Nascimento, waar ze erg blij mee is.

'De hulp is erg welkom, maar ik heb er ook vriendschap gevonden. Dat vind ik heel erg belangrijk!' •

*Achternaam bij de redactie bekend.

HAN ENTZINGER

Emeritus hoogleraar
migratie en
integratiestudies aan de
Erasmus Universiteit
Rotterdam

De minister van Migratie en Samenleven

De Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (ACVZ) adviseert al sinds 2001 regering en parlement over vragen rond migratie en integratie. Lange tijd bestond de commissie hoofdzakelijk uit juristen. Haar meeste adviezen waren sterk juridisch: heel gedegen, maar soms ook een beetje saai. De laatste jaren, en zeker sinds hoogleraar Burgerschap Monique Kremer de commissie voorziet, zijn de adviezen breder, gevarieerder en ook uitdagender geworden.

Zo publiceerde de ACVZ kortgeleden een heel persoonlijk getoonzette 'Brief aan de minister van Migratie en Samenleven'. Zo'n minister bestaat natuurlijk niet, en ook in een nieuw kabinet zal daarvoor vermoedelijk geen plaats zijn. Maar het is wel een originele manier, zeker voor een 'deftige' adviescommissie, om de aandacht van de politiek te trekken voor wat er op migratiegebied in de komende jaren te doen staat.

Allereerst wil de ACVZ dat de nieuwe minister zich inzet voor een beter geplande arbeidsmigratie. Door vergrijzing en de groeiende economie zal de vraag naar arbeidskrachten van elders groot blijven. Werkgevers roepen al snel dat zij geen mensen kunnen vinden en

dringen dan aan op meer arbeidsmigratie. Daarbij gaan zij soms te gemakkelijk voorbij aan de mogelijkheid om werklozen uit Nederland in te schakelen, onder wie ook migranten die al langer hier wonen. Bovendien leidt het inhuren van nieuwe arbeidsmigranten er nogal eens toe dat werkgevers minder investeren in technologische vernieuwing of in opleiding van bestaand personeel. Dat is goedkoper voor de werkgever zelf, maar op de lange termijn kan het de ontwikkeling van onze economie belemmeren. De kosten daarvan worden dan wel afgewenteld op de samenleving.

Ook vraagt de ACVZ terecht aandacht voor de omstandigheden waaronder veel vooral laaggeschoolde arbeidsmigranten nu moeten werken. Zij verdienen slecht, huisvesting en gezondheidszorg zijn vaak abominabel, en de controle daarop is zeer beperkt. De Commissie-Roemer wees onlangs ook al op deze misstanden, maar veel werkgevers zien het niet als hun verantwoordelijkheid daar iets aan te doen. Ook dat zou alleen maar weer leiden tot hogere kosten, waardoor het werven van nieuwe migranten minder lucratief wordt. Deze patstelling en de wantoestanden waartoe die leidt moeten in de komende kabinetsperiode worden doorbroken. Een goed en welover-

Migratiebeleid dat met de samenleving verbonden is en door de samenleving gedragen wordt: hopelijk denkt het volgende kabinet er ook zo over

wogen migratiebeleid kan daaraan bijdragen.

Het asielbeleid is volgens de ACVZ het tweede aandachtspunt voor de nieuwe minister. Met name de kwaliteit en de snelheid van de asielprocedure moeten worden verbeterd. Dat vraagt om meer investeringen in IND en COA, twee uitvoeringsorganisaties van de overheid waarop momenteel nogal wat valt aan te merken. Overigens niet de enige uitvoeringsorganisaties waarvoor dat geldt: zie UWV en Belastingdienst. Van groot belang voor een effectiever asielbeleid is ook dat afgewezen asielzoekers zo snel mogelijk daadwerkelijk terugkeren naar hun land van herkomst. Daarvoor is de medewerking van de betrokken landen vereist, en dit

vraagt om een sterk verbeterde coördinatie in EU-verband. Bepaald geen eenvoudige opgave, maar wel een noodzakelijke.

Als derde en laatste punt op de agenda voor de nieuwe minister wijst de adviescommissie op de noodzaak van een lokale aanpak van het integratievraagstuk. Ook de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid wees daarop al in zijn recente rapport *Samenleven in verscheidenheid*. De uitdagingen van een migratiesamenleving manifesteren zich vooral op lokaal niveau. Gemeenten hebben nu echter te weinig armslag om zelf voldoende aan integratie te doen, ook omdat het landelijk integratiebeleid in de afgelopen jaren vrijwel is afgebouwd. De verschillen tussen gemeenten zijn juist op dit punt groot.

Plaatsen als Wassenaar of Amstelveen huisvesten vooral hooggeschoolde 'expats', terwijl sommige gemeenten in onder meer Brabant en Limburg worstelen met in aftandse zomerhuisjes bivakkerende Poolse arbeidsmigranten. In de grootste steden heeft nu meer dan de helft van de inwoners een migratieachtergrond en bovendien is daar sprake van een grote diversiteit. Zulke sterk uiteenlopende situaties kunnen het meest effectief lokaal worden benaderd.

Kortom, zo besluit de ACVZ, met deze agenda 'ontstaat een migratiebeleid dat met de samenleving verbonden is en door de samenleving gedragen wordt'. Laten we hopen dat het nieuwe kabinet (als dat er ooit komt) er ook zo over denkt - en er ook naar handelt! •

GERT JAN GELING

Publicist. Kernlid van de denktank Liberales. Onderzoeker aan het Leids Universitair Centrum voor de Studie van Islam en Samenleving dat verbonden is aan de Universiteit Leiden.

Is het wijs om jihadisten terug te halen?

De tijd zal het leren

Ons land werd overvallen door het nieuws over het terughalen van een Nederlandse jihadiste en haar kinderen uit Koerdistan. Het onderwerp was van de radar verdwenen sinds vorige zomer, toen de Hoge Raad oordeelde dat Nederland niet verplicht is om IS-vrouwen terug te halen. Maar de Nederlandse overheid besloot anders ten aanzien van Ilham B.

De vrouw in kwestie is een geharnaste jihadiste, niet iemand die je graag terug naar je land zou halen. Ze heeft nooit berouw getoond voor de daden van IS en nooit afstand genomen voor de ideologie van deze genocidale terreurorganisatie. Ze vormt dus een potentieel risico voor onze samenleving.

Uiteraard wordt B., zodra ze een voet op Nederlandse bodem zet, direct aangehouden. Maar hoe lang zal ze vastzitten? En zal haar straf recht doen aan het onrecht waaraan ze heeft bijgedragen?

De crux van de discussie over het terughalen van Syriëgangers zit hem in het veiligheids- versus rechtvaardigheidsargument. Tegenstanders vinden dat deze vrouwen een gevaar vormen voor onze veiligheid. Ze moeten daarom in Syrië blijven. Bovendien zijn de straffen

voor de terugkeerders vaak erg laag, omdat veel van de misdaden die ze hebben begaan niet bewezen kunnen worden. Met als gevolg dat ze snel weer op vrije voeten zijn. Is het niet beter om ze daar maar te laten?

Maar voorstanders vinden dat Nederlandse Syriëgangers voor een Nederlandse rechter moeten verschijnen. Blijven ze in Syrië, dan kunnen ze hun straf in Nederland mislopen. In het kader van de rechtszaak tegen Ilham B. speelde dit argument ook een belangrijke rol bij de beslissing om haar terug te halen. Als ze niet zou worden teruggehaald, werd de zaak tegen haar geseponeerd.

Voorstanders beroepen zich daarnaast op het humanitaire argument. Ze wijzen op de kinderen van Syriëgangers, die niet schuldig zijn aan de eventuele misdaden van hun ouders en daarom direct teruggehaald moeten worden. Het terughalen van deze kinderen zonder hun ouders is problematisch onder het internationale recht en tot nu toe is dat eigenlijk alleen in het geval van weeskinderen daadwerkelijk gebeurd.

Ten slotte beroepen voorstanders zich ook op het veiligheidsargument. Wanneer Nederland deze Syriëgangers zelf niet ophaalt, dan kunnen ze ontsnappen uit de Koerdische kampen, naar ons land afrei-

Teruggekeerde jihadisten kunnen een katalysator vormen in een volgende golf van radicalisering

zen en hier onder de radar blijven.

Het is niet bekend of in Nederland teruggekeerde Syriëgangers verblijven die illegaal ons land zijn binnengekomen. De uit de Koerdische kampen ontsnapte gevangenen zijn tot nu toe eigenlijk alleen bij Nederlandse ambassades of consulaten beland, om zo onder begeleiding terug te kunnen keren naar Nederland.

Een belangrijke vraag die in deze discussie helaas onbenoemd blijft: mogen we de Koerden wel voor altijd met onze jihadi's opzadelen? Het zou niet meer dan redelijk zijn om de Koerden van dit probleem te verlossen, iets wat veel andere landen al hebben gedaan.

Toch blijft het wringen dat jihadi's, eenmaal terug in Nederland,

amper worden bestraft. Zo variëren de gevangenisstraffen van één a twee tot enkele jaren. Niet alleen zijn de straffen die ze krijgen belachelijk laag, maar als je een beetje charisma hebt wordt je door de Nederlandse media ook nog eens met open armen onthaald, wordt er een boek over je geschreven en mag je tegen betaling aan menig talkshowtafel plaatsnemen. Je zou willen dat de slachtoffers van deze jihadisten, waaronder de Yezidi's, zoveel media-aandacht kregen.

Nu Ilham B. en haar kinderen zijn teruggehaald door Nederland, ligt het in de lijn der verwachting dat andere jihadistes zullen volgen. Onze veiligheid zal niet direct in het geding zijn. Er liggen bij onze veiligheidsdiensten goed uitgewerkte plannen om deze vrouwen en hun kinderen te re-integreren in onze maatschappij en goed in de gaten te blijven houden.

Maar op de lange termijn is het niet onwaarschijnlijk dat teruggekeerde jihadisten in het milieu van IS-sympathisanten in Nederland een invloedrijke rol zullen spelen. Daarmee kunnen ze een katalysator vormen in een volgende golf van radicalisering, die vroeg of laat naar Nederland zal komen. We kunnen daarom pas in de toekomst concluderen of het besluit om Ilham B. terug te halen een wijs besluit was. •

Bicultureel leed door Rotterdams woonbeleid: 'Onzichtbare sociale zuivering'

Het Rotterdamse woonbeleid drukt nog altijd arme en biculturele Rotterdammers de stad uit. En dat terwijl Leefbaar, architect van dit beleid, al drie jaar uit het stadsbestuur is verdwenen. 'Doel was om wijken in Rotterdam rijker te maken, en witter.'

● EWOUT KLEI

Begin mei besloot de Raad van State dat de sloop van 545 sociale huurwoningen in de Wielewaal, een kleine wijk in Rotterdam-Charlois, mag doorgaan: de raad verklaarde de bezwaren van buurtbewoners ongegrond. De sociale huurwoningen zullen worden vervangen door duurdere woningen.

En in april werd een begin gemaakt met de sloop van de Tweebosbuurt in de Afrikaanderwijk. Buurtbewoners, waaronder veel biculturele Rotterdammers, slooten met een demonstratie hun ongenoegen kenbaar te maken. 'Wij wonen hier goed! Sloop ons niet, wij blijven!', schreven de demonstranten op een spandoek. Maar de sloop ging door.

In Rotterdam worden sociale

BEELD: EWOUT KLEI

huurwoningen gesloopt om plaats te maken voor duurdere woningen die voor veel Rotterdammers onbetaalbaar zijn. De gemeente, gesteund door het Rijk, wil zo Rotterdam aantrekkelijker maken voor mensen met een middeninkomen en hogere inkomens.

Rotterdam bevordert zo actief een verandering van de bevolkings-samenstelling van buurten. Dit gebeurt ook via inkomenseisen aan bewoners, wat mogelijk is door de landelijke Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek (2005). Deze wet wordt in de volksmond 'Rotterdamwet' genoemd, omdat Rotterdam de wet als eerste begon toe te passen.

'Hiermee kunnen gemeenten met toestemming van de minister gebieden aanwijzen waar maatregelen genomen kunnen worden ter bevordering van de leefbaarheid', vertelt stadssocioloog Gwen van Eijk (Erasmus Universiteit Rotterdam). Ze merkt de Rotterdamwet aan als discriminerend, niet alleen op basis van inkomen, maar ook op basis van als migratieachtergrond of afkomst.

'Discriminatie op basis van inkomen is niet verankerd in de

grondwet, daarom kunnen gemeenten inkomenseisen stellen, zodat in aangewezen gebieden potentiële huurders met een inkomen uit de bijstand kunnen worden geweigerd. Als je echter kijkt naar de aanleiding van de onderbouwing van de inkomenseisen in de Rotterdamwet, dan zie je dat het overduidelijk ook gaat om het weren van mensen met een biculturele achtergrond, vooral 'niet-westerse' mensen.'

De Rotterdamwet is de uitwerking van de uit 2003 stammende beleidsnota *Rotterdam zet door*. 'Daarin staat de veelzeggende passage: 'De kleur is niet het probleem, maar het probleem heeft wel een kleur'', vertelt Van Eijk.

'Sinds de invoering van de Rotterdamwet in 2005 is indirecte discriminatie op basis van etnische afkomst een onvermijdelijk bijeffect, maar feitelijk zijn discriminatie en uitsluiting van 'allochtonen' altijd het doel van de inkomenseisen geweest', aldus de stadssocioloog. 'Dat had alles te maken met het college van toen, waaraan ook de populistische partij Leefbaar Rotterdam aan deelnam. Doel was om wijken in Rotterdam rijker te

maken, en witter.'

Het slopen is een gevolg van het Nationaal Programma Rotterdam-Zuid (NPRZ), een nationaal programma van de gemeente en het Rijk om ervoor te zorgen dat Rotterdam-Zuid qua opleidingsniveau, arbeidsparticipatie en woonkwaliteit in twintig jaar zal stijgen naar het gemiddelde van de vier grote steden van Nederland. Voormalig Leefbaar-wethouder Marco Pastors is directeur van het NPRZ. Volgens activist Mustapha Eisaoui van de actiegroep Recht op de Stad bevat het programma racistische elementen. Met zijn actiegroep verzet hij zich tegen het woonbeleid van de gemeente Rotterdam.

'In de NPRZ-nota Handelingsperspectief Afrikaanderwijk uit 2013 wordt expliciet gezegd dat bewoners negatieve associaties hebben bij allochtonen. Het staat er zwart op wit. De advocaat van woningcorporatie Vestia heeft de passage letterlijk overgenomen in de zogenoemde Memorie van Grief van 21 april 2020, voor een rechtszaak van Vestia tegen de bewoners van de Tweebosbuurt die weigerden akkoord te gaan met de ontbinding van hun huurcontract.'

Het hoger beroep bij het Gerechtshof loopt nog, vertelt hij. Inhoudelijk wordt deze zaak pas in oktober van dit jaar behandeld. De uitspraak volgt rond de jaarwisseling. Volgens Eisaoui blijkt uit deze zaak duidelijk dat racisme nog steeds een grote rol speelt. Bij beleidsmakers, maar ook bij een organisatie als Vestia.

Het sloopbeleid van Rotterdam komt voort uit de Woonvisie uit 2016, afkomstig uit de koker van het toenmalige college van Leefbaar, CDA en D66. Hoewel Leefbaar sinds 2018 niet meer in het college zit, wordt ook dit beleid nog

steeds uitgevoerd door de huidige coalitie van VVD D66, Groen-Links, PvdA, CDA en CU-SGP.

Eaisaouiën: 'Voor mensen in deze wijken met lage inkomens - autochtonen en 'allochtonen' - is dit een drama. Op dit moment betalen bewoners van sociale huurwoningen relatief gezien een lage huur. De woningcorporaties zijn verplicht om huurders een vervangende woning aan te bieden, maar die is vaak een stuk duurder, en vaak ook niet beter dan de plek waar ze nu wonen. Zeker als je een laag inkomen hebt is het een ramp, omdat je vaste lasten opeens met tweehonderd, driehonderd euro omhoog gaan.'

Daarnaast is de sociale woningvoorraad in Rotterdam aanzienlijk afgenomen. Er zijn nu 30.000 minder sociale huurwoningen dan in 2000. 'Ze willen arme Rotterdammers dumpen naar de randgemeenten als Lansingerland', zegt Eaisaouiën. 'Maar die gemeenten zitten hier niet bepaald op te wachten. En als je dan toch een vervangende woning in Rotterdam krijgt, kom je weer in een arme wijk terecht - die mogelijk ook gesloopt gaat worden door de gemeente. Het is voor veel mensen om wanhopig van te worden.'

Een van de bewoners van de verdwijnende Tweebosbuurt is chauffeur Hamza Oulad Abdelah (34). 'Drie jaar geleden begon de ellende. We kregen allemaal een brief door de bus, waarin stond dat onze huizen gesloopt zouden wor-

'Vroeger was dit een multiculturele wijk, maar nu is het een hippe witte wijk geworden. Dat verstaat de gemeente onder leefbaar'

den. Twee straten verderop liep op dat moment Marco Pastors, las ik later in de media. Hij zei: 'De sterke schouders moeten hier naartoe.' Ik kreeg toen meteen een heel negatief gevoel. 'Ben ik soms niet goed genoeg? Moet ik daarom weg?'

Een deel van de buurtbewoners is nu verhuisd naar duurdere woningen, die slechter zijn. Op dit

moment wacht Oulad Abdelah op een tussentijdse woning. 'Mijn vader, die vroeger bij mij in de straat woonde, heeft nu een nieuwe woning gekregen. Hij wilde graag in de Tweebosbuurt blijven wonen, maar een medewerker van Vestia zei snoeihard: 'Dat kunt u toch niet betalen.' Ik was boos en heb die medewerker daar toen op aange-

ACHMED ABDILLAHİ BIJ ZIJN HUIS IN DE TWEEBOSBUURT (BEELD: EWOUT KLEI)

spraken, maar hij ontkende deze botte opmerking. In Vestia heb ik nu totaal geen vertrouwen meer. Die zijn er niet voor de mensen, maar voor het geld.'

Ook postmedewerker Achmed Abdillahi (40) is nog steeds niet verhuisd. Hij woont nu elf jaar in de Afrikaanderwijk, waarvan zeven jaar in de Tweebosbuurt. 'Op dit moment betaal ik 460 euro per maand aan huur. Vestia biedt nieuwe woningen aan vanaf 600 euro per maand, dat zijn niet de beste woningen. Maar dat is niet de belangrijkste reden waarom ik hier niet weg wil. Ik blijf in mijn woning zitten uit principe. Als ze mij echt weg willen hebben, moeten ze mij maar uit mijn huis zetten.'

Het verzet tegen de sloop lijkt echter te zijn gebroken. 'We kunnen nauwelijks opboksen tegen de stad, de gemeenteraad, de vastgoedwereld, de projectontwikkelaars en de woningbouwcorporaties', zegt Abdillahi.

'Er is nu een onzichtbare sociale zuivering gaande in Rotterdam. Tegen mensen met een lager inkomen. Tegen mensen met een biculturele achtergrond, die een lager inkomen hebben.'

Abdillahi twijfelt er niet aan dat er sprake is van racisme. 'Voordat ik in de Afrikaanderwijk kwam woonde ik in Katendrecht. Vroeger was dit een multiculturele wijk, maar nu is het een hippe witte wijk geworden. Dat verstaat de gemeente onder leefbaar.' ●

De rechtse fracties in Rotterdam steunen het woon- en sloopbeleid, de linkse partijen zijn hier kritisch over. Een cruciale rol na de aankomende gemeenteraadsverkiezingen van maart 2022 lijkt te zijn weggelegd voor de progressieve middenpartij D66, die onlangs aangaf te willen nadenken over een nieuwe woonvisie.

Op discriminatie en racisme is D66 scherp, vertelt Zeegers. 'Toen we vorig jaar in de gemeenteraad de wijkprofielen bespraken - waarmee de leefbaarheid van Rotterdam wordt gemeten, mede aan de hand van een enquête onder Rotterdammers - zagen we dat de gemeente er een suggestieve vraag in had gezet over 'mensen met een

andere achtergrond'. Die vraag is er dankzij ons uitgehaald.'

Zeegers begrijpt dat er soms woningen worden gesloopt. 'Huisen kunnen soms 'af' zijn. Denk aan schimmel aan de muur, asbest en dergelijke. Als renovatie duurder is dan sloop, dan mag er gesloopt worden. Ik ben echter tegen slopen om te slopen. Daar moeten we mee stoppen.'

'Het oorspronkelijke idee van de woonvisie was dat er meer diversiteit in de Rotterdamse wijken moest komen, ook voor mensen in de middeninkomens', vervolgt Zeegers. 'Maar de particuliere verhuur is nu in het lood geraakt. Woningen die je voor 500 euro per maand zou moeten kunnen huren worden nu voor 1.100

euro aangeboden. Veel woningen zijn opgekocht door particuliere beleggers, waardoor de prijs omhoog is geschoten. Dat is de bittere ironie: we wilden duurdere woningen in Rotterdam. Dat is gelukt. Maar niet op de manier hoe we dat wilden.'

Hogere huurprijzen vindt Zeegers in principe niet problematisch. 'Veel huurders betalen echt heel weinig huur. Het gaat hier niet alleen om mensen in de lagere inkomensgroepen, maar ook om de zogenaamde scheefwoners: mensen die in een sociale huurwoning zitten terwijl hun inkomen hiervoor te hoog is. En die scheefwoners zorgen ervoor dat er een wachtlijst ontstaat voor mensen met lagere inkomens om een

betaalbare of sociale huurwoning te kunnen betrekken. Dat moet worden rechtgetrokken. Daarnaast bestaat er ook zoiets als huursubsidie. Dan kun je toch een duurdere huurwoning betalen.'

Achmed Abdillahi uit de Tweebosbuurt vindt dat Zeegers hier te makkelijk in is. 'Lang niet iedereen weet hoe het toeslagensysteem in Nederland werkt. Dat is ook heel ingewikkeld, helemaal voor mensen met een wisselend inkomen. Er is een diepe kloof tussen mensen die financieel geteisterd zijn en mensen die dat niet zijn. Die laatste groep krijgt geen huursubsidie, omdat ze niet weten dat ze hier recht op hebben, of wordt bang vanwege de beruchte Toeslagenaffaire.'

BLM volgens witte Nederlanders: verbindend?

BEELD: UNSPLASH

De Black Lives Matter-demonstraties van 2020 hebben voor de één de toon gezet in meer bewustzijn en toenadering tot elkaar. Maar voor veel witte Nederlanders was de toon van het debat juist te hard. Is de antiracismeboodschap overgekomen bij deze groep? En zijn we elkaar in Nederland daardoor beter gaan begrijpen? Of juist niet?

te confronterend of juist

Een jaar na de antiracismedemonstraties zijn Nederlanders met verschillende huidskleuren elkaar niet veel beter gaan begrijpen. Dat concludeerde *EenVandaag* na onderzoek onder 29.000 witte mensen en 2.000 mensen van kleur. In beide groepen denkt driekwart dat het wederzijds begrip er niet groter op is geworden.

Ook ervaren veel biculturele Nederlanders in het dagelijks leven nog steeds racisme, terwijl veel witte mensen voorzichtiger zijn geworden om hun mening te geven, meldt *EenVandaag*. En veel Nederlanders van kleur (42 procent) vinden de gesprekken over antiracisme nog te weinig uitgesproken, terwijl veel witte Nederlanders (53 procent) vinden dat het debat juist veel te hard wordt gevoerd.

Dat vindt voormalig D66-lid Jeroen Adema (42) ook. 'Nogal wat mensen van kleur zijn heel gevoelig en zien in alles racisme.' Adema denkt dat de antiracismebewegingen van het afgelopen jaar niet hebben geleid tot beter wederzijds begrip. 'Ik bevind me af en toe in een situatie waar ik me serieus afvraag of we juist niet meer tegenover elkaar zijn gaan staan. Voor ieder wisselasje wordt de racismekaart getrokken. Als iemand bijvoorbeeld kritiek krijgt op zijn werk, dan kan dat ook liggen aan de inhoud ervan. Dan hoeft er niet meteen sprake te zijn van racisme.'

Hiermee zegt hij niet te ontkennen dat racisme bestaat. 'Ik besef dat het gemakkelijk is voor mij om te praten. Ik ben wit en ik ben man, dan sta je al twee strepen voor vergeleken met iemand die zwart en vrouw is. Dat is fout', zegt hij. 'Racisme is hartstikke fout en er moet hard tegen worden opgetreden, maar het werkt niet als we elkaar continu op onze fouten blijven wijzen zonder dat we uitleggen waarom iets fout is.'

Adema zegt met name kritiek te hebben op de zogenoemde *cancel culture* en de mensen die dit volgens hem zouden bewerkstelligen. 'Deze cultuur is mede door de antiracismebewegingen ontstaan. Soms krijg ik het idee dat er mensen zijn die naar een televisieprogramma kijken met een pennetje in de aanslag, en hopen dat iemand een rotopmerking maakt om vervolgens adverteerders aan te schrijven.'

Dat racisme nu veel wordt besproken en er volgens Adema histerie rondom het onderwerp is ontstaan, is volgens hem voor een groot deel te wijten aan de antiracismedemonstraties in de Verenigde Staten. Amerikaanse bewegingen als

**'Nogal wat mensen van
kleur zijn heel gevoelig en
zien in alles racisme'**

Black Lives Matter zijn voor een groot deel door jongeren in Nederland overgenomen, terwijl de context in de VS heel anders is, ziet hij.

'Het antizwarte racisme in Amerika kent een andere geschiedenis dan hier in Nederland. Daar moet je veel meer letten op wat je tegen elkaar zegt. Dat begint nu ook in Nederland. In België is dat anders. Er is daar een komiek, Alex Agnew, die de meest lompe grappen maakt over mensen van kleur, moslims, homoseksuelen en katholieken. In Nederland zou hij daarom allang zijn gecancelled. Maar in België gaat hij het gesprek aan met de mensen waarover hij grappen maakt. Hij trekt volle zalen en is populair bij zowel links als rechts. Zo kan het ook.'

Wanneer iemand een foute opmerking maakt over mensen van kleur hoeft diegene daarom nog geen racist te zijn, gaat hij verder. 'Dan heeft diegene misschien een domme keuze gemaakt waarvoor die zich moet verontschuldigen. Het is niet zo dat iedereen die bijvoorbeeld een lompe grap maakt over mensen van kleur meteen een racist is.'

Wat betreft racisme en hoe dat aan te pakken, ziet Adema liever de dialoog in plaats van het debat. Het debat over Zwarte Piet is daar een goed voorbeeld van, meent hij. Dat mensen Zwarte Piet racistisch vinden is niet iets van de laatste jaren. In de jaren tachtig van de vorige eeuw werd volgens Adema al aangekaart dat de

karikatuur kwetsend is voor zwarte mensen.

'Als dat al eerder bekend is, en mensen worden erom gekwetst, dan moeten we bedenken hoe we dat kunnen voorkomen. Mijn mening over Zwarte Piet is veranderd, omdat ik zelf naar de feiten ben gaan kijken en me erin heb verdiept. Niet omdat iedereen daar hysterisch over doet. Als we elkaar beter willen gaan begrijpen, dan kunnen we maar één ding doen: op neutrale wijze uitleggen hoe de geschiedenis in elkaar steekt, en waarom iets kwetsend is voor een bepaalde groep mensen. We moeten de feiten laten spreken, zodat mensen zelf hun oordeel erover kunnen vellen.'

Superioriteit

Volgens IT'er Tom Peperkamp (39) zijn we elkaar dankzij de antiracismebeweging wel beter gaan begrijpen, ondanks de misschien harde toon van het debat. Racisme staat nu namelijk hoog op de agenda. Peperkamp ondersteunt de antiracismebeweging volledig, vertelt hij. De ontwikkelingen volgt hij via mainstream en social media.

'Het platte racisme - het beeld dat alle 'buitenlanders' slecht zijn en moeten oprotten naar hun 'eigen' land - wordt nu veel minder geaccepteerd', zegt hij. Tegelijkertijd is het racisme dat mensen van kleur dagelijks meemaken niet afgenomen. Peperkamp ziet wel een verschuiving optreden: 'We zijn nu alerter en strenger op racisme in vergelijking met vroeger.'

Dat sommige racistische uitspraken nu wel worden veroordeeld ziet hij als een goed teken. 'Het is complete onzin als witte mensen denken dat ze nu meer mogen zeggen of dat ze voorzichtiger moeten zijn in het uiten van hun mening. De vrijheid van meningsuiting is niet minder geworden door antiracismebewegingen, maar we leven nu in een tijd waarin mensen weerwoord krijgen en daarvoor een podium kunnen claimen. Wat we zeggen moeten we ook kunnen verantwoorden. En voor sommige mensen lijkt dat wat lastiger dan voor anderen.'

Dat sommige witte mensen vallen over de harde toon waarop gesprekken over racisme worden gevoerd is deels te wijten aan wit privilege, vindt Peperkamp. Het 'toon-argument' ziet hij als een manier om de inhoud van de antiracismeboodschap te ontcrachten, zonder daadwerkelijk naar de inhoud van de boodschap te kijken.

'Het is racistisch wanneer witte mensen geen ruimte willen geven aan mensen van kleur om zich uit te spreken. Dat komt vanuit de

gedachte dat witte mensen superieur zijn, en mensen van kleur moeten maar braaf luisteren en dankbaar zijn, omdat we het hier zo goed voor elkaar zouden hebben. Die misplaatste superioriteit zit diepgeworteld in onze samenleving.'

Dit superioriteitsgevoel leidt er ook toe dat witte mensen verwachten dat zij uitleg krijgen over waarom een bepaalde uitspraak niet door de beugel kan, meent Peperkamp. 'Op het moment dat iemand een gevoel deelt of stelling neemt over racisme, dan verwachten sommige witte mensen meteen complete geschiedenislessen van deze persoon te krijgen. Maar mensen van kleur zijn niet verplicht om witte mensen te onderwijzen over waarom iets slecht of racistisch is. Je kan je er ook zelf in verdiepen zonder die uitleg.'

Voor Peperkamp heeft de 'harde' toon van de antiracismedebewegingen er juist toe geleid dat hij meer interesse kreeg voor het onderwerp, en zich er ook meer in begon te verdiepen. 'Door die confronterende toon heb ik in een keer veel meer informatie tot mij gekregen die mij anders niet zou bereiken. En er zullen altijd mensen zijn die niet meegaan in de strijd tegen racisme, of langzaam maar zeker hun gedachten veranderen. Het heeft zeker tijd nodig', zegt hij.

'Ik denk wel dat het de verantwoordelijkheid is van witte Nederlanders die antiracistisch zijn om de stille meerderheid mee te krijgen, en om zich op te stellen als bondgenoot in de aanpak tegen racisme. Want als je geniet van een zekere wit privilege, en je bent je daarvan bewust, dan kun je dat ook inzetten voor het goede. Zorg er dan voor dat je anderen bereikt die er niet zo over denken, zodat we elkaar uiteindelijk nog beter kunnen begrijpen, en we kunnen komen tot zelfreflectie.'

Idealisme

Dat de protesten hebben geleid tot meer aandacht om racisme aan te pakken, ziet ook omgevingsjurist Kirsten Menzel (37). Eerder was zij aanwezig bij een antiracismedemonstratie in Rotterdam. Of mensen met verschillende huidskleuren in Nederland elkaar beter zijn gaan begrijpen, laat zij in het midden.

'Ik zie deels wel toenadering en meer bewustzijn. Er zijn veel witte mensen die zich hebben aangesloten bij antiracismedebewegingen zoals Black Lives Matter. Daar heb ik mij ook bij aangesloten', zegt zij. 'Op social media is veel aandacht gekomen voor de strijd tegen racisme. Ook grote bedrijven als Bol.com hebben met het verbannen van Zwarte Piet laten zien dat zij openstaan voor een inclusiever beleid. Maar ik zie ook dat er nog een hele lange weg te gaan is.'

Als voorbeeld noemt zij het debat naar aanleiding van het in februari verschenen rapport

over internationale adoptie. Dit rapport meldde structurele misstanden in de adoptielanden onder toezicht van de Nederlandse staat, waardoor internationale adoptie voor onbepaalde tijd is opgeschort. In het debat over internationale adoptie merkt zij dat er een bepaald beeld wordt gedeeld over Nederlandse adoptieouders, die kinderen uit het buitenland zouden adopteren vanuit een misplaatste vorm van idealisme. Deze ontwikkelingen volgt Menzel, zelf adoptieouder, nauw op de voet.

'Er is een groep mensen die zegt dat geadopteerde kinderen benadeeld zijn, en terug moeten naar hun eigen land. Dat Nederlandse adoptieouders niet het recht hadden om te denken dat zij deze kinderen in Nederland een beter leven kunnen geven', legt zij uit. 'Een ander beeld is dat geadopteerden alleen maar blij mogen zijn, omdat ze juist in Nederland een beter leven hebben gekregen. En tot slot merk ik dat er een groep is die zegt dat geadopteerden uit het buitenland het lastig hebben, omdat zij een achterstand hebben opgelopen die zij hun hele leven moeten meedragen.'

Volgens Menzel wordt nu de nadruk gelegd op de gedachte dat geadopteerde kinderen uit het buitenland zijn benadeeld door hun witte adoptieouders, die zouden denken dat zij deze kinderen een beter leven hebben gegeven.

'In de jaren zeventig, tachtig en negentig was er meer sprake van idealisme vanuit de adoptieouders. Ook omdat dat vaak gepaard ging met christelijk zendingswerk. Door meer onderzoek ernaar te doen en er vervolgens cursussen aan te wijden is dat veranderd', zegt zij. 'In deze cursussen worden potentiële adoptieouders verteld dat ze niet kinderen moeten

'Het is racistisch wanneer witte mensen geen ruimte willen geven aan mensen van kleur om zich uit te spreken'

adopterende uit het buitenland omdat kinderen in Nederland een beter leven zouden hebben. Het gaat erom dat ze een kinderwens hebben. Dat is een hele logische en redelijke motivatie. Ieder kind wil gewenst zijn, en als die wens bij de adoptieve ouders in spe er is, dan komt dat ook over bij het kind.'

Dat sommige geadopteerden zich benadeeld voelen door hun witte ouders die hen hebben geadopteerd vanuit idealisme is wel begrijpelijk, vindt zij. 'Maar het gaat om een minderheid. Dat maakt het niet minder erg voor die minderheid, maar wat je nu ziet is dat die minderheid meer de aandacht naar zich toetrekt. Om dan daarmee te zeggen dat er een algehele adoptiestop noodzakelijk is vanuit hun woede, aanklacht en gevoel van verlies, dat gaat een paar stappen te ver.'

Dat ziet zij ook gebeuren bij gesprekken over racisme. 'Sommige mensen voelen zich heel snel geraakt of beledigd. Soms valt er wat over te zeggen, maar soms is het te ver doorgetrokken. Dat draagt er niet aan bij dat we elkaar beter gaan begrijpen. Laten we dan eerst samen kijken naar de feiten, en van daaruit verder redeneren.'

Ondanks dat gesprekken over racisme en wit privilege in het adoptiedebat er heftig aan toe kunnen gaan, ziet Menzel het hoopvol in. 'Mensen vinden elkaar in de strijd tegen onrecht en racisme. Het is een positieve ontwikkeling dat mensen met verschillende huidskleuren samen deelnemen aan antiracismedemonstraties. Voor velen is het duidelijker geworden dat verandering noodzakelijk is', zegt zij. 'Maar ik denk dat het nog even gaat duren voordat deze noodzakelijke verandering ook tot de overheid doordringt.' ●

'Het is positief dat mensen met verschillende huidskleuren samen deel nemen aan antiracisme demonstraties'

CHRIS AALBERTS

Journalist en auteur van o.a. 'De puinhopen van rechts'. Doceert Media & Journalistiek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Blijk ik opeens een sympathisant van Sylvana Simons

Onlangs kwam de biografie van Joyce Sylvester uit. Ze heeft een imposante carrière: senator voor de PvdA, waarnemend burgemeester van Anna Paulowna en Naarden en tegenwoordig substituuft ombudsman. Ze stond meerdere keren in lijstjes van de meest invloedrijke Nederlanders. Haar biografie gaat over haar weg naar de bestuurlijke top van Nederland, van haar jeugd tot aan het burgemeesterschap. We lezen over haar korte periode in Suriname, haar terugkomst in Nederland en haar politieke werk.

Deze biografie zal velen bijblijven om een hele specifieke reden. *Bent ú de burgemeester?* gaat bij vlaggen over racisme en vooroordelen. Dat begint al in Sylvesters jeugd, als het publiek tegen het einde van een voetbalwedstrijd bananen op het veld gooit. Iemand schreeuwt: 'Nikkertjes! Rot op naar jullie apenland!' Sylvester leert van haar ouders hoe ze ermee om kan gaan: ze moet vooral proberen vooruit te komen in het leven en vertrouwen op een goede afloop. Dat is een hele uitdaging.

Het grootste deel van dit boek gaat niet over racisme, maar af en toe is het er opeens. Sylvester doet het goed op school en heeft een

Uit eigen ervaring weet ik dat het heel lang duurt voordat je dit patroon ziet: het feit dat veel Nederlanders de term 'Nederlander' bewust of onbewust voorbehouden aan witte mensen

prima Cito-score, maar het VWO zou voor haar te zwaar zijn. In de overvolle tram zit niemand naast haar. In de Senaat vertelt een collega aan Sylvester dat haar overgrootvader slaven had in Suriname. En natuurlijk de scène die verwijst naar de titel: bij een receptie laat een man blijken dat hij zich niet kan voorstellen dat een zwarte vrouw burgemeester is.

Wat moeten we hiervan leren? Dat het allemaal wel meevalt met racisme, omdat Sylvester toch de top heeft bereikt? Of dat racisme zo alom aanwezig is dat heel veel Nederlanders van kleur er last van hebben? Sylvester laat dit in het midden, zo lijkt het, maar de tweede conclusie lijkt me logischer dan de eerste. Bijna tegelijk publiceerde presentatrice Naeeda Aurangzeb eveneens een boek. Ze wordt als geboren Nederlandse

regelmatig aangesproken op haar Pakistaanse achtergrond en islamitische religie. Soms goedbedoeld, maar vaak ook niet.

Dit zijn lastige inzichten voor mensen zoals ik, die opgroeiden in een vrijwel geheel wit Nederland, lange tijd meewarig hebben gekeken naar het verzet tegen zwarte piet, niet opkeken van het standpunt dat 'buitenlanders moeten integreren' en die andermans ervaringen met racisme en discriminatie afdeden met de doodoener dat dat allemaal wel meevalt omdat er hele goede voorbeelden zijn van 'integratie'. Er zijn immers honderden voorbeelden: Joyce Sylvester en Naeeda Aurangzeb zijn er slechts twee van.

Uit eigen ervaring weet ik dat het heel lang duurt voordat je dit patroon ziet: het feit dat veel Nederlanders de term 'Nederlan-

der' bewust of onbewust voorbehouden aan witte mensen, waardoor bij Nederlanders van kleur wordt getwijfeld of ze van hier wel thuishoren. Dat heeft nogal wat consequenties: je gekleurde burens zijn in die visie mensen die je 'het land uit kunt zetten', terwijl ze meestal hier geboren zijn en even Nederlands zijn als jij. Als Nederlanders van kleur bezwaar maken tegen zwarte piet, hoef je dat niet serieus te nemen, want de klagers zijn vaak geen 'Nederlanders' en hebben dus ook niets over de Nederlandse cultuur te zeggen. Zo kunnen we eindeloos doorgaan.

Hoe komen we van dit probleem af? Het enige wat zeker is, is dat dit nog wel even gaat duren. Het heeft mij ook jaren gekost om dit patroon te zien. Bij de anekdotes van Naeeda Aurangzeb krijg ik het Spaans benauwd of ik wellicht ook een illustratie ben van deze ellendige Nederlandse traditie. Voorlopig houd ik mezelf maar voor dat ik er inmiddels in ieder geval over nadenk en erop aanspreekbaar probeer te zijn. Soms doe ik zelfs een poging dit probleem aan anderen uit te leggen. Pas dan merk je hoe diep het zit ingebakken. Er is werkelijk geen beginnen aan.

Daarom vind ik het goed dat Sylvana Simons de politiek in is gegaan. Ze heeft veel werk te doen. ●

Wie staat er stil bij het lot van de

26 juni vond de Nederlandse Veteranendag plaats. Hiermee staat Nederland jaarlijks stil bij de inzet van Nederlandse militairen in het verleden, als blijk van erkenning en waardering. Zo ook bij de Nederlandse veteranen die naar Indonesië werden gestuurd om daar de 'orde en rust' te herstellen. Maar hoe zit het met de mannen die de uitzending naar de voormalige kolonie weigerden en daarvoor werden gestraft? Wie staat er stil bij hun lot?

● FITRIA JELYTA

Nederland was nog maar net bevrijd van de Duitse bezetters toen ons land in 1946 de eerste lichterding van tienduizenden soldaten naar Indonesië stuurde voor de zogeheten 'politieke acties'. In werkelijkheid werden de troepen erheen gestuurd om een einde te maken aan de op 17 augustus 1945 uitgeroepen Republiek Indonesië, met als doel het behoud van de kolonie voor Nederland. Zo'n 4.000 dienstplichtige soldaten weigerden hieraan mee te werken. De Nederlandse staat noemde hen 'Indië-weigeraars'. 2.600 van hen werden uiteindelijk veroordeeld tot celstraffen van 2 maanden tot 5 jaar.

'Mijn vader had de dienstplichtige leeftijd en moest erheen gaan, maar hij weigerde. Hij vond dat Indonesië onafhankelijk moest zijn', vertelt Petra Oskam, dochter van de in 2014 overleden Indonesië-weigeraar Jan Maassen. 'Indonesië behoorde niet tot Nederland. Hij zei dat hij daar niets te zoeken had. 'Wat er ook gebeurt, ik ga er niet naartoe', dat was zijn overtuiging.'

In een eerder interview zei Maassen dat hij het 'vertikte om op onschuldige burgers te schieten.' Al

van jongs af aan kreeg hij politiek met de paplepel ingegoten. Zo was de vader van Maassen actief in de Communistische Partij Nederland (CPN). Hij smokkelde voor de Tweede Wereldoorlog communisten en Joden uit Duitsland naar Nederland. Op jonge leeftijd hielp Jan zijn vader mee. Hij verspreidde onder meer de communistische krant *de Waarheid*, die illegaal was in Nederland.

Voor het volhardend weigeren van de uitzending naar Indonesië, werd Jan Maassen in 1950 door de Nederlandse staat veroordeeld tot een gevangenisstraf van drie en een half jaar. Hij was toen twintig jaar oud. Het volledig uitzitten van zijn straf deed hij in een gevangenis waar ook NSB'ers en SS-officieren werden geplaatst, die uiteindelijk vervroegd vrijgelaten konden worden, vertelt Petra Oskam. Deze gratie, verleend door de Nederlandse staat, gold echter niet voor de jonge mannen die weigerden om als dienstplichtigen in Indonesië te vechten. Na hun gevangenisstraf werd Maassen en andere Indonesië-weigeraars vijf jaar lang uitgesloten van hun kiesrecht. Ook hadden sommigen van hen later moeite met het vinden van een baan.

JAN MAASSEN IN 2001 TIJDENS EEN INTERVIEW MET 'ANDERE TIJDEN' (BEELD: YOUTUBE)

'Als onderdeel van zijn dienstplicht moest mijn vader een 'Tropenopleiding' volgen om zich voor te bereiden op de strijd in Indonesië, maar al die tijd wist hij dat hij niet zou gaan. Net als andere weigeraars zat hij daarna ondergedoken,

maar uiteindelijk had hij zich gemeld bij de militaire politie en werd hij in bewaring gesteld', zegt Oskam.

De Nederlandse overheid had besloten om de weigeraars alsnog naar Indonesië te sturen. Op 28 oktober 1949 werd Maassen samen met andere weigeraars in een konvooi gezet dat naar de haven van Rotterdam reed. Van daaruit moesten de troepen naar de voormalige kolonie vertrekken. 'Ze hadden geen idee waar ze heen gingen. Eenmaal aangekomen op de haven moesten de mannen zich één voor één melden bij de officieren, die hen bevalen om op de boot te stappen voor vertrek naar Indonesië. Tot drie keer toe kregen zij het bevel aan boord te gaan', gaat Oskam verder. 'Sommige mannen bezweken onder druk en gingen

Indonesië–weigeraars?

NEDERLANDSE MILITAIRE COLONNE IN INDONESIA TIJDENS DE EERSTE 'POLITIONELE ACTIE' IN 1947
(BEELD: WIKIMEDIA COMMONS / COLLECTIE STICHTING NATIONAAL MUSEUM VAN WERELDCULTUREN)

‘Als het parlement eerherstel zou toekennen aan de weigeraars, wat voor boodschap geven ze dan aan de dienstplichtige militairen die destijds wel naar Indië zijn gegaan?’

mee, maar mijn vader en een aantal anderen hielden voet bij stuk. Zij werden uiteindelijk veroordeeld voor het weigeren van een dienstbevel.’

Het onder druk zetten van de Indië-weigeraars ging gepaard met rechtszaken die de Nederlandse staat tegen hen aanspande, vertelt historicus Antoine Weijzen. ‘Het

idee was om de groepen weigeraars te breken tot individuen, die de officieren vervolgens gemakkelijker onder druk kon zetten om alsnog naar Indië te gaan. Sommige officieren waren ervan overtuigd dat zij de weigeraars daarmee een dienst deden. Ze wilden voorkomen dat deze jongens in de gevangenis belanden’, zegt hij. Weigerden de soldaten hun bevelen op te volgen, dan werden ze voor de krijgsraad berecht.

‘Dit proces moest snel verlopen. Er was een advocaat die een groep weigeraars verdedigde met een standaardpleidooi, dat hij veranderde op basis van enkel de naam van de aangeklaagde. Deze advocaat werkte uiteindelijk mee met de staat om de weigeraars alsnog naar Indië te sturen. En zo waren er meerdere beroepsgroepen die de staat faciliteerden in dit rechtssysteem.’

Kerk en staat

In 2015 schreef Weijzen het boek *De Indië-weigeraars: vergeten slachtoffers van een koloniale oorlog*. Hiervoor deed hij onderzoek naar verschillende beroepsgroepen in Nederland die de weigeraars wilden overhalen om in de voormalige kolonie tegen de Republiek Indonesië te vechten. Naast juridische instellingen waren het ook de religieuze en medische instituten in Nederland die het Rijk volledig ondersteunden in zijn beslissing ten strijde te gaan in Indonesië.

‘Alle kerkgenootschappen hadden geestelijke verzorgers die een rol speelden bij het overhalen van de dienstweigeraars om te vechten in Nederlands-Indië’, zegt Weijzen. ‘De katholieke missionarissen in Nederlands-Indië - zoals dat toen heette - waren tegen de zogeheten ‘politionele acties’. Dat leidde tot een conflict met de katholieke instellingen in Nederland. Uiteindelijk werd dit conflict gewonnen door de Katholieke Kerk in Nederland, die vanaf dat moment aan de lijntjes trok in het begeleiden van katholieke jongeren naar Indië.’

Zo maakten de katholieke instellingen in Nederland zich druk

BEELD: UITGEVERIJ OMNIBOOK

over soldaten die prostituees bezochten en bepleitten ze een verbod op het verspreiden van condoms, omdat dat tegen de katholieke leer in ging. Er werden vanuit de katholieke kerken geen vragen gesteld over waarom de Nederlandse soldaten daar in eerste instantie heen moesten gaan, aldus de historicus. Dit was ook het geval bij de protestantse kerken. Binnen die gemeenschap was er volgens Weijzen geen sprake van een conflict, omdat zij de overheid als verheven boven de kerk beschouwden. ‘Als de overheid jou de opdracht geeft om naar Indië te gaan, dan doe je dat. Zo dachten de protestantse kerken in die tijd. De meeste protestantse kerkleiders steunden daarmee de koloniale oorlog, maar dorpsgezinde gemeenten steunden de weigeraars in hun keuze’, aldus Weijzen.

Volgens de historicus was de kritiek op de Nederlandse militairen in Indonesië vooral afkomstig uit communistische hoek. Daarover werd kritisch geschreven in kranten zoals *de Waarheid*, waardoor het publiek kritiek op het Nederlandse optreden in Indonesië al snel als communistisch bestempelde, om vervolgens de inhoud van de boodschap niet serieus te nemen. Pas toen er negatieve berichten kwamen van de Nederlandse soldaten

in Indonesië begon het positieve beeld van de strijd om de voormalige kolonie te kantelen, stelt Weijzen. 'Ik heb brieven gelezen van zonen van dominees die naar Indië werden gestuurd, en hun vaders vertelden over de verschrikkingen die zij daar aantroffen. Toen pas ontstond er twijfel.'

Desondanks zouden medische instellingen volgens Weijzen ook bijdragen aan het systeem dat jonge Nederlandse soldaten onder druk zette om naar Indonesië te gaan. 'Doordat er een grote vraag was naar militairen werden de keuringsnormen opgerekt. De jongens die bij normale omstandigheden afgekeurd zouden worden, omdat ze bijvoorbeeld geestelijk of fysiek niet geschikt waren, werden door medisch personeel alsnog goedgekeurd', legt hij uit. 'De jongens die eigenlijk afgekeurd hadden moeten worden, maar toch naar Indië gingen, waren niet opgewassen tegen de oorlogsomstandigheden en deserteerden daar alsnog. Ook zij werden voor de krijgsraad gedaagd.'

Door het bestuderen van de dossiers van de verschillende beroepsgroepen die de oorlog in Indonesië faciliteerden, poogde Weijzen deze groepen een spiegel voor te houden. 'Niet alleen militaire artsen, maar ook verzekeringsartsen en Arboartsen dienen toen en nu twee meesters: de cliënt en de opdrachtgever. Hoe gaan ze dat combineren?', vraagt hij zich af. 'Ik heb kunnen vaststellen dat de meeste artsen tijdens de oorlog in Nederlands-Indië toch kozen voor het bedienen van de strijdkracht, oftewel hun opdrachtgever, ten koste van de belangen van de patiënt.'

Slechts één arts, een psychiater, had vraagtekens bij de wijze waarop militaire artsen hun beroep destijds uitoefenden. 'Rünke, hoogleraar Psychiatrie van de Universiteit Utrecht schreef: 'Waar komt nou die afwijzing van de dienstplichtweigeraars vandaan? Wat maakt het nou dat we ze zo gemakkelijk in een negatief daglicht plaatsen? Wat zegt dat over ons? Is het omdat zij iets doen wat wij nooit hebben gedurfd?''

Hoge Raad

De Indonesië-weigeraars die uit politieke overtuiging hun dienstbe-

vel weigerden hadden lef, beaamt Jeffry Pondaag, voorzitter van de Stichting Comité voor Nederlandse Ereschulden (K.U.K.B.). 'De Nederlandse soldaten die toen naar Indonesië gingen waren nog maar jonge mannen. Dat wordt er altijd over hen gezegd. Maar de Indonesië-weigeraars waren ook nog maar jonge mannen', zegt hij. 'De bewuste keuze die ze hadden gemaakt om niet mee te vechten omdat Indonesië een soevereine

'Volgens mij hebben we er alles aan gedaan om Nederland te doen inzien dat Indonesië-weigeraars eerherstel moeten krijgen. Maar de politici zwijgen er nu over', zegt Pondaag. 'Waarom hebben ze niet doorgezet?' Hij vindt dat Indonesië-weigeraars behalve eerherstel ook een schadevergoeding moeten krijgen. 'Je kunt het vergelijken met bijvoorbeeld de toeslagenaffaire. Als de staat een fout maakt, dan moet de staat die ook herstellen.

'Als Indonesische slachtoffers en nabestaanden een vergoeding krijgen, dan verdienen Indonesië weigeraars dat ook'

staat is, die zij als zodanig erkennen, daar hadden ze gelijk in. Dat gelijk kregen ze echter niet van hun regering. En dat werd ook nog eens bevestigd door de Hoge Raad.'

Met zijn stichting komt Pondaag op voor de belangen van Indonesische slachtoffers en nabestaanden van militair geweld dat Nederland in 1945-1950 uitoefende op de lokale bevolking in Indonesië. Hiervoor spant hij meerdere rechtszaken aan tegen de Nederlandse staat. Ook komt hij op voor de belangen van de Indonesië-weigeraars.

Zo ging Jan Maassen in 2013 met behulp van Pondaag en advocate Liesbeth Zegveld naar de Hoge Raad voor een verzoek om eerherstel. Dit deed Maassen samen met Jan van Luyn, die destijds als deserter werd veroordeeld. Het verzoek om eerherstel werd echter verworpen. Volgens de Hoge Raad was het niet aan justitie, maar aan de politiek om straffen van de Indonesië-weigeraars te herroepen. Daarna volgden Kamervragen en pleitten PvdA, GroenLinks, D66, en SP voor eerherstel, maar door verdeeldheid in de Kamer is het er nooit van gekomen.

Als Indonesische slachtoffers en nabestaanden een vergoeding krijgen, dan verdienen Indonesië-weigeraars dat ook.'

Wel benadrukt Pondaag dat de schadevergoeding voor Indonesische slachtoffers en nabestaanden 'een sigaar uit eigen doos' is. Dit, omdat Indonesië na de soevereiniteitsoverdracht van 1949 omgerekend 103 miljard euro aan schadevergoeding aan Nederland moest betalen. 'Het gaat niet alleen om wat er zich afspeelde in 1945-1950, maar ook de perioden daarvoor. Het gaat om 350 jaar lang aan koloniale onderdrukking. Nederland is een schaamteloos land.'

Dat juridisch eerherstel voor de Indië-weigeraars niet mogelijk is, begrijpt historicus Antoine Weijzen enigszins. 'De mannen die hun dienstbevel naar Indië weigerden, deden dat niet alleen uit politieke overtuiging. Er waren ook mannen die weigerden omdat ze te bang waren, of omdat ze zichzelf niet geschikt vonden. Uiteindelijk ging het om slechts een kleine groep mannen die principieel weigerden om naar Indië te gaan.' Moreel eerherstel is volgens de historicus wel mogelijk voor deze kleine groep.

'Het is een politieke afweging. Als het parlement eerherstel zou toekennen aan de weigeraars, wat voor boodschap geven ze dan aan de dienstplichtige militairen die destijds wel naar Indië zijn gegaan? Keuren ze die dan af?', zegt hij. Voor de Nederlandse oud-militairen die in Indonesië hebben gevochten is het een emotionele kwestie, ziet Weijzen. 'Zij voelen zich aangevallen. Een dienstweigeraar houdt hen een spiegel voor. Dan kun je drie dingen doen: er niet over nadenken, er wel over nadenken en concluderen dat je de foute keuze hebt gemaakt, of erover nadenken en tot de conclusie komen dat ondanks de omstandigheden je de juiste keuze hebt gemaakt, en vervolgens je boosheid richten op de weigeraar.'

Ondanks alles heeft Jeffry Pondaag nog hoop op eerherstel voor de Indonesië-weigeraars. Wanneer de gelegenheid zich aandient, zegt hij nog steeds bereid te zijn om voor hen op te komen. 'Deze mensen verdienen meer aandacht dan de oud-militairen die toen wel naar Indonesië zijn gegaan om de onafhankelijkheidsstrijd neer te slaan en onschuldige burgers te vermoorden.'

Wel vindt Pondaag dat excuses nu veel te laat zouden komen. Dat Jan Maassen in 2014 op 85-jarige leeftijd is overleden zonder zijn eerherstel te mogen meemaken bewijst dat ook, stelt hij.

'Het enige wat mijn vader wilde was een brief met excuses van de staat voor wat hem is aangedaan', zegt Petra Oskam. 'De leidraad van zijn latere leven is eerherstel, daar heeft hij tot zijn laatste adem voor gevochten. Tegen zijn dochters zei hij: 'Als jullie hierover worden benaderd, spring dan voor me in de bres.' Wij hebben altijd met hem meegeleefd en zijn ontzettend trots op hem.' ●

In 1988 nam Jan Maassen het initiatief om een reünie te houden van Indië-weigeraars. De eerste bijeenkomst werd gehouden op 16 oktober. Daarna volgde er jaarlijks een reünie tot en met 2008. Over zijn belevenissen schreef hij in 2003 bovendien een boek: Een Indonesië-weigeraar vertelt zijn verhaal: Jan Maassen over strijd en gevangenschap, dat online gratis is te lezen op Yumpu.

KIZA MAGENDANE

Schrijver. Publicist.
 Politicoloog.
 Beleidsondernemer.

Poging om trots op Nederland te zijn

Vorige week woonde ik precies veertien jaar in Nederland, het land waar ik als vluchteling naar toe kwam. Het lukte mij tot nu toe om bij ieder jubileum een persoonlijke reflectie op te stellen: hoe maakte ik de transitie van vluchteling naar ingeburgerde Nederlander?

Zo kwam ik erachter dat ik zowel dankbaar als trots ben voor mijn positie in de Nederlandse samenleving. Dankbaar ben ik voor alle Nederlanders die, ondanks mijn vluchtelingenachtergrond, mijn talenten zagen en hebben gestimuleerd. En trots omdat ik, ondanks vooroordelen en persoonlijke uitdagingen, mijn weg in de Nederlandse samenleving heb gevonden.

Toch vind ik het de laatste jaren steeds ingewikkelder om zowel op mijzelf als op Nederland trots te zijn. Allereerst omdat ik de afgelopen jaren leerde dat 1 juli niet alleen mijn jubileum in Nederland kenmerkt, maar ook Ketikoti (vrij vertaald uit het Sranatongo: 'ketenen gebroken').

De Ketikoti-viering vindt ieder jaar plaats om te herdenken en te vieren dat de slavernij in Suriname en op de Nederlandse Antillen op 1 juli 1863 formeel werd afgeschaft. Als ingeburgerde en inmiddels geïnformeerde Nederlander vind ik het ongemaakt dat de Neder-

Een Nederlandse overheid die de ogen sluit voor een zwarte bladzijde uit het verleden, en er zelfs nieuwe bijschrijft

landse overheid het na honderdvijftig jaar nog steeds aan moet ontbreken om excuses te maken voor deze zwarte bladzijde.

Het wordt nog pijnlijker als je beseft dat de Nederlandse politieke en bestuurlijke elite ook actief bijdraagt aan het schrijven van een nieuwe zwarte bladzijde.

De Britse krant *the Guardian* berichtte in mei dat tweeduizend migranten het afgelopen jaar stierven als gevolg van de zogenoemde pushbacks. Migrant die de EU proberen te bereiken worden onderschept en in detentiecentra geplaatst. Al minstens vijf jaar weten Nederlandse beleidsmakers

van deze illegale pushbacks, die de internationale mensenrechtenverdragen schenden.

Met steun van Europese gelden onderschept de Libische kustwacht jaarlijks zo'n 14.000 migranten die de EU proberen te bereiken, om ze vervolgens in detentiecentra te plaatsen. De overvolle detentiecentra lijken sterk op Nederlandse megastallen, met gebrek aan natuurlijk licht, fatsoenlijk eten en schoon drinkwater. Onveilige omstandigheden leidden ertoe dat Artsen Zonder Grenzen eind juni aankondigde om tijdelijk te stoppen met het bieden van hulp in Libische detentiecentra. Met dank

aan de falende Europese migratiepolitiek.

In plaats van zich met alle kracht tegen deze politiek te verzetten, kiezen Nederlandse beleidsmakers er voor om in alle talen te zwijgen. In sommigen gevallen kiezen Nederlandse politici ervoor om deze onmenselijke praktijk te verdedigen. Zo stelde Mark Rutte eerder dit jaar in een verkiezingsdebat met Geert Wilders trots te zijn dat hij als premier heeft bijgedragen aan de afname van het aantal migranten in de EU en in Nederland. Natuurlijk verzwegen hij de praktijken in de Libische detentiecentra en het aantal mensen dat het leven verloor als gevolg van zijn beleid.

Ik kan, met mijn persoonlijke reis in het achterhoofd, dankbaar zijn dat ik mijn talenten in Nederland kan benutten en hier persoonlijke successen behaal. Toch kan ik dit moeilijk rijmen met het grotere verhaal van een Nederlandse overheid die de ogen sluit voor een zwarte bladzijde uit het verleden, een overheid die zelfs actief bijdraagt aan het schrijven van nieuwe zwarte bladzijden.

Daarom hoop ik dat dezelfde overheid de populaire petitie van maatschappelijke organisaties aanvaardt om van 1 juli een nationale feestdag te maken. Dat zou mijn poging om trots op Nederland te zijn in ieder geval vergemakkelijken. •

Wat het nieuwe kabinet ook wor- zit er niet in

PREMIER MARK RUTTE EN VOORMALIG PREMIER BENJAMIN NETANYAHU IN 2013 (BEELD: YOUTUBE)

Leidt de veranderde publieke opinie – en wellicht meerdere linkse partijen én Sigrid Kaag (D66) als buitenlandminister in een nieuw kabinet – tot een kritischer Israëlbeleid? De marges zijn smal, zeggen deskundigen. ‘Kaag moet rekening houden met een rechtse Kamer.’

● EWOUT KLEI

Nederland was altijd het meest pro-Israëlische land in Europa, maar de publieke opinie lijkt te verschuiven. Volgens de Duitse Bertelsmann Stiftung (2020) wordt de Nederlandse publieke opinie kritischer over het Israëlische beleid. Slechts 21,5 procent zegt nog een positief beeld van Israël te hebben, hoewel dit niet meteen

meer solidariteit met de Palestijnse zaak tot gevolg heeft. Onder jongeren ligt dit anders: daar lijkt een kentering gaande te zijn.

Voor al op social media en in het kunstzinnige en academische milieu wordt het anti-Israëlgeluid steeds sterker. Op de gebouwen van kunstenaarsinstituten de Rijksakademie en De Ateliers in Amsterdam hingen onlangs spanndoeken met de leus ‘From the river to the sea, Palestine will be free’. De studenten wijzen het bestaansrecht van Israël af en willen in plaats daarvan de staat Palestina. Ook ondersteunden meer dan vijfhonderd wetenschappers een oproep om Israëlische universiteiten te boycotten.

Nuance: ook veel wetenschappers zetten hun handtekening níet. Bovendien reageerden de universiteiten kritisch op deze oproep. ‘Dit was niet de weg die universiteiten moeten gaan, zeiden ze. Het beeld dat universiteiten links-activistische bolwerken zijn, die fel anti-Israël zijn, behoeft daarom enige nuance’, zegt historicus Bart Wallet (Universiteit van Amsterdam), kenner van de Joodse geschiedenis van Nederland. ‘Wel is het zo dat de flanken zichtbaarder zijn. Dat zie je ook op social media.’

‘Als je afgaat op de discussies op social media, dan lijkt het alsof de Palestijnse kwestie heel erg leeft onder het Nederlandse publiek. Maar social media zijn natuurlijk niet representatief’, nuanceert ook historicus Peter Malcontent (Universiteit van Utrecht), die in 2018 over

het Nederlandse Israëlbeleid het boek *Een open zenuw* schreef.

Toch ziet de historicus ook dat het onderwerp nu meer leeft. Bij jongeren komt dit door verschillende oorzaken, zegt Malcontent. ‘Allereerst is het een reactie op de vreselijke beelden van geweld die je ziet. Dat roept een emotionele reactie op. Tegelijkertijd heeft meer belangstelling voor de Palestijnse zaak ook te maken met demografische verschuivingen. Er wonen meer moslims in Nederland, die voelen zich religieus en cultureel sterker verbonden met de Palestijnen. Ten derde raakt de Tweede Wereldoorlog als morele ankerpunt steeds meer op de achtergrond. De oudere generaties zijn pro-Israël, vanwege de verschrikkingen van de Holocaust, maar voor de jongere generaties is de Holocaust geen excuus om de daden van Israël maar goed te praten.’

Volgens Wallet is het Israëlisch-Palestijnse conflict ook belangrijk om te kijken of je wel ‘goed’ staat in het bredere maatschappelijke

**‘Ons land steunt het
bestaansrecht van Israël,
maar is tegelijkertijd
van mening dat er een
goede oplossing voor de
Palestijnen moet komen.
Van dit tweesporenbeleid
wordt niet afgeweken’**

debat. ‘Je standpunt over Israël en Palestina fungeert als *cultural code*. Politiek-maatschappelijke opvattingen komen in pakketten. Als je voor het klimaat bent, dan ben je ook voor de vluchtelingen en voor Palestina. Dan maakt het helemaal niet uit of je veel weet over het Israëlisch-Palestijnse conflict, maar met een vlaggetje van Palestina op je Twitterprofiel laat je zien dat je aan de juiste kant van de geschiedenis staat. Zoals mensen met een Israëlisch vlaggetje en een Nederlands vlaggetje in hun profiel, en misschien ook een tempeltje en een tractorpje erbij, dat ook denken. Mensen met minder uit-

dt, een heel ander Israëlbeleid

gesproken opvattingen verbazen zich over deze polarisatie op social media.’

Smalle marges

Nederland en Israël hebben historisch een sterke band en kennen een levendige wederzijdse handel. Tijdens de beschietingen tussen Israël en Gaza in mei tweette minister-president Mark Rutte bovendien dat Nederland het Israëlische ‘recht op zelfbescherming’ steunt. Dit kwam hem op social media op veel lof, maar ook veel kritiek te staan. Zal de veranderde publieke opinie - meer pro-Palestina - zorgen voor een ander Israëlbeleid van een volgende Nederlandse regering? Malcontent denkt niet dat er veel gaat veranderen.

‘Los van de vraag of Kaag minister van Buitenlandse Zaken wordt in het volgende kabinet: ze moet rekening houden met de Tweede Kamer. En ons parlement kent al decennia - behalve in de jaren negentig onder Paars - een rechtse pro-Israëlische meerderheid. Ze heeft dus weinig speelruimte.’

Daarnaast is het Israëlisch-Palestijnse conflict volgens Malcontent niet echt een thema waarmee je je binnen Europa makkelijk kunt profileren. ‘Er is een groep landen die sympathieker staan tegenover Israël en een groep die meer begrip heeft voor het Palestijnse standpunt, denk aan Ierland en Zweden, maar vanwege het gebrek aan consensus over dit onderwerp neemt de Europese Unie een voorzichtige standpunt in.’

Nederland wil niet al te erg afwijken van het Europese standpunt, legt Malcontent uit. ‘Ons land was aanvankelijk nog veel uitgesprokener pro-Israël. Daarom kreeg Nederland in 1973, tijdens de Jom Kippoeroorlog, een (Arabische, red.) olieboycot aan de broek. Om te voorkomen dat we in de toekomst weer geïsoleerd zouden staan, besloot ons land meer in de pas te lopen met de rest van Europa. We konden in 1973 niet anders dan opschuiven. Binnen Europees verband is Nederland, samen met Duitsland, pro-Israël. Maar Nederland stapt pas op de rem als Duitsland dat als eerste heeft gedaan, of als Duitsland daar ook toe bereid is. We willen niet meer buitenspel staan.’

Wallet: ‘Nederland hanteert al decennia een tweesporenbeleid. Ons land steunt het bestaansrecht van Israël, maar is tegelijkertijd van mening dat er een goede oplossing voor de Palestijnen moet komen. Van dit tweesporenbeleid wordt niet afgeweken. Een linksere regering zal wellicht meer accent leggen op de

‘Nederland trekt pas aan de rem als Duitsland dat als eerste heeft gedaan, of als Duitsland daar ook toe bereid is’

rechten van de Palestijnen en een rechtser regering zal meer het bestaansrecht van Israël benadrukken, maar de marge om af te wijken van dit tweesporenbeleid is heel smal.’

Slechts twee partijen in het Nederlandse parlement wijken af van dit tweesporenbeleid, aldus Wallet. ‘Alleen Denk en BIJ1 stellen het bestaansrecht van de staat Israël ter discussie en wijzen de tweestatenoplossing af. Maar dit is in Nederland een nogal marginaal geluid. De consensus, van links tot rechts, is vasthouden aan het tweesporenbeleid.’

Tweesporenbeleid of niet, er is over de decennia heen wel degelijk een verandering merkbaar, aldus Malcontent. ‘Tot eind jaren zeventig waren alle partijen - op de klein-linkse partijen CPN, PPR en PSP na - pro-Israël. Ook de PvdA’, vertelt hij. ‘Maar toen de Arbeiderspartij in Israël in de oppositie terechtkwam werd de PvdA kritischer over Israël en begonnen de sociaaldemocraten meer oog te krijgen voor het lot van de Palestijnen. Ook D66 is kritischer geworden over Israël. De rechtse en christelijke partijen zijn nog steeds zeer pro-Israël, maar de progressieve partijen zijn kritischer geworden. Hoewel PvdA, D66, GroenLinks en SP het bestaansrecht van Israël niet ontkennen.’

Hoewel het idee van een tweestatenoplossing de facto lijkt te zijn mislukt, blijven Nederland en de meeste Nederlandse partijen hier nog aan vasthouden. Malcontent: ‘We geven geld aan de Palestijnen, en tegelijkertijd praten we met Israël. Hiermee houden we de status

quo in stand: het corrupte regime van de Palestijnse Autoriteit, die financieel afhankelijk is van de EU, en de Israëlische bezetting van grote delen van de Westbank. De Palestijnse Autoriteit, die haar eigen burgers onderdrukt, kan dankzij de EU in het zadel blijven, en Israël kan - ondanks wat halfhartige protesten van de EU - gewoon doorgaan met het nederzettingenbeleid. Mocht Nederland een alternatief voorstellen voor de tweestatenoplossing, dan kan Nederland dit niet in zijn eentje doen: dit moet binnen de EU gebeuren. En de EU houdt op haar beurt weer rekening met wat de Verenigde Staten doen. Dat maakt het lastig.’

Wallet: ‘De tweestatenoplossing is een blauwdruk van de Oslo-akkoorden uit 1993. Je kunt hiervan afwijken, als beide partijen dat willen. Als Israëlische politici als Benjamin Netanyahu of Naftali Bennett (de nieuwe premier, red.) aan een éénstaatoplossing denken, dan bedoelen ze Groot Israël, en Palestijnen bedoelen daarmee een Palestijnse staat waarin de Palestijnen de dominante factor zijn. Beide oplossingen sluiten elkaar uit. Het nederzettinnenbeleid maakt de tweestatenoplossing inderdaad lastiger, maar we moeten het hier maar mee doen, omdat er vooralsnog geen beter alternatief is.’

Een oplossing zoekt Malcontent dan ook binnen de parameters van de tweestatenoplossing. ‘We moeten druk opvoeren op Israël om Palestijnse staatsvorming mogelijk te maken, en druk uitoefenen op de Palestijnse Autoriteit om te democratiseren en minder corrupt te zijn. Want als de Palestijnen democratisch geregeerd gaan worden, sla je daarmee ook een gereed van Israël uit handen: namelijk dat er geen Palestijnse staat moet komen omdat de Palestijnen niet democratisch zouden zijn. Op dit moment is er geen noodzaak voor de Palestijnse Autoriteit om te hervormen, democratischer te worden. Het regeringspersoneel krijgt zijn geld toch wel.’

Malcontent benadrukt dat vooral Israël nu profiteert van de huidige impasse. ‘Met een Westbank waar de Palestijnen sinds Oslo slechts gedeeltelijke autonomie hebben, zit Israël altijd goed. Gaat het om economische en sociale aangelegenheden waarvoor Israël financieel niet wil opdraaien, dan wijst het naar de Palestijnse Autoriteit. En in geval van hardhandig militair optreden tegen Palestijnse protesten kan Israël zich erop beroepen dat het daartoe gerechtigd is zolang er geen definitief vredesakkoord bestaat.’ ●

**THOMAS
VON DER DUNK**

Publicist.
Cultuurhistoricus.

Is Rutte de Nederlandse Netanyahu?

Afgelopen maand kwam na meer dan elf jaar in Israël een einde aan het premierschap van Benjamin Netanyahu. Keer op keer was hij er tot dusverre in geslaagd om de grootste partij te worden en vervolgens via allerlei ingewikkelde coalities aan de macht te blijven. Door de ene helft van de bevolking wordt hij op handen gedragen, door de andere helft in toeneemende mate als amoreel verafschuwd.

Omdat zijn tegenstanders onderling te verdeeld waren, wist hij echter met elk schandaal uiteindelijk weer weg te komen. Slechts door de totstandkoming van een Coalitie van Gemeenschappelijke Afkeer beet hij nu in het zand. Alleen die gemeenschappelijke afkeer houdt die politiek-inhoudelijk zo onwaarschijnlijke coalitie bijeen. De vraag is hoe houdbaar zij daarmee is.

Ook in Nederland hebben we al tien jaar dezelfde premier wiens partij bij vier verkiezingen als de grootste uit de bus is gekomen - de eerste twee keer slechts ternauwernood - en door zeer diverse coalities zijn politieke leven steeds weer weet te rekken. En ofschoon het er in het Nederlandse parlement minder luidruchtig en (van Dion Graus afgezien) handtastelijk aan toegaat dan in het Israëlische: ook

Ook Mark Rutte klampt zich verbeten vast aan de macht

Mark Rutte klampt zich verbeten vast aan de macht.

Dat konden we begin april zien, toen zijn positie door zijn zoveelste leugen in Ollongrengate even aan het wankelen leek te worden gebracht. Een motie van wantrouwen, gericht tegen zijn persoon - als premier was hij door het toeslagenschandaal inmiddels al met zijn kabinet demissionair - werd door de complete oppositie gesteund, een formeel niet-verplichtende motie van afkeuring ook door de coalitie minus zijn eigen VVD.

Formeel niet-verplichtend, en hoewel de boodschap in feite duidelijk was, ging Rutte om zijn baantje te behouden op de formalistische tour. Een motie van afkeuring is in feite een elegante, diplomatieke vorm van een motie van wantrouwen, die - en dat was ook de boodschap van ex-diplomaat Sigrid Kaag - de betrokkene de kans geeft om de eer aan zichzelf te houden. Dat vergt alleen wel één ding: dat de betrokkene inderdaad over eergevoel beschikt.

Inmiddels ziet het ernaar uit

dat hij er inderdaad in slaagt om zichzelf weer terug in het torentje te chanteren. Dit, omdat het hele VVD-mastodontendom zich als een ondoordringbare haag rond Rutte heeft geschaard en de andere partijen zich daar weer zuchtend bij neerleggen.

Om hem en het aan hem vastgeklonken CDA van Hoekstra-minus-Omtzigt uit het regeerkasteel weg te houden zou in Nederland een even onwaarschijnlijke Coalitie van Gemeenschappelijke Afkeer nodig zijn, die reikt van PvdA tot PVV - overigens allemaal partijen met wie Rutte in het verleden zonder schroom heeft samengewerkt.

Daardoor geldt voor Nederland hetzelfde als voor Israël: net zomin als alle aan hem klevende schandalen tot afgelopen weekend de verkiezingszeges, en daarmee de eeuwige terugkeer van Netanyahu in de weg stonden, zo geldt dat tot dusver voor de schandalen rond Ruttess VVD. Het toeslagenschandaal interesseert zijn kiezers geen lor.

Corruptie: ook al is Ruttess VVD in dat opzicht minder ver ontspoord dan Netanyahu's Likud, het was het afgelopen decennium met afstand de partij die het meest met integriteitsschandalen te kampen had.

Netanyahu schroomde niet om te pacteren met ultra-orthodoxe joden en agressieve extreemrechtse nationalisten, die het liefst alle Palestijnse moslims zouden deporteren. Rutte had in 2010 evenmin moeite om in die hoek coalitiesteun te zoeken. Het Nederlandse equivalent van de Israëlische theocraten, de SGP, betitelde hij als 'een hele leuke partij', en het Nederlandse equivalent van de Israëlische extreemrechtse nationalisten, de PVV - die het liefst ook alle moslims zou deporteren, zowel die in Nederland als die in Israël - als 'een hele normale partij'.

Dat beide partijen toch op gespannen voet staan met de liberale beginselen vormt voor Rutte geen belemmering, omdat hij als ex-manager van een multinational Nederland als BV beschouwt en geen beginselen heeft.

Dat aan de Wilderscoalitie een voortijdig einde kwam, was ook niet vanwege een morele opstand in Ruttess eigen partij. Daar raakt men alleen van de kook vanwege mogelijke samenwerking met GroenLinks. Samenwerking met partijen die de rechtstaat willen opdoeken: geen bezwaar. •

LODDY VAN DE KAMP

Rabbijn en publicist.

Beesten met Dion

Precies heb ik het nooit bijgehouden. Maar als *sjocheet* - ritueel slachter van pluim-, klein- en grootvee voor de Joodse gemeenschap - zijn vele duizenden dieren door mijn handen gegaan. Allemaal volgens de regels van de Tora-wetgever, met vlijmscherpe en handgeslepen messen. De laatste koe met dezelfde nauwgezetheid als meer dan vijventwintig jaar daarvoor de eerste. Alles draaide om dierenwelzijn.

Het is 2011. In de Tweede Kamer debatteren de dames en heren over halal en koosjer slachten. Volgens PVV-parlementariër Dion Graus ben ik als *sjocheet* iemand die 'dieren gruwelijk martelt'. Zijn collega Marianne Thieme (Partij voor de Dieren) maakt ervan dat ik 'de Nederlandse Dierenwelzijnsnormen overtreed'. Een derde lid van de Kamer, Martijn van Dam (PvdA), constateert dat ik mij met mijn werk voor de Joodse gemeenschap 'buiten de eisen van het vermijden van onnodig dierenleed plaats'. En dan doet mevrouw Janneke Snijder van de VVD ook nog een vergelijkbare duit in datzelfde zakje.

Voor mij is de maat vol. Vijfentwintigjaar een respectabele functie vervullen na een opleiding van meer dan zes jaar en dan zo worden neergezet door enkele van

Mag ik veronderstellen dat veel burgers in ons land dit, net als ik, niet meer kunnen volgen?

onze volksvertegenwoordigers. Ik doe aangifte wegens belediging. Ik voel mij aangetast in mijn eer en goede naam.

Enkele dagen na de aangifte ligt er al een reactie van het arrondissementsparket op de mat. Er komt geen onderzoek of vervolging. De uitlatingen 'maken deel uit van het maatschappelijk debat over het ritueel slachten'. En 'de bewoordingen en de uitlatingen zijn in de politiek niet ongebruikelijk en passen in het debat'.

Ho! Als ik in Den Haag dus ergens op het Spui of op de Korte Poten loop en ik maak iemand uit voor dierenmartelaar, voor overschrijder van onze fatsoensnormen of weet ik veel voor wat, dan kan dat mogelijk best strafbaar zijn. Loop ik honderd meter verder en betreed ik die zaal van ons parlement met die mooie blauwe stoelen, dan kan ik niemand meer aantasten in zijn of haar eer of

goede naam. Daar mag alles in het kader van het politieke debat.

Zit ik op een bankje op het Plein pal voor het Haagse Binnenhof en ik roep heel hard dat de Heilige Boeken moeten worden verscheurd of dat religieuzen naar het buitenland moeten worden verbannen, dan loop ik kans dat de rechtbank mij uitnodigt om eens uit te leggen wat ik hiermee eigenlijk wil zeggen. Maar loop ik naar het spreekgestoelte in de Kamer, dan mag ik het nog veel bonter maken. Mijn woorden worden daar immers gezien als 'niet ongebruikelijk en passend in het debat'.

Gaat de baas in een van de cafeetjes of restaurantjes rond het Binnenhof zich te buiten aan seksuele intimidatie van een medewerker - of nog erger: deze vergrijpt zich aan die medewerker - dan staat gegarandeerd binnen de kortst mogelijke tijd - terecht - de politie in de zaal.

Wie op het Binnenhof zelf te maken krijgt met seksueel of ander wangedrag kan beter de mond houden. Die conclusie trekken slachtoffers. Fractie- en Kamermedewerkers maakten melding van intimidatie of grensoverschrijdend gedrag door Kamerleden en andere medewerkers aan het Binnenhof. En daar kregen ze spijt van: hun klacht bleef ongehoord, de partijtop dacht vooral aan het imago, en vaak werden de slachtoffers, die in afhankelijkheidsposities zaten, zelf op een zijspoor gezet. En wanneer er wordt gevraagd hoe dat in vredesnaam mogelijk is, luidt het antwoord van de Kamervoorzitter: 'Wij hebben geen instrumenten om hiertegen op te treden.'

Mag ik veronderstellen dat veel burgers in ons land dit, net als ik, niet meer kunnen volgen? Op straat, op school, op het werk, nergens mag er beledigd, gediscrimineerd of uitgesloten worden. Seksuele intimidatie is ten strengste verboden. Aanranding ook. Maar daar waar de wetgeving gemaakt wordt 'hoort het erbij' of 'zijn er geen instrumenten om ertegen op te treden'. Wanneer we het hebben over de zegeningen van de democratie verzuchten we wel eens dat dit nu eenmaal het beste is dat we hebben. Als we zo doorgaan, zou dit wat wij democratie noemen wel eens het slechtste kunnen zijn dat wij hebben. •

‘Scholen niet gewend om een zicht

BEELD: ZEYNEP EFIL

Elke maand gaat *de Kanttekening* in gesprek met vluchtelingen en statushouders in Nederland. Hoe zijn ze hier gekomen? En hoe hebben zij hun nieuwe leven in Nederland opgebouwd? Deze maand: Zeynep Efil (38), die uit Turkije is gevlucht omdat ze sympathiseert met Fethullah Gülen, in Turkije staatsvijand nummer één.

● FITRIA JELYTA

Vlak na de mislukte staatsgreep in Turkije van juli 2016 vluchtte Efil samen met haar echtgenoot en twee kinderen naar Nederland. Het gezin zocht een tijdelijk verblijf, om vervolgens naar hun thuisland terug te keren zodra het weer veilig is. Maar inmiddels zijn Efil en haar gezin al ruim vier en een half jaar in Nederland. Wat

betreft terugkeer naar Turkije ziet Efil het somber in. ‘Ik denk niet dat het goed komt, maar ik wil erin geloven.’

Voordat zij besloot om met haar gezin naar Nederland te vluchten, werkte Efil als wiskundedocent bij een middelbare school die door aanhangers van Fethullah Gülen was opgericht. De Turkse president Recep Tayyip Erdogan heeft geen genade voor volgelingen van deze in

Amerika woonachtige islamitische geestelijke, die ervan wordt verdacht de coup poging in 2016 te hebben georkestreerd. Vlak na de mislukte staatsgreep werd de school gesloten en kwam zij zonder werk te zitten. Dat was voor haar een teken om te vertrekken.

‘Voor de coup liepen de spanningen al hoog op. Maar vlak daarna begon de regering iedereen op te pakken die Gülen steunde en ervan

bare moslima te zien als docent'

'Wiskunde is in alle talen hetzelfde'

werd verdacht achter de staatsgreep te staan', vertelt zij. 'Mijn vrienden en collega's werden gearresteerd. We waren bang dat het ons ook zou overkomen, dus besloten mijn man en ik om tijdelijk naar Nederland te gaan, totdat het weer veilig zou zijn.'

Met het Schengenvisum konden Efil en haar gezin tot negentig dagen in Nederland blijven, wat haar in eerste instantie voldoende leek. Na tien dagen als toeristen in Nederland te hebben doorgebracht, beseft zij dat de situatie in Turkije niet snel zou veranderen voor aanhangers van Gülen of voor mensen die openlijk kritiek hebben op Erdogan. Zij begon na te denken over een asielaanvraag.

'Van familie en vrienden hadden we geld geleend om een jaar in Nederland te blijven als dat nodig zou zijn. Op dat moment had ik nog geen idee hoe ik een asielaanvraag moest indienen, maar uiteindelijk heb ik door zelf onderzoek te doen deze informatie kunnen achterhalen', zegt zij. Efil en haar gezin verbleven anderhalf jaar in een asielzoekerscentrum in Hoogeveen, terwijl de asielprocedure nog liep. 'Nu woon ik in Zaandam met mijn echtgenoot en inmiddels drie kinderen, en werk ik als docent wiskunde op een ROC.'

Na het behalen van de nodige toelatingseisen en het taalniveau begon Efil aan een traject om wiskunde te kunnen doceren. Zij liep stage, werkte daarna als onderwijsassistent, en kreeg een baan als docent wiskunde aangeboden op dezelfde school waar zij als onderwijsassistent begon.

Het viel Efil op dat het niet gemakkelijk was om aan een stageplek te komen. 'Ik heb sollicitatiebrieven gestuurd naar bijna dertig scholen om stage te kunnen lopen, maar haast geen enkele school nodigde mij uit voor een gesprek', vertelt ze. 'Ik weet niet precies waar het aan ligt.

Het zou misschien aan mijn cv kunnen liggen, maar misschien ook aan mijn naam en mijn foto. Daar zien ze dat ik een moslima ben door mijn hoofddoek, en misschien hebben sommige scholen daar moeite mee.'

Efil benadrukt dat zij in Nederland verder geen negatieve ervaringen heeft gehad bij het praktiseren van haar geloof. 'In Turkije had ik wel nare ervaringen. Ik moest mijn hijab afdoen om mijn studie aan de universiteit te kunnen afronden. Dat is mij in Nederland gelukkig nog nooit overkomen.'

Hoewel ze niet wordt gediscrimineerd, loopt Efil wel tegen vooroordelen aan. Op de school waar ze werkt geloofden sommige medewerkers niet dat zij een docent was toen ze haar voor het eerst zagen.

'Een medewerker dacht dat ik de schoonmaakster was. Hij zag mij niet aan voor een docent, terwijl ik in de docentenkamer zat', vertelt zij. 'Ik werk op een grote school, waar de docenten en studenten voornamelijk wit zijn. Vaak kunnen de medewerkers moeilijk onderscheid maken tussen docent en student. Ik denk daarnaast dat ze het ook nog niet gewend zijn om een zichtbare moslima te zien werken als docent.'

Wat betreft het werk als wiskundedocent in Nederland merkt zij niet veel verschil met toen ze nog in Turkije doceerde. 'Toen ik in Nederland solliciteerde naar een baan als onderwijsassistent werd mij verteld dat de jongeren hier brutaal zijn. Ze vroegen mij of ik daarmee om kon gaan. Maar ik denk dat jongeren overal een beetje hetzelfde zijn. Ook in Turkije konden de leerlingen brutaal zijn, dus dat is herkenbaar.'

Ze merkt wel dat de leerlingen in Nederland

zelfstandiger moeten werken in de klas. 'In Turkije staat de docent in de klas meer centraal, maar hier is dat anders. Hier leg ik bijvoorbeeld in tien minuten de stof uit, en daarna gaan mijn studenten zelf aan de slag met hun opdrachten. Maar in Turkije neemt de docent langer het woord, en wordt er veel klassikaal gedaan. Zelfstandig aan hun opdrachten werken, doen de leerlingen thuis. Dat is het enige grote verschil. Verder is alles hetzelfde. Wiskunde is in alle talen hetzelfde.'

Efil geeft aan dat zij het soms wel moeilijk vindt om les te moeten geven in het Nederlands. Het liefst zou zij haar werk uitvoeren in haar moedertaal. 'Ik vind het ontzettend moeilijk om niet in het Turks les te kunnen geven, maar ik wil graag blijven werken. Het is lastig om rond te komen met een uitkering en ondersteuning vanuit de gemeente, dat wil ik niet. Daarom doe ik mijn best om de Nederlandse taal goed onder de knie te krijgen, om les te kunnen geven.'

Zij verlangt naar haar oude leven in Turkije en hoopt dat ze ooit weer naar het land waar ze geboren is kan terugkeren. 'Ik heb nu alleen contact met mijn ouders en mijn zusje in Turkije. Mijn vrienden willen geen contact onderhouden, omdat ze bang zijn om gevaar te lopen. Helaas hebben zij gelijk', vertelt zij. 'Nog steeds worden iedere dag mensen opgepakt die sympathiseren met Gülen. Er is geen alternatief voor mensen die niet achter Erdogan staan.'

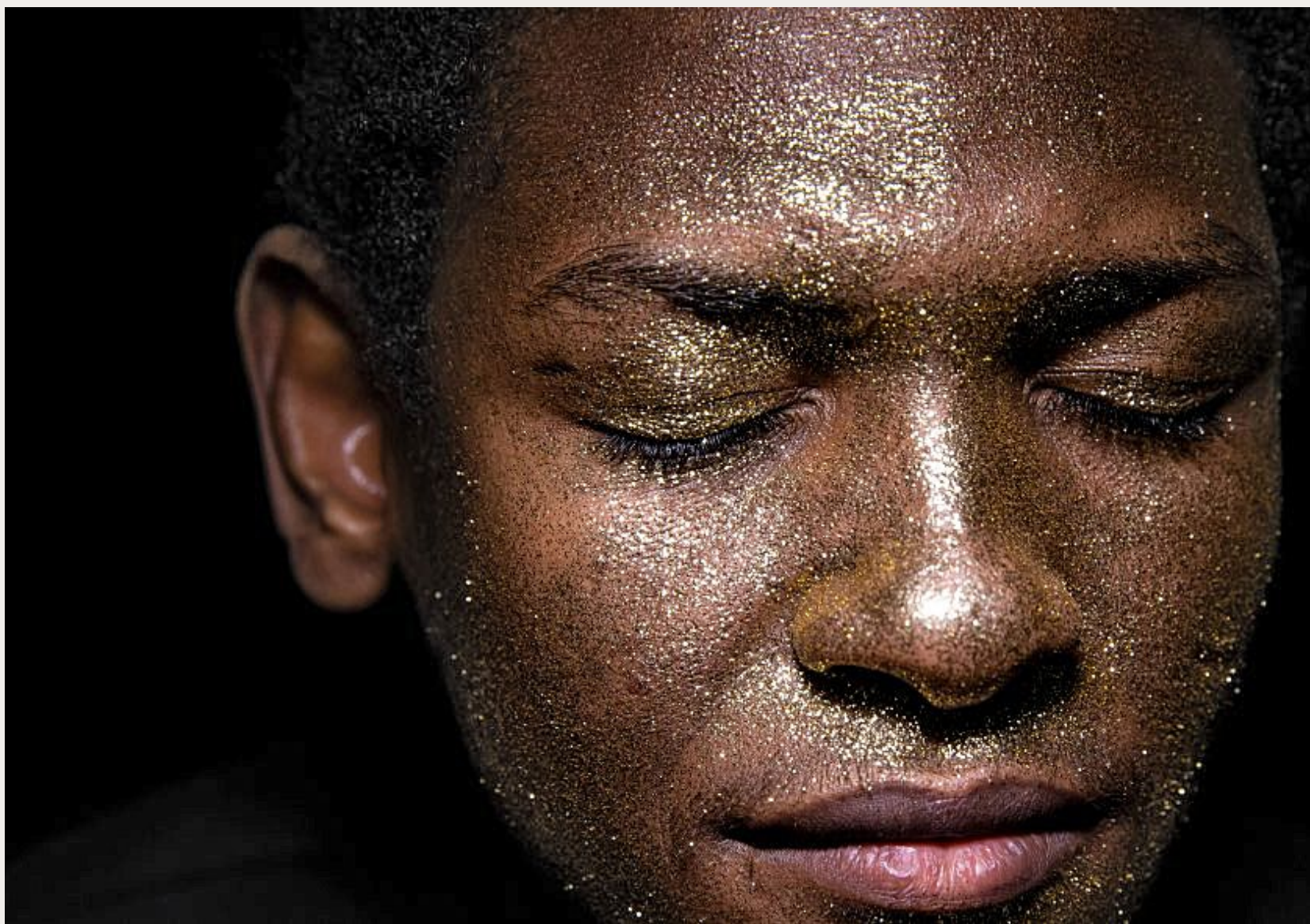
Omwille van haar veiligheid en die van haar gezin kiest Efil er daarom voor om in Nederland te blijven. Ook omdat haar kinderen het gewend zijn om in het Nederlands les te krijgen en haar jongste kind hier is geboren, ziet de wiskundedocente Nederland als het thuisland van haar kinderen.

Wel vindt zij het moeilijk om haar kinderen islamitisch op te voeden in een niet-islamitisch land. 'Mijn kinderen gaan naar een islamitische basisschool en krijgen in het weekend les over het geloof bij een Turkse stichting. Thuis probeer ik zoveel mogelijk van het geloof aan ze mee te geven', zegt zij.

Hiermee hoopt Efil een sterke basis aan te leggen voor haar kinderen om in God te geloven en te leven volgens de islamitische richtlijnen in de Koran en Soenna - de leefwijze van de profeet Mohammed. 'Ik geef mijn kinderen wel mee dat ze kritische vragen kunnen krijgen van niet-moslims, en dat dat goed is. Ze zullen mensen tegenkomen die het niet met hen eens zijn, maar ze moeten anderen altijd met respect behandelen. Iedereen is hier vrij om te geloven wat die wil. Ze mogen zeggen wat ze willen, maar tegelijkertijd moeten wij als moslims standvastig zijn in ons geloof en anderen blijven respecteren, ondanks verschillen van mening.' •

'Ik geef mijn kinderen mee dat ze kritische vragen kunnen krijgen van niet moslims, en dat dat goed is'

Fototentoonstelling over vluchtelingen niet zielig'

VLUCHTELING ABDOULAAL, FOTO UIT DE SERIE 'A NEW BEGINNING' (BEELD: CIGDEM YUKSEL)

● FITRIA JELYTA

Jonge vluchtelingen over hun leven in Nederland. Je ziet het in de foto-expositie 'A New Beginning: Maar dan zonder de clichés. 'We zijn niet zielig, en hoeven ook niet zielig gevonden te worden.'

ngen voorbij de clichés: ‘We zijn

‘A New Beginning’ vertelt de verhalen van Abdulaal (22), Mo (22), Meron (22), Amin (20), Hammoudi (17) en Shiro (18), die uit veiligheidsredenen alleen en op jonge leeftijd naar Nederland zijn gevlucht. In deze fotoserie wist fotograaf Cigdem Yuksel vast te leggen waar de jongeren van dromen, en wat het betekent om op zoek te gaan naar hun identiteit in een land dat ze niet kennen.

Bij de totstandkoming van de foto-expositie kwamen de makers op het idee om te focussen op hoe minderjarige vluchtelingen in Nederland hun nieuwe leven opbouwen. ‘Het gaat om jonge en minderjarige vluchtelingen die vaak een zeer traumatische tocht hebben moeten doorstaan om in Nederland aan te komen’, vertelt fotograaf Cigdem Yuksel. Eerder werkte ze bij *de Volkskrant* als fotjournalist, waarvoor ze verschillende landen afreisde en zich verdiepte in de verhalen van vluchtelingen.

‘Vaak stopt het verhaal van vluchtelingen op het moment dat ze op hun bestemmingsland zijn aangekomen. De omgeving verwacht dat het vanaf dan alleen maar goed gaat, omdat ze dan veilig zijn. Maar zo simpel is het niet. Deze jongeren komen op hun bestemmingsland in een asielmolen terecht, nadat zij noodgedwongen hun huis en haard, maar ook hun ouders hebben moeten verlaten.’ Eenmaal aangekomen in Nederland moeten ze bij hun asielaanvraag meerdere malen vertellen waarom zij hun thuisland zijn gevlucht en wat ze hebben meegeemaakt.

Yuksel vond het noodzakelijk om in haar foto-expositie voorbij te gaan aan de clichés over vluchtelingen in Nederland. Deze clichés focussen volgens haar veel op de ellende die de jongeren tijdens hun

tocht meemaken, maar ook op de successen die zogenaamde ‘voorbeldmigranten’ ondanks hun zware reis hebben bereikt.

‘Ik ben wel op zoek gegaan naar meerdere aspecten van de jongeren om een waarachtiger verhaal te vertellen’, zegt zij. ‘Tijdens de gesprekken die ik met hen had, zijn we niet de diepte ingegaan wat betreft hun reis naar Nederland. Het ging mij vooral om hun binnenwereld. Denk aan de vrienden die zij hebben gemaakt tijdens hun reis, maar ook hier in Nederland. Ze hebben gelachen, maar stonden ook doodsangsten uit, en zien dan ineens een bekend gezicht op het moment dat ze op hun bestemming aankomen. De verhalen van deze jongeren zijn veelomvatter dan wat we over vluchtelingen gewend zijn te horen in de media.’

‘De reis die veel gevluchte mensen meemaken is maar een klein deel van hun hele levensverhaal’, legt hij uit. ‘Sommigen hebben de reis in een of twee jaar tijd afgelegd, maar er zijn ook vluchtelingen die met het vliegtuig zijn gekomen, en maar een of twee dagen hebben gereisd. Veel mensen willen alleen weten over de reis die we moesten doorstaan, en de reden dat we ons thuisland hebben moeten verlaten. Alle andere dingen die we meemaken, laten ze links liggen.’

Abdulaal was zeventien jaar oud toen hij alleen uit Soedan vluchtte. Hij reisde naar Libië, waarna hij zijn tocht op een boot voortzette richting Europa en in Nederland aankwam. ‘De bootreis was zeker gevaarlijk. Ik ontmoette er ook dertien- en veertienjarigen die helemaal alleen uit hun thuis-

‘De reis die veel gevluchte mensen meemaken is maar een klein deel van hun hele levensverhaal’

Zij spreekt over een hardnekkige framing wanneer het gaat om vluchtelingen. ‘Zodra ze zeggen dat ze zijn gevlucht, uit welk land dan ook, dan hebben de meeste mensen meteen een negatief beeld van hen, of ze hen nu zielig vinden of lastig. Dat wordt ook beïnvloed door de verhalen die over deze vluchtelingen worden geschreven. Het is eenzijdig.’ Daar is Abdulaal, een van de jongeren die Yuksel heeft gevolgd en gefotografeerd voor ‘A New Beginning’, het me-

land zijn gevlucht. Maar het was niet alleen gevaarlijk en eng om zo’n bootreis af te leggen. Er was ook veel saamhorigheid, waardoor er vriendschappen ontstonden. We zongen en baden samen’, vertelt hij. ‘Ook in de vluchtelingenkamp waar ik was hebben de jongeren leuke dingen gedaan. Samen spelletjes doen en kletsen. Het gaat ook om mooie herinneringen, en die zal ik nooit vergeten, maar daar vraagt niemand naar.’

Niet alleen in de media, maar ook in de politiek wordt een eenzijdig-

ABDULAAL MAAKT EEN SELFIE MET MAARTEN VAN ROSSUM (BEELD: ABDULAAL)

dig beeld geschetst over vluchtelingen en biculturele Nederlanders, merkt hij. Abdulaal wijst naar een recente uiting van oud-Groen-Links-Kamerlid Zihni Özdil. In een column in *de Volkskrant* schreef Özdil dat voor wit progressief Nederland 'de enige goede allochtoon de allochtoon die zielig en dankbaar is. Want die kunnen zij niet alleen beschermen, maar ook gebruiken'.

'Zihni Özdil overdrijft, maar ergens begrijp ik ook wel wat hij bedoelt', zegt Abdulaal. 'Dat zie ik ook gebeuren wanneer mensen alleen maar praten over de ellende die vluchtelingen meemaken. Het versterkt het beeld dat wij zielig zijn, waardoor er een stigma ontstaat.'

Met zijn bijdrage aan de fotoserie wil hij daarom laten zien dat er meer te vertellen is over vluchtelingen, bijvoorbeeld hoe zij hun leven in hun nieuwe thuisland leiden en hoe ze hun toekomst voor zich zien. Dat doet hij ook door zijn grote droom na te jagen: acteren. Hiervoor volgt hij de opleiding Academy for Theater Performance aan het ROC Creative College in Utrecht. Daarnaast is hij een Instagramaccount gestart waarop hij selfies plaatst met bekende Nederlanders.

'Ik wil met mijn acteerwerk het stigma over vluchtelingen doorbreken. Ik wil positieve verhalen vertellen, maar ook alledaagse verhalen', zegt hij. Abdulaal's grote droom is om een bekende Nederlander te worden, zodat hij meer mensen met zijn boodschap kan bereiken. 'We zijn niet alleen maar vluchtelingen. Net als ieder ander hebben we dromen, ambities, familie, en vrienden. We zijn niet zielig, en hoeven ook niet zielig gevonden te worden.'

Dat neemt niet weg dat het belangrijk is om te blijven spreken over de uitdagingen waar deze gevluchte jongeren in Nederland

'We zijn niet alleen maar vluchtelingen. Net als ieder ander hebben we dromen, ambities, familie, en vrienden'

tegenaan lopen, stelt Yuksel. Met de fototentoonstelling poogt zij dan ook aandacht te vestigen op het huidige vluchtelingenbeleid in Nederland voor met name minderjarigen. 'Als je naar het grotere plaatje kijkt, dan zou ik zeggen dat wij met dit project ook aandacht willen vragen voor een meer humaan vluchtelingenbeleid, maar ook meer bescherming voor minderjarige vluchtelingen, en meer oog voor hun trauma's', zegt zij.

Yuksel vertelt een verhaal van Meron, een van de jongeren die ook in haar foto-expositie is te zien. Zij liep een trauma op tijdens haar verblijf in een vluchtelingenkamp

in Libië. In het asielzoekerscentrum in Nederland kreeg ze last van nachtmerries, waarvoor ze naar de huisarts werd gestuurd. Vervolgens schreef de huisarts haar pillen voor, en vertelde haar dat zij meer water moest gaan drinken. 'Dat was dan haar psychische hulp. Hieruit blijkt dat er heel weinig oog is voor traumaverwerking', zegt Yuksel.

Daarnaast stelt zij dat er geen hard onderscheid gemaakt moet worden tussen een minderjarige en een volwassen vluchteling. 'Minderjarige vluchtelingen krijgen een voogd toegewezen en veel begeleiding. Op het moment dat ze achttien worden, valt deze steun weg. Ze worden geplaatst in een AZC voor volwassenen, en staan er ineens helemaal alleen voor. Maar hun kwetsbaarheid verandert niet meteen zodra ze achttien worden. Daarom hebben ze baat bij een asielbeleid dat meer is afgestemd op wat ze persoonlijk hebben meegemaakt.'

Wanneer er over vluchtelingen en het asielbeleid wordt gesproken, merkt Yuksel dat er verdeeldheid heerst binnen de politiek. Ook ziet zij dat er een verharding in de maatschappij is ontstaan. 'Ik noem het daarom bewust geen 'vluchtelingenprobleem' of 'vluchtelingen-crisis'. Dat zijn allemaal woorden waarmee we deze groep mensen problematiseren, wat bijdraagt aan het verharde maatschappelijke klimaat', zegt zij.

Met haar fotoserie hoopt zij de menselijke maat in de omgang met vluchtelingen te kunnen tonen. 'Ik heb niet de illusie dat een fotoserie het asielbeleid kan veranderen. Het feit dat we deze mensen niet vragen naar hun belevingswereld en hoe zij hun levens hebben opgebouwd komt door de framing. Het is een uitdaging om die framing te doorbreken, en om bewust te zijn van je eigen vooroordelen.'

'A New Beginning' was tot 25 juni te zien op het Mercatorplein in Amsterdam, daarna in andere steden. De tentoonstelling is onderdeel van het transmediaproject 'Shadow Game' van journalisten Eeffe Blankenvoort en Els van Driel, in samenwerking met journalist en vertaler Zuhoor al Qaisi. Naast de tentoonstelling bestaat het project uit een documentaire, een campagne en een online interactieve game.

SHANTIE SINGH Schrijver. Theatremaker.
Bestuurskundige.

Geen Simon, Hendrik, Anton, maar Soesma, Hayat, Alicia

‘What’s in a name? That which we call a rose, by any other name would smell as sweet’, verzuchtte Julia in Shakespeare’s beroemdste liefdestragedie *Romeo en Julia*. Als een roos anders zou heten, zou zij niet precies zo lekker ruiken? Voor Julia gaat het er niet om hoe Romeo heet, maar om wie hij is. ‘What’s in a name?’ lijkt te suggereren dat een naam onbelangrijk, inwisselbaar of veranderbaar is, omdat de kern van het wezen onveranderlijk is. Maar klopt dit wel?

Toen ik mij voor mijn debuutroman *Vervoering* verdiepte in de migratie van mijn ouders, die in de jaren zeventig van Suriname naar Nederland verhuisden, greep juist het aanpassen of veranderen van namen me erg aan. Hoe je daarmee een stukje van jezelf laat verdwijnen. Ik verwerkte dit in het personage van de Hindoestaanse Mukesh Mohan, die na zijn migratie in Almelo in beschuifabriek Bolletje komt te werken:

‘Al snel veranderde hij zijn naam. Of eigenlijk was het een omkering van zijn naam. Zijn echte voornaam vormde een struikelblok voor iedereen. Mohan was makkelijker. Dus liet hij

Mukesh achter in het kluisje, samen met zijn jas en portemonnee.’

Ik dacht hier ook aan tijdens het lezen van een artikel in het NRC: ‘Veel Chinezen geven zichzelf, zeker als ze gaan emigreren, een westerse naam.’ Dit heeft vaak praktische redenen: het is makkelijker solliciteren met een westerse naam en kinderen worden soms met hun Aziatische naam gepest, vertelt de Nederlandse Hui Hui Pan in het stuk.

Over de (on)schuldigheid van zo’n naamsverandering zegt hoogleraar sociologie Jan Rath in hetzelfde stuk: ‘We ervaren twee vormen van identiteit: toegeschreven identiteit: waar mensen jou mee bestempelen, en eigen identiteit: hoe jij jezelf ziet.’ Komen deze twee identiteiten niet overeen, dan gaat het wringen. Aan de ene kant kun je je niet vinden in de verwachtingen van anderen, maar aan de andere kant wil je geaccepteerd worden. Rath: ‘Als jou dus een naam wordt opgelegd, omdat de omgeving je daartoe aanzet, niet omdat je er zelf voor kiest, ontstaat er een bepaalde identiteitsproblematiek.’

Er is sinds een paar jaar echter een duidelijke tegenbeweging gaande. Zie ook de recente demonstraties tegen anti-Aziatisch racisme die hierbij aansluiten. Een ontwikkeling van bewustzijn en

Is onze manier van spellen niet aan eigentijdse vernieuwing toe?

trots op de eigen afkomst en geschiedenis, wat ook trots op de unieke eigenheid van je naam versterkt. Steeds vaker wordt overwogen om de Chinese naam weer te gebruiken en de traditie van naamswijziging niet door te zetten voor hun eigen kinderen. Mediawetenschapper en publicist Reza Kartosen-Wong in het artikel van NRC: ‘Mensen moeten zich vrij voelen om een naam te kiezen die bij hen of hun kinderen past, ongeacht oorsprong, uitspraak of spelling.’

Je draagt je naam overal met je mee. De juiste manier van spellen speelt op allerlei momenten een rol. In een Rotterdamse kledingwinkel werd onlangs gevraagd naar mijn naam voor het aanmaken van een winkelpas. Normaliter begin ik dan automatisch met spellen. Eraan gewend dat mijn naam niet gangbaar is. Simon, Hendrik, Anton, Nico, Tinus, Isaak, Edward: Shantie. Simon, Isaak, Nico, Gerard,

Hendrik: Singh.

Maar opeens voelde ik weerstand. Door meteen te beginnen met spellen is het alsof ik me bij voorbaat excuseer. Maar waarvoor? Ik geef de ander niet de kans om me te verrassen door mijn naam wel goed te spellen. Door er zelf vanuit te gaan dat de ander het niet kent, kan mijn naam zich niet snel ontwikkelen tot een gangbare Nederlandse naam.

En is onze manier van spellen niet aan eigentijdse vernieuwing toe? Waarom altijd Simon, Hendrik, Anton, Nico, Tinus, Isaak, Edward noemen om de eerste letters van mijn voornaam te verduidelijken, en geen Soesma, Hayat, Alicia, Nadia, Tiana, Edsilia?

Laten we dit eens als experiment proberen, de volgende keer dat je wordt gevraagd om je naam te spellen of de letters van je postcode te verduidelijken. Gebruik namen waarvan je weet dat het nog geen gangbare namen van nu zijn, maar voor de volgende generatie zeker wel. Laten we het de volgende generatie makkelijker maken. Juist dit spel van namen en taal, de verwarring die het zal veroorzaken, de irritatie, de lol is wat we nodig hebben bij dit proces naar het nieuwe normaal. Laat het bruisen, schiften, schuren, totdat het kantelt.

What’s in a name? Everything. •

‘De essentie van roofkunst teruggevoerd is gegaan’

JOS VAN BEURDEN (BEELD: MYLAN ROSENDAAL)

● MERCITA CORONEL

De laatste jaren schuift het discours over het teruggeven van roofkunst, door globalisering, toegenomen professionele samenwerking, veranderende machtsverhoudingen en de publieke opinie. Maar de erkenning van gedaan onrecht en dat dit hersteld moet worden, vraagt boven alles een veranderende *mindset* van westerse landen en musea. Dat stelt onderzoeker Jos van Beurden in zijn nieuwe boek hierover.

ven is een relatie helen die kapot

‘Wat gestolen is, zal terug moeten gaan’, zei de

Surinaams-Nederlandse juriste en mensenrechtenactiviste Lilian Gonçalves-Ho Kang You vorig jaar. Hiermee vatte ze het adviesrapport *Koloniale Collecties en Erkenning van Onrecht* bondig samen, waarvan ze zelf als voorzitter van de adviescommissie Nationaal Beleidskader Koloniale Collecties de hoofdauteur was. Het advies werd in ontvangst genomen door cultuurminister Ingrid van Engelshoven, die conclusies opnam in de *Beleidsvisie collecties uit een koloniale context*.

Maar zo simpel als die zeven woorden van de commissievoorzitter klonken, zo weerbarstig blijkt het werkveld. ‘Onvoorwaardelijke teruggave’ waar ook de beleidsvisie over rept, blijkt in de praktijk een weg geplaveid met obstakels. Dit laat onderzoeker Jos van Beurden zien in zijn boek *Ongemakkelijk Erfgoed: Koloniale collecties en teruggave in de Lage Landen*. Dit onlangs verschenen boek is het populair-wetenschappelijke vervolg op zijn proefschrift uit 2016. Van Beurden houdt zich al drie decennia bezig met roofkunst en het behouden van cultureel erfgoed in Azië en Afrika. Hij adviseerde tevens bij de recent uitgezonden tv-serie *Roofkunst*.

Bestaan de koloniale collecties in musea alleen uit roofkunst?

‘Nee, Europeanen handelden bijvoorbeeld met Papoea’s die beeldjes maakten, beeldjes ‘oud’ maakten of in opdracht maakten. Dit was een win-win situatie en gebeurt nog altijd. De collectie uit roof, uit onvrijwillig bezitsverlies, omvat meer dan alleen maar oorlogsbut. Het gaat ook om voorwerpen die meegenomen zijn door de missie en de zending. Daarnaast zijn er voorwerpen via smokkel in

‘Wat helpt is dat de staf in musea heel langzaam begint te verkleuren. Dit is cruciaal’

DEPOT VAN HET AFRICAMUSEUM IN TERVUREN, BELGIË (BEELD: JOS VAN BEURDEN)

Nederland terecht gekomen, zoals vermoedelijk het Boeddha-hoofd dat in bruikleen is ondergebracht in het Rijksmuseum. Er zijn daardoor veel objecten in particuliere collecties terecht gekomen. En daartussenin zit een enorm grijs gebied van allemaal objecten en collecties waarvan wij de herkomst gewoon niet weten, omdat er geen documentatie van bestaat. Hebben mensen iets vrijwillig afgestaan? Is het stiekem of afgedwongen meegenomen tijdens bijvoorbeeld een strafexpeditie?’

De discussie over teruggave van koloniaal erfgoed bestrijkt zeker zeventig jaar. Indonesië sprak in 1949 Nederland hier al op aan. Andere landen en inheemse volken deden dat ook. Landen en musea in het westen reageerden vooral negatief. In uw boek schrijft u onder andere dat museummedewerkers zich tegen de teruggave van roofkunst hebben verzet.

‘Zulk verzet was er vaak, maar wordt wel minder. Je had inderdaad een museummedewerker die geen documentatie kon vinden over een Maori-hoofd. Een onafhankelijk onderzoeker vond de documentatie wel. De ondergeschikten luisterden gewoon niet naar de directeur die wel welwillend was. Wat helpt is dat de staf heel langzaam begint te verkleuren. Dit is cruciaal. Neem bijvoorbeeld de zoekgeraakte kris (dolk, red.) van de Indonesische verzetsstrijder Diponegoro. Hij was 45 jaar niet te vinden en Indonesië wilde het terug. Toen is er een gemengd team op gezet, waar ook Indonesische experts in zaten. De kris bleek wel degelijk aanwezig te zijn en er konden tegelijkertijd knopen worden doorgemaakt over de teruggave ervan.’

Een andere drempel op weg naar teruggave van erfgoed is het herkomstonderzoek. De ‘onvoor

waardelijke teruggave' beleidsvisie stelt in een bijzin dat iets pas teruggeven kan worden na herkomstonderzoek. Maar u schrijft dat van de meeste voorwerpen geen documentatie bestaat.

'Dat klopt. In 2018 schreven de Senegalese academicus Felwine Sarr en kunsthistorica Bénédicte Savoy een rapport voor de Franse president Emmanuel Macron. Zij stellen voor om te werken met een omkering van de bewijslast. Als wij geen documentatie hebben, dan moeten wij maar bewijzen dat we het object op een aanvaardbare wijze hebben verworven. Nederland is nog niet zover, maar dit zal zeker bediscussieerd gaan worden, want in het Europese Recht geldt zo'n regel wel al voor de illegale handel.

'Tot nu wordt herkomstonderzoek vooral in Nederlandse archieven gedaan, terwijl je ook met het land van herkomst hierin kan samenwerken. Een mooi voorbeeld daarvan is een spijkerbeeld uit Congo. De Belgische historicus Maarten Couttenier is met een foto naar het dorp in Congo gegaan waarvan men vermoedde dat het beeld daarvandaan kwam. Mensen kregen tranen in hun ogen toen ze het beeld zagen, terwijl het al 150 jaar uit het dorp is! Het gemis is ook onderdeel van de herkomstge-

'Het gaat om het herstellen van vertrouwen, het afbreken van ongelijkwaardigheid en erkennen van rechtvaardigheid'

schiedenis. Hoe belangrijk is het voor een gemeenschap van oorsprong? Op die manier krijg je informatie van twee kanten. Wij moeten verder leren accepteren dat mondelinge en informele bronnen ook gewicht hebben. Wij gaan uit van geschreven bronnen, maar die vertegenwoordigen vaak het standpunt van de machthebbers in plaats van de machtelozen. Dus geschreven bronnen moet je ook relativeren.'

Maar waarom moet er onderzoek gedaan worden als al vaststaat dat het roofterkunst is, zoals bij het kanon van de koning van Kandy in het huidige Sri Lanka? In 1980 vroeg Sri Lanka het Rijksmuseum al om teruggave, maar Sri Lanka raakte verstrikt in het herkomst

onderzoek. Is het uitvoeren van herkomstonderzoek ook een manier om het proces van teruggave te vertragen?

'Die uitspraak durf ik niet te doen, want dan zou ik in hun harten moeten kunnen kijken. Als je kijkt naar hoe het Rijksmuseum omgegaan is met het kanon van de koning van Kandy uit Sri Lanka en het onderzoek daarnaar, dan zeg ik dat ze geen voldoende hebben gescoord. Ik weet niet of het een vertragingstactiek is, maar het is wel een manier om *in charge* en in controle te blijven. Op die manier blijft de ongelijkheid tussen het noorden en het zuiden bestaan. Een minimum aan herkomstonderzoek blijft echter nodig om te weten of iets in aanmerking komt voor teruggave. Het goede van her-

komstonderzoek, zeker als je het gezamenlijk doet, is dat je een stuk geschiedenis blootlegt. Dat kan het loslaten van objecten vergemakkelijken.'

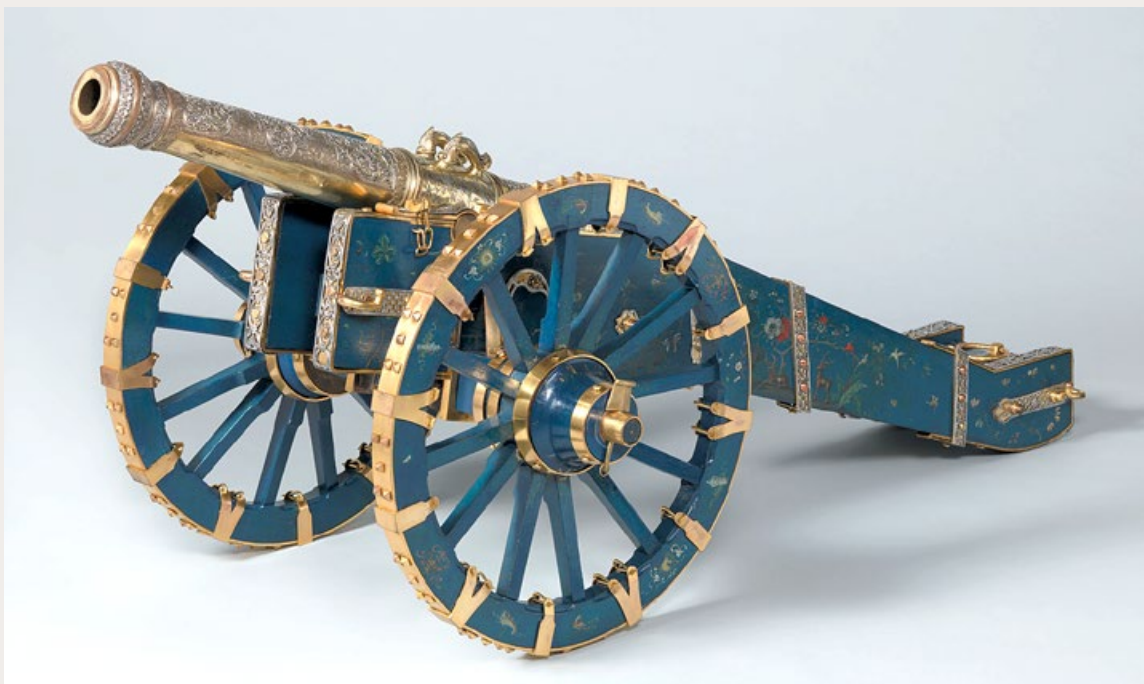
Als dan besloten is tot teruggave, aan wie worden de objecten dan teruggegeven? Aan de staat? Aan de herkomstgemeenschap? Of aan het museum?

'Dat is ingewikkeld. Je krijgt snel het verwijt: 'Waar bemoeit u zich mee? U bent neokoloniaal bezig!' Tegelijkertijd hoor je van de nazaten van de sultan van Banjamarsin (in het huidige Indonesië, red.) over het teruggeven van zijn diamant door het Rijksmuseum: 'Hou de diamant alsjeblieft daar, want we willen niet dat het naar het Nationaal Museum van Jakarta gaat.' De diamant hoort in hun ogen bij hen thuis, de plek waar het vandaan kwam en geroofd is. Wat doe je dan als Nederland? Maar er is wel vooruitgang in het teruggave-debat. Indonesië heeft een restitutiecommissie (die, gebaseerd op eigen geformuleerd beleid, objecten terugvraagt, red.) opgericht. In 2014 had niemand het hierover en nu zijn ze zover.

'Een van de beste voorbeelden van teruggave is die van de Maori-hoofden door het Museum Volkenkunde aan Nieuw-Zeeland. Daar werken Maori-gemeenschappen, het Nationale Museum in Wellington en de regering nauw samen. De Maori kwamen naar Nederland om de hoofden op te halen. Het museum faciliteerde en zette zijn internationale netwerk in, en de regering financierde dit. Die drie samen vormen een team en dan heb je een stevige tegenspeler.'

Andere obstakels die teruggave belemmeren zijn muscale regels, zoals dat bij teruggave het object eerst aan andere Nederlandse musea aangeboden moet worden. Ook wanneer het object als essentieel voor de collectie wordt gezien, staat dit teruggave in de weg. In de beleidsvisie staat tevens dat een object pas teruggegeven wordt als het herkomstland erom vraagt.

'Ja, daar ligt nog wel een stuk werk te doen. Het Nationaal Museum van Wereldculturen heeft onlangs zelf een First Nation (de eerste inheemse bewoners, 'indianen',

HET KANON VAN DE KONING VAN KANDY IN HET RIJKSMUSEUM, AMSTERDAM (BEELD: JOS VAN BEURDEN)

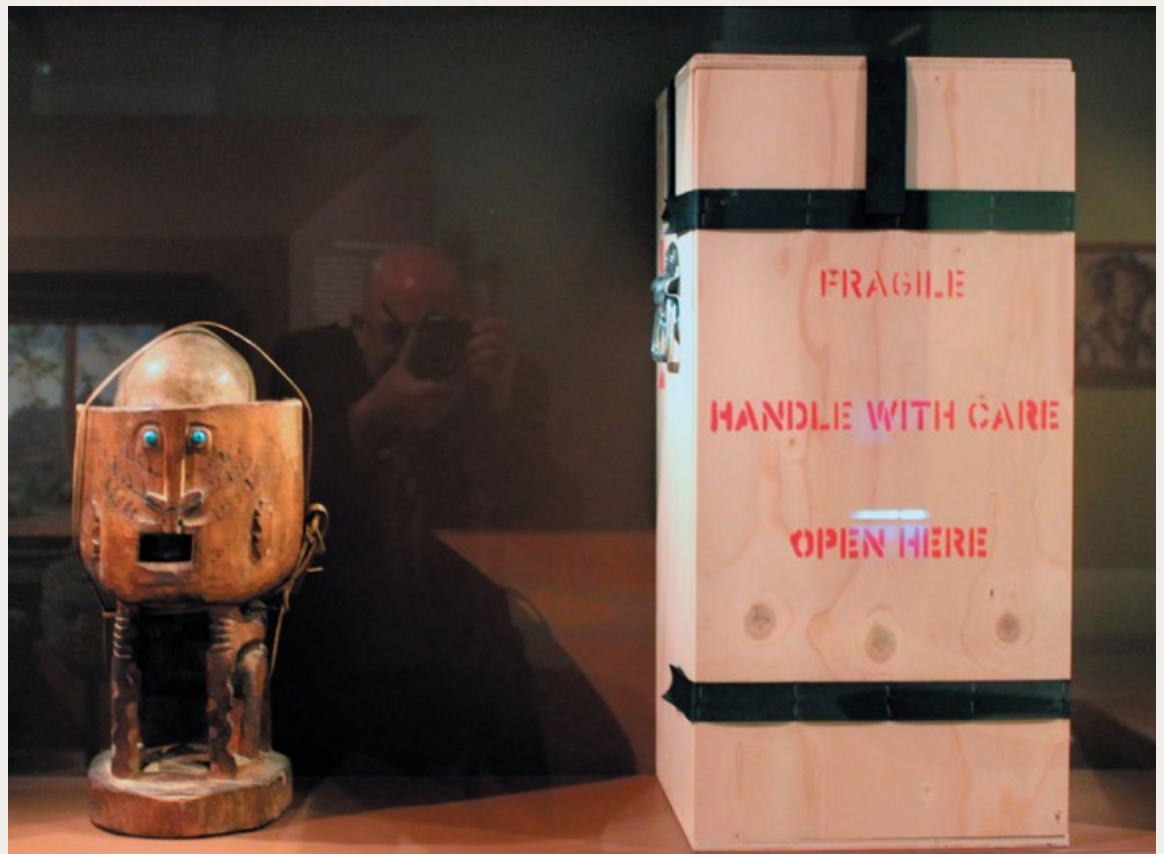
red.) in de Verenigde Staten benaderd over teruggave. Musea zouden wat pro-actiever kunnen zijn. Maar het is een illusie om te denken dat teruggave een *quick fix* kan zijn. Het onderbrengen van bijvoorbeeld de collectie van Museum Nusantara in Delft heeft acht jaar gekost. De essentie van het teruggeven is een relatie helen die kapot is gegaan. Het gaat om het herstellen van vertrouwen, het afbreken van ongelijkwaardigheid en erkennen van rechtvaardigheid. Als we ons op deze drie punten bevragen, kunnen we meten hoever we zijn in het proces van herstel.'

In uw boek vraagt de Ghanese jurist Kwame Opoku zich af waarom slachtoffers van naziroof anders behandeld worden dan slachtoffers van koloniale roofkunst. Hij verwijt het westen koloniaal geheugenverlies.

'Daar heeft hij gelijk in. Je hebt sinds 1998 de *Washington Principles*, die moeten het voor nazaten van beroofde mensen in de Tweede Wereldoorlog makkelijker maken om claims te leggen. Je hebt immers niet altijd bewijsmateriaal meer als je bijvoorbeeld moest vluchten. Ik heb in mijn proefschrift die principes aangepast voor koloniale objecten. Mensen zeiden dat ik dit niet moest doen, omdat Joodse organisaties dit niet zouden pikken. Maar ik vond gewoon dat de vergelijking klopte. Over naziroofkunst is altijd veel te doen geweest in Nederland, maar niet over koloniale roofkunst. Ik vind dat het allebei historisch onrecht is. Naziroof was onderdeel van genocide. Koloniale roof was onderdeel van uitbuiting, maar soms grensde die uitbuiting aan genocide, zoals in Namibië en Congo.'

U schrijft in uw boek dat er een grote kloof bestaat tussen hoe op het noordelijk en het zuidelijk halfrond over de teruggave van koloniale objecten wordt gedacht. Waaruit bestaat die kloof?

'De directeur van het museum of *Black Civilisation* in Dakar zegt: 'We horen veel gepraat over teruggaven, maar voorlopig zien we nog niets terug.' België heeft Congo eigenlijk niets teruggegeven - op 114 objecten na, en daar zaten veel inferieure objecten bij. Ook Nederland heeft geprobeerd zo weinig mogelijk objecten terug te geven. In

KIST MET EEN EMBRYO UIT SURINAME IN HET TROPENMUSEUM, AMSTERDAM BEELD JOS VAN BEURDEN

'Koloniale roof was onderdeel van uitbuiting die soms grensde aan genocide, zoals in Namibië en Congo'

2020 is er één object teruggegaan naar Indonesië: de kris van Diponegoro.

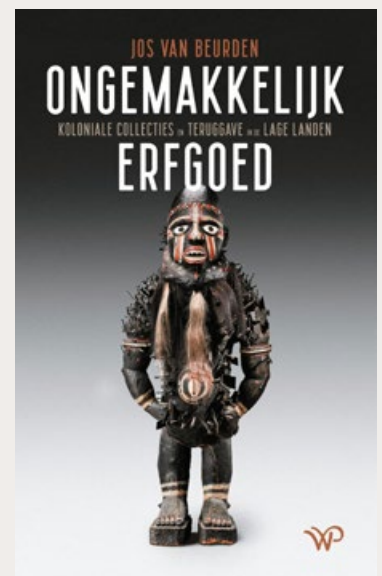
'Een aantal Afrikaanse museumdirecteuren heeft gewoon de moed verloren.

Wij hebben de objecten en zij niet. Zij hebben geen machtsinstrumenten om ze terug te claimen, want juridisch kun je dit wel schudden, en het is bovendien een kostbaar proces. Teruggave hangt toch af van de dialoog. Ik vind het lastig. Bij de Benin-dialoog heb ik ook met Nigerianen gesproken die informeel zeiden: 'We hoeven helemaal geen dialoog, wij willen gewoon objecten. Waarom moeten wij

daarover tien jaar gaan praten, terwijl het zo duidelijk is als wat?'

Dat het onverwacht toch snel kan gaan, liet het AfricaMuseum in het Belgische Tervuren recentelijk zien. Dit museum maakt Congo eigenaar van alle museumstukken die aantoonbaar illegaal zijn verkregen. Of er nu wel of geen mogelijkheden zijn om het erfgoed te bewaren in Congo heeft geen impact op het eigenaarschap, zegt België. Nederlandse musea beschikken over dertigduizend objecten uit Congo. Wat betekent dit besluit voor Nederlandse musea?

'Het Belgische besluit gaat zeker doorwerken in andere landen in Europa, ook in Nederland. Het zou goed zijn als Nederlandse musea met Congo-collecties overleggen met musea in Congo en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika in Tervuren, over hoe zij een vergelijkbare draai kunnen maken.'

BEELD: WALBURG PERS

**DAVE
ENSBERG-KLEIJKERS**

Directeur Jantje Beton.
Bestuurskundige.
Auteur van het boek
'Bezielde beschaving:
alles behalve een
multicultureel drama'
(2017).

Oranjegevoel in postcoronatijd

Naarmate steeds meer Nederlanders zijn gevaccineerd en de overheid in evenredig rap tempo de coronamaatregelen versoepelt, ontstaat het beeld dat we weer terug gaan naar het oude normaal. En daar snakt iedereen naar. Tegelijkertijd is het oude normaal niet in alles iets om naar terug te verlangen. Want Nederland was voor corona niet altijd zo'n leuk en gezellig landje.

'Ikke, ikke en de rest kan stikken', is het credo dat in meerdere opzichten de boventoon voerde. Zelfs über-liberaal Mark Rutte hekelde in 2015 nog de 'grote-dikke-ik-mentaliteit' in ons land. Sommigen zeggen gekscherend wel eens dat alleen de Koning en het Nederlands voetbalelftal dit land bij elkaar houden. Maar ik durf én wil dat betwijfelen. Wij kunnen een land zijn van en voor iedereen.

Op Koningsdag maakte de NOS duidelijk dat het vertrouwen van Nederlanders in onze koning is gedaald. Terwijl het Nederlands elftal voor het eerst in jaren op een eindtoernooi verdwijnt is maar 2 procent van de straten totaal oranje. De Koning bezocht recentelijk de Mooiste Oranjestraat van Nederland, de Marktweg in Den Haag. 'Het samenbindende effect, de saamhorigheid, de eenheid die

Waarom hebben we als mensen toch altijd een afschuwelijke crisis nodig om te realiseren hoe belangrijk compassie is in het leven?

het uitstraalt, dat is precies waar Oranje voor staat', zei de koning. 'Dat is waar het Nederlands elftal voor staat. Waar Nederland voor staat. (...) Ook na de coronatijd is iedereen weer samen.'

Oranje kan inderdaad een belangrijk verbindend symbool zijn voor Nederland en Nederlanders. Maar hoe geven we dat oranjegevoel elke dag vorm en inhoud?

Aan het begin van de coronapandemie, in het voorjaar van 2020, wisten we het. Er ontstonden in wijken, buurten en dorpen allerlei spontane initiatieven van Nederlanders, voor Nederlanders. Buren brachten een zieke buurman of buurvrouw een warm kopje soep. Een zangkoor liep door de wijk om de harten te verwarmen met prachtige liederen. Voor kinderen ontstond een berenspeurtocht met beren langs het raam van menig huishouden. En we bedankten massaal alle hardwerkende toppers die in de zorg werken.

Maar hoe staat het nu met deze initiatieven? En vooral met ons

gevoel van solidariteit richting mensen in nood? Mijn beeld is dat minder lockdown en minder maatregelen ook minder naastenliefde hebben opgeleverd. Nee, ik verlang niet terug naar het rantsoeneren van mijn bezoekers of de avondklok. Maar waarom hebben we als mensen toch altijd een afschuwelijke crisis nodig om te realiseren hoe belangrijk compassie is in het leven?

Waarom kunnen we onze harten niet elke dag vullen met zachtheid, dienstbaarheid en nederigheid? Waarom gaan we toch zo graag terug naar de oude prestatie maatschappij, waarin het maken van een snelle carrière en het verdienen van veel geld zo'n prominente plek innemen? Massaal boeken we weer vakanties naar het buitenland om te vervallen in oppervlakkig, hedonistisch gedrag. Terwijl tegelijkertijd vele Nederlanders en hun gezinnen deze zomer doorbrengen in armoede en al blij zijn als ze met hun kinderen een dagje kunnen ontspannen in de

nabijgelegen en gratis toegankelijke speeltuin of kinderboerderij.

We zijn ziende blind voor de armoede, onrechtvaardigheid en onveiligheid die zich om ons heen bevindt. We denken dat de overheid de solidariteitsmachine is om mensen in deze kwetsbare posities vooruit te helpen, en miskennen daardoor de kracht en betekenis van persoonlijke, intermenselijke solidariteit.

Echte solidariteit zit niet in het stemmen op een linkse politieke partij die namens jou wel voor deze mensen zorgt. Echte solidariteit zit in het opmerken van het verborgen leed van de mensen uit je eigen sociale omgeving, en daar iets mee doen. Een luisterend oor aanbieden, iemand uitnodigen om samen naar een voetbalwedstrijd te kijken, of door die eenzame dame op leeftijd net als in het voorjaar van 2020 te verblijden met een kopje zelfgemaakte soep.

Het oranjegevoel van saamhorigheid en verbinding zit niet alleen in het Koninklijk Huis of in het Nederlands elftal. Het oranjegevoel zit in potentie in ons allemaal. Zolang we de lokroep van het 'grote-dikke-ik-monster' maar weten te weerstaan, en ons realiseren dat een mens pas betekenis krijgt in relatie tot de ander. Wij mensen zijn sociale wezens. In crisistijd, maar zeker ook daarbuiten. Op naar het nieuwe normaal, op naar het nieuwe oranjegevoel. •

ergosana

Medisch Adviesbureau

Drs. İsmail Sevinç

Medisch adviseur/verzekeringsarts

www.ergosana.nl - i.sevinc@ergosana.nl - 0624706882

**Rijbewijskeuring
B,C,D, (E) groot
rijbewijs**

**Medische Keuring
Levensverzekering**

**Verzuim &
Re-integratie**

**Vaccinatiezorg
particulier /
Bedrijven**

RIJBEWIJSKEURING OOK OP ZATERDAG

dK.Academie

voor **€29,95** p.m.

Maandelijks
opzegbaar

dK.Academie is de community van lezers van het crossmedia-platform de Kanttekening.

Als actieve members staan we maandelijks stil bij een actueel of relevant thema, zoals terrorisme, geld, modern China of de Nederlandse rechtsstaat. Het gekozen thema ondersteunen we met het volgende:

- Maandelijks een boek (Elementaire Deeltjes van Amsterdam University Press, waarover bijvoorbeeld Nederlands Dagblad recenseert: "beter dan Google en Wikipedia samen") ter waarde van €9,99 per titel.
- Toegang tot de luistercolleges van Home Academy ter waarde van €12,50 per maand.
- Abonnement op de zaterdagkrant of het maandblad van de Kanttekening (naar keuze maandelijks te switchen) inclusief digitale toegang ter waarde van €12,95
- Toegang tot maandelijks meet-ups met boeiende sprekers en schrijvers, inclusief één introductie per keer.
- Interessante kortingen op culturele evenementen, films, theaters, musea, concerten, optredens en exposities.

Bovendien besteden we in de Kanttekening uitgebreid aandacht aan het thema van die maand. Je leest dan stukken van bekende en minder bekende schrijvers, allen experts in het desbetreffende vakgebied.

Word nu onderdeel van dK.Academie voor slechts €29,95 per maand.

In samenwerking met:

